

PLANINSKI VESTNIK

6
1975
LETNIK LXXV

1895 80 1975

P L A N I N S K I V E S T N I K

GLASILO PLANINSKE ZVEZE SLOVENIJE

IZHAJA OD LETA 1895

Ing. Stanko Dimnik	Še enkrat: geografska imena, Kuk, odpirajo zgodovino	313
Milan Rebula	Trije vzponi	327
Janko Furlan	Slike in sličice z gora	330
Dr. Peter Soklič	Monte Cinto 1973	336
Lilijana Avčin	Najina	338
Zdenka Trampuž	Zapisi iz Durmitorja	340
Vinko Damjan	70-letnica ustanovitve litijske podružnice SPD	344
Urša Kolenc	Po poteh triglavskega smuka ali poplačana kalvarija	351
Janez Dolenc	Izjava o »Tutovi vodi«	353
Dr. Milko Hrašovec	Raport na Korošici	353
Dr. Andrej Robič	Izkušnje uče	354
Ing. Edvard Höfler	Monte Cavallo – gora presenečenj	354
	Društvene novice	356
	Alpinistične novice	365
	Varstvo narave	367
	Iz planinske literature	369
	Razgled po svetu	371

Naslovna stran:

Slap Rinka

Foto: Jože Dolničar

Planinsko društvo
Radovljica
želi prijetno bivanje
v svojih postojankah:

Valvasorjev dom pod Stolom

Roblekov dom na Begunjščici

Pogačnikov dom na Križkih podih

SLOVENIJALES ŽIČNICA

tovarna strojev in opreme Ljubljana

— stroji in oprema za lesno industrijo

— preizkuševalci avtomobilskih zavor in avtomobilska dvostebrna dvigala

— livarna barvnih kovin

Poštnina plačana v gotovini

Lastnik: Planinska zveza Slovenije, Ljubljana. – Glavni urednik: Prof. Tine Orel, naslov: 61111 Ljubljana – pošta 11, p. p. 38, odgovorni urednik: Stanko Hribar. – Uredniški odbor: Ing. Tomaž Banovec, prof. Marijan Krišelj, prof. Evgen Lovšin, dr. Miha Potočnik, Janez Pretnar, prof. Janko Ravnik, Franci Savenc, Tone Strojin, dr. Tone Vraber. – Naslov uredništva in uprave: Planinska zveza Slovenije 61001 Ljubljana, Dvořakova 9, p. p. 214. – Tekoči račun pri NB 50101-678-47046, telefon 312-553. – Planinski Vestnik izhaja praviloma vsak mesec. Letna naročnina 100 din, plačljivo tudi v štirih obrokih, za inozemstvo 160 din (9 US $). Oglase vodi Rada Lavrič. – Reklamacije se upoštevajo dva meseca po izidu številke. Spremembe naslova javljajte upravi glasila, navedite vedno tudi novi naslov s tiskanimi črkami. Odpovedi med letom ne sprejemamo. Upoštevamo pismene odpovedi do 1. decembra za prihodnje leto. – Rokopisov ne vračamo. – Tisk in klišeje izdeluje Tiskarna »Jože Moškrič« v Ljubljani.

LETO LXXV | ŠT. 6 | LJUBLJANA | JUNIJ 1975

PLANINSKI VESTNIK

GLASILO PLANINSKE ZVEZE SLOVENIJE
75. LETNIK

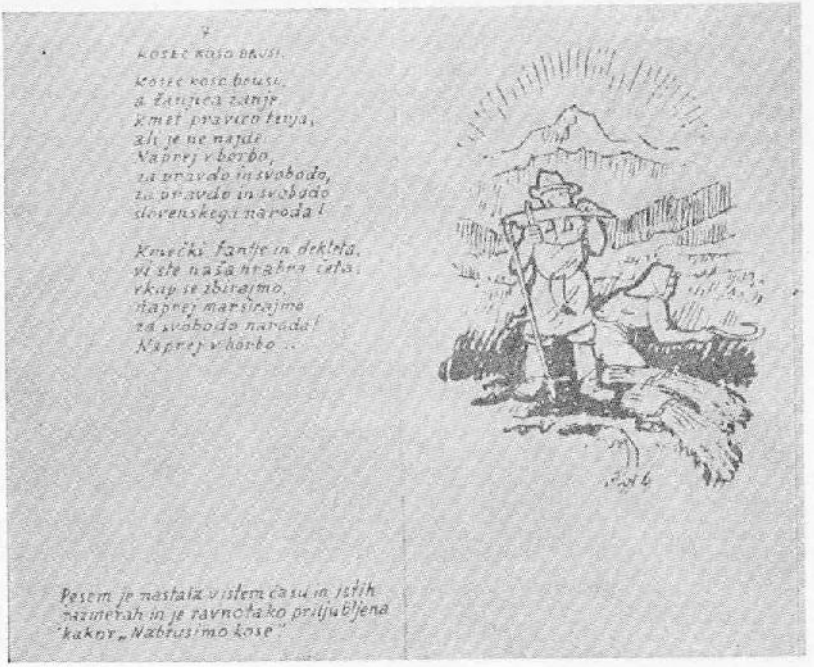
6 1975

ŠE ENKRAT: GEOGRAFSKA IMENA, KUK, ODPIRAJO ZGODOVINO

ING. STANKO DIMNIK

1. Nepoznana, potlačena ljudstva

Planinskem Vestniku sem priobčil leta 1960 prispevek: »Gorsko ime Kuk odkriva zgodovino«. Pričakoval sem, da se bo na moja ugibanja o tem imenu oglasil kak bralec PV in pojasnil kaj več, toda posebnih pojasnil nisem žel. Pač pa sta se oglasila dva bralca PV, eden s Hrvaškega in drugi iz Ljubljane, ki sta oba oporekala moji navedbi, da bi bilo ime Kuk po nastanku keltsko. Tako namreč mi ga je bil razložil naš poznavalec starih jezikov in njih zgodovine dr. Janko Grampovčan. Pisal mi je, da je beseda v zvezi s: pêči, kuhati, taliti... Oba bralca PV pa sta bila mnenja, da je beseda kuk praslovanska, da pomeni: konica ali nekaj koničastega. Hrvat je še pripomnil: »Naš Velebit je poln Kukov in ti so koničasti.«

Ob 30-letnici osvoboditve. Iz »Pesmarice«, ki jo je l. 1943 izdala okrožna tehnika KPS. Ilustracije narisal in tekst na roko napisal arh. Vlasto Kopač. Natančnejši komentar je na str. 5 in 6 PV 1975

No, prav so imeli vsi trije: kot pogovorna beseda je kuk praslovanska in pomeni konica, kot geografsko ime pa imamo izraz od keltskih Turov in pomeni peč. Po isti keltski osnovi pravimo Slovenci: kuhati, kuhinja, Nemci: kochen, Küche, Švedi: kock = = kuhar, Angleži: cooc, kitchen, Francozi: cuir, cuisine, Italijani: cucinare, cucina. Vse to je gotovo indoevropska dediščina po naših praočetih, Vendih in Turih.
Potem sem vsa leta do danes še razmišljal in stikal za skrivnostmi tega imena. Kot jezikovni svetovalec mi je pri tem pomagal dr. Janko Grampovčan z Vrhnike. Spoznal sem, da nam geografska imena Kuk odpirajo pogled za tisočletja nazaj v zgodovino! Odpirajo nam pogled tja do keltskih Turov, slovanskih Vendov, indoevropskih Etruščanov in do mešanice teh treh, do tako imenovanih Ilirov!
Geografska imena, priimki in jezik nasploh vežejo davno umrli čas z današnjim. In če te vezi, tisto davno minulost, osvetlimo v luči tedanjega življenja in tedanjih tehnoloških dejavnosti, se nam utegne odpreti košček vpogleda v prazgodovino, prikazano bolj resnično in bolj zanesljivo, kakor so prazgodovino opisovali v analih in kronikah davni pisci, saj so jo – bolj ali manj – zajemali s svojimi osebnimi čutili. Prav taki pisci so povzročali, da je ostala zgodovina zaslužnih narodov prikazana manj resnično in nepopolno, odrinjeno, tako, denimo tudi Etruščanov, ki jo kot resnično prikazujejo šele danes in nekaj desetletij nazaj. Nepopolna je tudi zgodovina slovanskih narodov. O njihovi zgodovini trdijo nekateri narodi, npr. Nemci,[1] da je treba upoštevati kot njen začetek šesto stoletje n. št. Vemo, da se že nekaj desetletij pojavljajo v tisku dognanja o slovanskih napisih, vklesanih z runami v etruščanskih napisnih ploščah. Zanimivo je o tem poročal lani meseca maja dnevnik Delo, da pesnik, književnik in akademik Matej Bor – stvarno in strokovno razkriva te napise v runah iz šestega ali sedmega stoletja pred n. št. in da pripravlja o tem knjižno obdelavo.
In že pred tem je poročal v »Delu« novinar Guzej 7. 9. 1968 in 5. 6. 1971 o Antonu Berlotu, upokojenem jugosl. oficirju-šifrantu, da se že nad 40 let ukvarja z etruščanskimi napisi. Tudi Berlot je ugotovil, da so slovanski! O tem je napisal knjigo, ki je bila nemško natisnjena v Švici.
Prav ti napisi na Etruščanskem pričajo, da so živeli Vendi, Praslovani, kot trgovci in plovci, kmetovalci, gradbeniki in veščaki še drugih dejavnosti, po vsej Evropi vsaj tisoč petsto let prej, kakor jim na splošno priznava tuje zgodovinopisje.
Nisem zgodovinar in ne jezikoslovec, dotikam pa se mimogrede tudi te snovi, čeprav mi je poklic gradbeništvo. Toda prav ta poklic in tehnološko znanje, ki mi ga je dal, mi je odpiralo misli pri iskanju resnice na poti v prazgodovino.[2]
O Vendih in Turih so se mi misli spletale in iskal sem vesti o njih v literaturi nad šestdeset let. V tem sestavku podajam samo del zbrane snovi in to razpeto med domnevo in dokazano resnico, kajpak, da tu in tam, potrebne še razčiščenja.
Nisem prvi, ki pišem o neki zelo rani dobi Slovanov! Že pred stodvajsetimi leti je nastopal s takimi trditvami Davorin Trstenjak,[3] sledili so mu Simon Rutar, Alfonz Müllner (po rodu koroški Slovenec), Martin Žunkovič, Henrik Tuma, Janko Grampovčan in posredno tudi Fran Jeza in morda še kdo drug. Res so nekatere njihove trditve, tu in tam, kar fantastične – toda »fantazija utira pot resnici!« Tole moje skrajšano besedilo je napisano z željo, da bi vzpodbudil in pritegnil učeči se rod k pozornosti do te snovi, da bi se mlajši vanj poglabljali in poskušali čimveč prispevati k razkrivanju vse resnice o pozabljenih, odrinjenih ljudstvih. To pa so bili gotovo predvsem Vendi in Turi, naši praočetje in bolj ali manj tudi praočetje vse Evrope, ki so že pred več kot 3000 leti sejali prvo zrnje civilizacije in kulture po evropskem delu našega planeta.

2. Geografska imena Kuk

Gorá z imenom Kuk imamo v naši jugoslovanski domovini precej, posebno dosti jih je na Slovenskem in nemara prav to vzbuja pozornost nanje – ta množičnost. Saj na pogled so gore Kuk takšne kakor vse druge, majhne, velike, strme, položne,

[1] Npr. Ugledni nemški priročnik (namenjen tudi šolam): Ploetz, Auszug aus der Geschichte, 1962, piše na str. 122: »Kot domovino Slovanov velja pokrajina med severnimi pobočji Karpatov, Pripetom in osrednjim Dnjeprom, nemara do zgornje Donave. Tam so bili na stopnji lovcev divjačine, preprostega poljedelstva in živinorejstva.« Tako naj bi bili živeli v šestem stoletju n. št. Odkod pa so prišli tja? Kdaj in kako so se razcepili na voje slovanskih narodov?

[2] Pojasniti moram, da je trajal študij gradbeništva na dunajski TVŠ pred prvo svetovno vojno, ko sem tam študiral, deset semestrov in ne osem, kakor je to danes na naših fakultetah. Zato pa so nam snov pojasnjevali bolj na široko, posebno še s strani zgodovine in tehnologije. Prav posebno še glede železa, jekla in plovbe.

[3] V mislih imam predvsem njegove razprave v Letopisih Matice slovenske, npr. 1875 in drugih. Trditvam naših zgodnjih piscev o Praslovanih so ugovarjali nemški poklicni strokovnjaki. Našli pa niso podpore ali vsaj vzpodbude, niti ne pri slovenskih učenjakih, tudi ne pri Miklošiču. Premočan je bil tedaj vpliv nemške znanosti, v senci katere so rasli naši znanstveniki, da bi bili imeli pogum podpirati osamljene glasove Slovencev, posebno še tedaj, če so to bili glasovi samoukov.

Slika kaže, kako je pred 3000 leti teklo slavno noriško jeklarjenje na Banjščici. (k pogl. 8)
1. V zaselku Podlaka (pred desetletji še imenovana: »Pri Devici Mariji na jezeru«) je bil urejen železarski bajer, napajan z deževnica s pobočij na severo-vzhodu zaselka. V ta zaselek so tovarili s Trnovskega gozda železovo rudo, da so jo tu oprali in drobili.
2. Trije vrhovi Kuk (Kalk) s topilnicami na veter. Tu so rudo drobili in topili.
3. Ravne, kjer so produkt iz topilnic obdelali v kose, primerne za obdelavo v jeklo.
4. Žarenje in nabijanje železa, da so pridobili jeklo.
5. Iz železarskega bajerja v Podlaki so občasno spuščali vodo v Bate. Tam so jo potrebovali kovači, gnala pa je tudi dvoje mlinskih koles, ki sta v avstr. vojaških specialkah izpred 100 leti označeni.

včasih to niso niti gore, so le del pobočja gore ali pa so samo ime kraja, potoka, ponekod tudi celo le zemljiško[4] ime. Nekaj desetletji sem obiskoval gore tega imena, si jih ogledoval, o njih razmišljal in spoznal, da se ime Kuk rado ponavlja tod, kjer je nekoč teklo pri nas davno in najzgodnejše železarstvo, denimo v Bohinju, v prostoru med Škofjo Loko in Kropo, v Trnovskem gozdu, pri Tržiču, med Litijo in Zidanim mostom, po delu Dolenjske, nad Vrhniko. Zaman pa sem tista desetletja iskal v tujem in slovenskem tisku, da bi našel o tem geografskem imenu kakršenkoli knjižni podatek. Šele lani, 1973, sem dobil v roke knjigo Slovenca Martina Žunkoviča, Die Slaven, ein Urvolk Europas (1910),[5] v kateri pravi: »Slovanom pomenja ime Kok, Kolk (izg. Kuk) del gore, ki vsebuje rudo.« Žal, ne pojasni, odkod podatek.
Nedvomno je, da se geografskih imen Kuk drže posebne lastnosti, po katerih je moč

[4] V terminološkem odseku Društva inž. in arh. v Lj. je bil v letih 1924 do 1930 strokovni svetovalec za jezik prof. dr. Anton Breznik. On je svetoval za nemški Flurname, ki pomeni vsakršno zemljišče, naj se uporablja slovenski izraz: »zemljiško ime« in ne »ledinsko ime«, ki pomeni le neobdelano, opuščeno zemljišče.

[5] Davorin Žunkovič, 1858 do 1940. Knjiga je izšla okrog l. 1900 v 4 ali celo 5 izdajah (v samozaložbi).

sklepati, da je ime Kuk v neki povezavi s pradavnim, lahko rečem najstarejšim železarstvom na naših tleh in sploh v Evropi.

Že zgodaj sem namreč spoznal, da se ta geografska imena domala redno nahajajo na tleh geoloških formacij jure, triasa, oligocena in morda še kakšne take, ki vsebuje rjavi ali pa rdeči železovec (limonit, siderit). To pa je železova ruda, ki je imamo na naših tleh še danes prav veliko, ki pa sicer vsebuje od vseh železovih rud najmanj čistega železa. Toda vzlic temu, da je takò revna glede železa, ima veliko prednost, da jo je dosti kar na površju tal ali samo plitko v njih, da se vnanjost rjavega železovca včasih rahlo kovinsko leskeče in je s tem opozarjala prvobitnega železarja nase, da jo je nabiral. Posebno pomembna prednost te rude je, da jo lahko topimo kar z lesnim ogljem, zanjo nista potrebna koks ali visoko kalorični premog, ki ju v prazgodovinski dobi še niso poznali. To so velike prednosti rude rjavega železovca in zato je kar razumljivo, da je teklo železarstvo z njo na Slovenskem nad 2500 let. Železarjenje na podlagi te revne rude je prenehalo šele sredi devetnajstega stoletja, potem ko so že poznali koks in so se rodili proizvodni postopki Angležev Bessemerja in Thomasa, pozneje še Siemens-Martinovega, torej tedaj, ko so bili s koksom kos tudi težko topljivim rudam, bolj bogatih z železom. Takih bogatih železovih rud pa pri nas ni in ta napredek železarstva na svetu je takrat zato močno prizadel slovensko gospodarstvo. »Ruda, kupčija tebe rede...« je še pisal Valentin Vodnik, nekaj desetletij za njim pa so pričeli ugašati plavži, zmanjkovati je začelo dela, pričel se je beg za kruhom v tujino in Slovenci so se začeli rojevati za Ameriko! Ondišnje železove rude, dva do trikrat bolj bogate z železom, so priklicale neizmerno železarstvo in industrijo v Ameriki, vse to pa je potrebovalo milijone delovnih rok.

Sprva sem mislil, da so gorska imena Kukov posebnost samo na Slovenskem, toda v resnici jih najdemo po vsej naši državi, kajpada le tod, kjer jim ustrezajo tla z železovo rudo. Takšna tla pa so bolj na zahodnem, obmorskem delu Jugoslavije. Podobno kot v Sloveniji, kjer so Kuki najbolj na gosto po Goriškem, potem pa jih je čedalje manj prek Gorenjske in ob Savi navzdol, po Dolenjskem pa so že prav redki, so tudi na Hrvaškem, najbolj na gosto v Velebitovem sklopu dolomita in apnenca, navzdol proti jugu ob morju, proti albanski meji pa njihovo število pojema. Posamezna geografska imena Kuk najdemo še po vsem Balkanu prav do Črnega morja, eden zadnjih je Kukuk v romunskih Gozdnih Karpatih, že blizu Črnega morja. Kaj verjetno je, da je bilo nekoč nekaj takih značilnih imen tudi še v Mali Aziji, tam pa so danes prekrita s turškimi. Tako sklepam po ondišnjih geoloških razmerah in poročilih o davnem železarjenju ob reki Halys (sedaj Kisil Irmak).

Precej več, kot je teh geografskih imen južno naše ožje domovine, jih je v deželah severno od nas. Raztresena so po precejšnjem delu Srednje Evrope. Najdemo jih malo težje, kajti tuje govoreča usta so jih bolj ali manj izmaličila, tu in tam prav do nespoznavnosti. Tako jim pravijo v severni Italiji, na južnem delu Alp proti zahodu do jezera Como: Cucco, Cocco, Cuccolo, Cucio. Avstrijcem po Koroškem in Štajerskem so to imena: Kuketz, Gugg, Kogel. Na Salzburškem in sploh po severnem alpskem svetu so imena: Gugging, Guggenberg, Guggisberg, Kuchel, Küchel, Kuchen, Kuh, Kuhberg. Najvišja dva sta Küchelspitze (3417 m) in Kuchelspitze (3498 m). Na Turinškem je ime Kuk, najbrž, skrito v obliki Kugel in Kugelberg.

Imena iz teh osnov spremljajo, bolj na redko, reko Ren domala do njenega izliva v morje. Onstran Rokavskega preliva, na Britanskem, so taka imena Cuck, Cock, Cuckfield in Cockfield. Nekaj manj jih je v Franciji, eden npr. ob Kanalskem prelivu v obliki Coucq.

Na Češkem in Slovaškem v Beskidih in delno v Karpatih jih je tudi nekaj in imajo imena: Kukus, Kuhel, Kuhelna in podobno. V Nemčiji, severno Češke in Slovaške se opazi tu in tam, na primer ob reki Odri, izjemno še kakšno geografsko ime, ki bi utegnilo biti iz osnove Kuk.

Geografsko ime Kuk ima ponekod tudi posebnosti, le na kratko jih nekaj omenim. Tako na primer: Kuk rado spreminja tu in tam svoje ime v Kok, Koljk, Kovk in celo v Kuhna Kuhelj. Kukovi Špici nad dolino Vrat pravijo Martuljci Kok. Koku pod Velikim Kukom na Komni pravijo tudi Kuk. Takšno spreminjanje imena je posebno močno na Goriškem, precej tudi po zahodnem delu Gorenjske, navzdol proti jugu to močno pojenjuje in skoraj preneha že na Hrvaškem. Nadaljnja posebnost teh imen so spremljevalci, to so geografska imena v bližini Kukov iz osnov Kal- Ravn-, Bat- in še nekateri, npr. Ključ-. Kaj rado najdemo Kuke blizu ruševin nekdanjih utrdb, npr. gradišč, pa tudi ob nekdanjih važnejših plovnih rekah, jezerih ali pa ob morski obali.

3. Geografsko ime Kuk je spregovorilo

Sprva sem bil mnenja, da so pri vsakem Kuku nabirali ustrezno železovo rudo, jo tam očistili ilovice in zemlje, jo oprali, drobili, žarili in končno stopili v pečeh na veter v surovo železo. Toda ko sem si na mnogih krajih z imenom Kuk ogledoval okolico, največkrat ni bilo moč najti nobenih sledov kakšnega nekdanjega železarjenja, menim sledov oglarskih kopišč ali pa ostankov žlindre, niti ni bilo ohranjenega kakega ustnega sporočila o nekdanjem železarjenju. Zato menim, da so pri pretežni večini Kukov železovo rudo samo nabirali, topit pa so jo vozili drugam, nemara v kraje, kjer je bilo bivanje bolj varno ali pa tja, kjer so bili za topljenje tehnično bolje opremljeni.
Lahko, da pri nekaterih Kukih rude niti niso nikoli nabirali, da so ondi sploh samo kuhali oglje. Potemtakem je utegnilo nastati geografsko ime Kuk že pred pričetki dobe železa. Nemara proti koncu dobe brona, ko so zaradi nepreudarjenega sekanja pragozdov na afriških obrežjih Sredozemlja uničili gozdove in so ostali Feničani in drugi tedanji mojstritelji brona v Sredozemlju brez kuriva za svoje topilnice. V takratni stiski zaradi kuriva so začeli kuhati oglje, bržkone Turi, po gorovju Taurisa v Mali Aziji, v gorovju na Balkanu in tudi v Apeninu na italskem polotoku. Utegnilo je biti tako, da so Vendi, plovci po rekah in ob morskih obrežjih, tedaj razvažali oglje, lahko tudi rudo, topilcem brona v Sredozemlju in je nemara že tedaj nastalo ime Kuk.
Preseneča, da so si staroselci tistih davnih stoletij odbirali kraje Kukov včasih v gorski samini prav težko pristopnih krajev, denimo tista dva gorska velikana v povirju Inna, po 3500 m visoka v ledu in snegu. Morda so imeli v višinah opazovalnice, da so pravočasno bili opozorjeni na bližajoče se roparje. Ni izključeno, da je ime Kuk pomenilo nasploh kraj, ki je bil z opazovalnicami opremljen in zato varen za delo. No, to vse so samo ugibanja.
Kaže, da se je življenje ob Kukih spreminjalo, da je teklo stoletja, potem je bilo prekinjeno in po stoletjih je vzklilo znova. Doba nastajanja življenja ob Kukih in odmiranja tistega življenja ob njih je utegnila trajati tudi tisoč ali več let.
O vsem takem življenju in izpreminjanju življenja ob Kukih, in sploh o dobi, ko je zaživelo najzgodnejše začetno delo ob Kukih, bi mogli precej zvedeti, če bi pogledali tistemu davnemu času v obisti po postopku z ogljikovim izotopom Cl 14. Treba bi bilo samo poiskati v bližini Kukov v Alpah sledove pradavnih kopišč in ondi do dna navrtati za ostalino črnega drobirja in oglja.
Tako sem razmišljal nekaj let in tudi o tem, zakaj neki so geografska imena Kuk tako nagosto zbrana prav na našem Goriškem in na Velebitu? Zakaj tam okrog Bodenskega jezera, ki se je sprva imenovalo Lacus Venetus? In tam na Salzburškem, kjer jih je tudi nekaj več! Take misli so se mi nabirale pravzaprav kakih deset let. V letih 1941 do 1945 je bila Ljubljana pod italijansko in pozneje nemško okupacijo. Šolska poslopja so tedaj bolj in bolj zasedali vojaki okupacijske vojske. Tista leta sem bil profesor in zato mi je zaradi tega odpadlo dosti pouka.
Neki dan 1943 sem se odločil, da bom pričel iz avstrijskih vojaških specialk in katastrskih map vnašati geografska imena iz osnov Kuk v star velik stenski zemljevid avstro-ogrske monarhije. Tak je dosti dobro ustrezal namenu tako glede merila in tudi obsega, saj je vseboval zunaj mej monarhije še dobršen del Bavarske in Turinškega, ves severo-vzhodni konec Italije in še precej balkanskega ozemlja, torej v glavnem ves potrebni prostor za Kuke v osrednjem delu Evrope. Rdeče sem vanj vnašal točke Kukov in jih z rdečimi premicami povezoval. Zamudno je bilo že samo izpisovanje imen iz vojaških specialk in katastra v seznamе in ne dosti manj nanašanje imen v zemljevid in je preteklo več kot leto dni, ko sem dokončal to delo.
Pokazalo se je takoj, da Kuki niso bili posejani po osrednji Evropi kar »tja v en dan«, nasprotno, v razporejenosti je bilo čutiti nekakšen red. V omrežju črt med Kuki so bile spoznavne neke prevladujoče smeri, nekakšne proge, zdaj preme, zdaj ukrivljene, ki so vezale skupine Kukov. Res, prevladujoče smeri so bile ponekod pretrgane. Geološki zemljevid pa je pojasnil take vrzeli, tam ni bilo ustreznih geoloških tal z železovo rudo!
Šinilo mi je v mislih Kaj pa, če niso te prevladujoče preme in vijuge, nemara smeri nekih prazgodovinskih prometnih žil? Prometne žile pa so bile v prazgodovini in v starem veku ter dolgo potem še v srednjem veku, reke, jezera, obrežja morja – saj tedaj ni bilo cest, mostov in prevladovala so močvirja. Najlaže so tedaj potovali s čolni in z barkami po rekah in tudi z manjšimi ladjami ob morskih obrežjih, samo krajše odseke čez hribovite dele med rekami so povezovali s konjskim tovorništvom. Kaže, da so bili najzgodnejši plovci po vseh rekah Evrope in morskih obrežij Vendi, konjski tovorničarji pa Turi, le redko tudi Vendi.
Takšna razmišljanja ob tem zemljevidu, križem in kražem, polnem rdečih črt in točk so trajala nekaj tednov. Razmišljanje pa nisem mogel dognati do končne sodbe.

V decembru 1944 so me na domu aretirali nemški gestapovci. Zemljevid sem imel tedaj že zložen na pisalni mizi in na njem sezname krajev s Kuki, tiste rdeče označbe v zemljevidu so bile Nemcem še prav posebno sumljive. Odgnali so me in mi odnesli nekaj zasebnih in tehničnih spisov in tudi zemljevid s seznami. Nisem ga več videl! Nasilno sem bil odtrgan od razmišljanja o Kukih, preplašenost, strah, skrb za usodo družine, pozneje poklicna prezaposlenost itd. me je nad dvajset let ločilo od ugibanja o Kukih.

Sliko tistih rdečih črt na zemljevidu, tistih prazgodovinskih prometnih žil sem si vendarle v glavnem zapomnil. Pred leti sem bil upokojen in tedaj sem pretrgano nit razmišljanj o Kukih znova nadaljeval. Kajpak po tako dolgi zamudi je bilo moč le počasi vleči misli iz zaprašenega spomina!

V spominu sem ohranil, da je bilo na tistem zemljevidu geografskih imen Kuk v južnem delu osrednje Evrope najbolj rdeče naše Posočje, odtod naprej so pojemale take točke prek Gorenjske na Koroško in še bolj ob Posavju navzdol do Hrastnika, odkoder so se taka imena nadaljevala, kot že prav redka, po Dolenjski naprej na Kukovo goro (Gorjanci) in odtod so zavila po Dolenjski na sever proti Krimu. Redko so bila tudi še nad Vrhniko in naprej do Tolmina. Na Štajerskem se je moglo najti samo kako ime ob Savinji, skoraj nič pa jih ni bilo po Podravju in Pomurju.

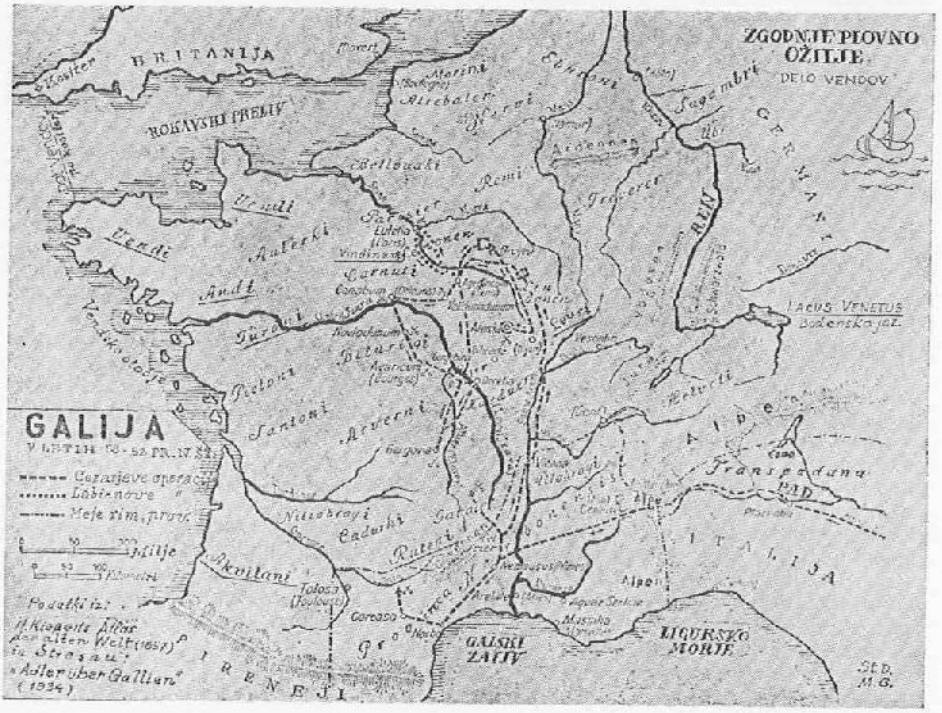
Spominjal sem se tudi, da so tekla imena Kukov s Tržaškega prek Istre naprej ob zahodnem delu Jugoslavije, bliže obmorskemmu pasu, do Albanije. Za poznanje več rdečih točk je bilo na Velebitu in nekaj tudi na Durmitoru.

Slabše sem si zapomnil kraje Kukov v Alpah in v Karpatih, le to sem še vedel, da je bilo takih imen precej ob Bodenskem jezeru in tudi ob dolini Adiže, na Salzburškem ter sploh na severnem in južnem obrobju Alp.

Še sem se spomnil, da jih je bilo na Češkem in Slovaškem precej manj kot v Alpah.

Zemljevid kaže Galijo v dobi Cezarja, ko je bila sicer že pretežno naseljena s keltskimi Turi, vendar po tudi še ponekod s praslovanskimi Vendi. (Vendi in Andi). Vendi, graditelji, so v zgodnjem času, najbrže že pred prvim tisočletjem n. št. uredili glavne reke Galije za plovnost. Posebno močno so uredili to pri železarski reki Loir-i, ki je imela prvotno ime: »Isara«. To ime je kaj verjetno nastalo po vendski besedi jezero. Tako lahko sklepamo po dejstvu, da imajo npr. na Češkem pradavne železarske reke, ki so se sprva imenovale Isara, svoje današnje zemljepisno ime: Jezernice.

V zemljevidu so prikazane tudi Cezarjeve operacije proti Galom v letih 58 do 52 pr. n. št. Pozna se, da so se njegove legije prevažale po plovno urejenih rekah (k poglavju 5).

4. Industrijsko velegospodarstvo Etruščanov, Vendov in Turov v prazgodovinski dobi

Če upoštevamo podatke, ki sem si jih zapomnil s tistega zemljevida Kukov, bi lahko razločevali posamezna področja Kukov v osrednji Evropi, ki so bila medsebojno močneje povezana in so nemara nastajala v različnih obdobjih ali pa ob različnih gospodarskih potrebah. Lahko da so geografska imena Kuk nastajala zaradi neke posebne gospodarske, prometne ali celo tudi varnostne potrebe, tako sem bil prepričan že tedaj, ko sem gledal na tisti zemljevid Kukov že prav prvi teden po dokončanem nanašanju imen nanj. Področja Kukov bi utegnila biti takole:

1. Kuki na slovenskem ozemlju, povezani s plovnimi potmi: Soče, Save, Savinje, Krke in Ljubljanice do Vrhnike. Z Vrhnike pa je tekla močna tovorniška pot prek Idrije na Tolmin in odtod po vodi ali pa še naprej po kopnem na Banjško planoto in šele odtod po Soči do njenega ustja v morje.
2. Kuke na hrvaškem in srbskem ozemlju je vezala obrežna plovba po Jadranskem morju. Posamezni Kuki ali več skupaj so utegnili biti povezani z morskim obrežjem Jadrana s tovorniškimi potmi, lahko pa tudi s posameznimi rekami, denimo z Neretvo. Čutiti je bilo, da so vsa pota težila v nekakšno zbirališče na južnem koncu Velebita, kaže proti Zadru.
3. Kuki alpskega območja. Očitno je bilo, da je bilo Bodensko jezero neko gospodarsko in prometno vozlišče. Posebno vlogo sta imeli povirji rek Donave in Rena ter nekatere reke njihovega porečja, denimo Mene, Izare, Inna in Salzache. Močno je izstopala Adiža, kazalo je, da je bila le-ta povezana s tovorniškimi potmi z Bodenskim jezerom in s Padsko nižino med Alpami in Apenini.
4. Kuki karpatsko donavskega območja. Za Kuke s Češke, Moravske in Ogrske kaže, da so bili povezani le zase po Odri, Moravi in Donavi in morda še z drugimi pritoki Donave. Bržkone so ti Kuki nastajali v bolj poznem obdobju.

V spominu mi je ostal vtis, da težijo plovna in tovorniška pota na alpskem področju Kukov k reki Adiži, majhen del tudi k Dravi. Tiste rdeče črte, ki so povezovale imena Kuk, so se na zemljevidu z doline Adiže nekako pahljačasto odpirala na sever. Kuke z južnega dela Alp, tako s planot nad Lago di Como sta vezali reki Adda in Pad, one nad Beneško ravnino pa reke Tilment, Livenza in Piave na Jadran, odtod pa obrežna plovba do ustja Pada v morje. Podrobnejši preudarek je pokazal, da je utegnilo biti že pred iztokom Pada v Jadransko morje nekakšno zbirališče plovnih in konjskih tovorniških povezav s Kuki v alpskem področju. To je najbrž bilo pristanišče Adria.

Pristanišče Adria je danes ob kanalu v prostoru med Padom in Adižo že blizu njunih iztokov v morje. Kanal teče vzporedno Padu in pozna se, da so ga nedvomno gradile človeke roke v zgodnjih tisočletjih, ko je zasipavanje Pada ustvarjalo njegovo delto in tako bolj in bolj oddaljevalo pristanišče od morske obale.

Mnenja sem, da je to pristanišče Adria nastalo že v času pred letom tisoč pr. n. št., torej v dobi, ko so v tistem delu Padske nižine in obmejnega dela Apenina in Alp gospodarili samo še Vendi, ko torej tam niso še prebivali Etruščani in ne cisalpinski Gali. Potemtakem v dobi, ko so tam Vendi govorili še svoj čisti praslovanski jezik. Ime Adria je zato utegnilo biti sprva bolj slovansko, nemara, Jadra, ali podobno.

Značilno je, da je bilo v italijanskih starejših zemljevidih imenu, Adria, zmeraj pripisano še ime, Hatria, torej isto ime, pisano z etruščanskim pridihom »H« in s trdim etruščanskim »t« namesto z mehkim »d«. Potemtakem so pisali to ime, Adria, tako, kot so ga izgovarjali Vendi in tudi še kot Etruščani.

Domnevam, da je bila Adria povezana z Oglejem z obrežno plovbo že takoj potem, ko so Vendi pripotovali pred prvim tisočletjem pr. n. št. po Donavi–Savi–Ljubljanici in Soči na Jadran in v Padsko nižino. V poznejših časih so Adrijo povezali z morsko plovbo še na Trst, od njih imenovanem Tergeste (to je tržišče).

V spodnjem porečju Adiže v Padski nižini se sicer niso več pojavljala georafska imena iz osnove »Kuk«, pač pa je tja še segalo prometno ožilje z alpskega območja Kukov in to prav do tega pristanišča Adria – Hatria!

No – še en Kuk je bil južno od pristanišča Adria – Hatria, daleč stran od drugih Kukov. To je Monte Cucco, 1567 m visoki, razgledni vrh na jugu Etruščanskega Apenina, v premi črti 200 km oddaljen na južno stran od pristanišča Adria!

Ta Monte Cucco ni več pripadal alpskemu območju Kukov, niti ne območju Kukov na slovenskih tleh in tudi ne območju s hrvaških in srbskih tal. Sam zase je bil v Apeninu, zunaj vseh treh območij Kukov je imel važnejšo nalogo kot vsi drugi Kuki – vse jih je povezoval, bil jim je središče etruščanskega gospodarstva!

Res da so bili tudi še Kuki po vzhodnem Balkanu in na nekaterih otokih Sredozemlja (Ciper, Sicilija). To pa so bili Kuki v zvezi z drugimi gospodarstvi.

Pristop iz Adrije do tega Monte Cucca v Etruščanskem Apeninu po kopnem teče po dolgih ovinkih in je zato kopna pot do njega dosti daljša kot plovna po morju. Saj so ladje lahko plule iz Adrije proti jugu tik ob morski obali mimo današnje italijanske

province Ferara (po naše bi ji rekli »Železno«), potem v isti smeri naprej mimo province Ravenne (po naše »Ravne«) in tako so po 220 km dolgi vožnji ladje lahko priplule v Ancono, kot danes pravijo italijanskemu vojnemu pristanišču. Pred tritisoč leti pa je imelo to pristanišče edino le vendsko ime, Jakin, to pa je še danes živo v Jugoslaviji in še prav posebno v Dalmaciji.

Pristanišče Jakin je bilo pred tritisoč leti med najbolj pomembnimi pristanišči na jadranski strani Apeninskega polotoka. Imelo je dve važni nalogi. Prvo, da je Jakin vezalo s 150 km dolgo plovbo prek Jadranskega morja s pristaniščem Jadero, današnjim Zadrom, pod južnimi obronki Velebita. S to zvezo pa je Jakin povezal prek pristanišča Adria tudi še alpsko in slovensko območje Kukov z območjem Kukov vzdolž naše Jadranske obale. Plovna pot: Adria–Jakin–Jadera pa je bila tudi glavna povezava Vendov iz Padske nižine z Vendi na Balkanu, to je na prostoru današnje Jugoslavije. S tem pa so bili Vendi s Padske nižine povezani hkrati še naprej s Sredozemskim morjem.

Druga, nič manj važna, naloga pristanišča Jakin (Ancona) je bila pred tritisoč leti ta, da je odtod držala konjska tovorniška pot na vrh Monte Cucca h kopiščem oglarjev, ki so ondi v svoji najzgodnejši dobi kuhali le oglje, da so ga vendski trgovci in pomorščaki potem vozili feničanskim in drugim topilcem brona v Sredozemlju. Potem pa, ko so po nekaj stoletjih zamenjali vitke stebre belega dima kopišč na Apeninih črni oblaki dima iz etruščanskih topilnic bakra, kositra, kasneje pa tudi železa po obrežnih obronkih Apenina ob Tirenskem morju in na otoku Elba, so iz Jakina po zložni poti tovorili konji vendskih trgovcev dan na dan oglje, les, rudo pa tudi surovo železo nenasitnim žrelom topilnic etruščanskih strokovnjakov. Z obrežja na Tirenskem morju so se zopet vračali prek Monte Cucca prav tako težko natovorjeni, tokrat pa z izdelki etruščanskih delavnic orodja, orožja, posodja in kdove česa še drugega, da so blago potem pretovarjali v Jakinu na ladje. Vendski trgovci in kramarji so z blagom nadaljevali pot prek Adrije in Adiže na Bodensko jezero in odtod naprej po Renu in čez Rokavski kanal na Britanske otoke. Lahko pa tudi, da so pluli po Donavi, Moravi in Odri do Baltskega morja in prek njega na Švedsko k Baltom in Vendom. Iz Jakina so pluli tudi v Oglej ali pa v Tergeste in odtod po Soči do Tolmina, s pretovarjanjem na konje so prispeli do Vrhnike, tako so si odprli pot po vodi do Vendov v Paflagoniji ob Črnem morju in še naprej k Feničanom, Egipčanom in drugim narodom na Jutrovem.

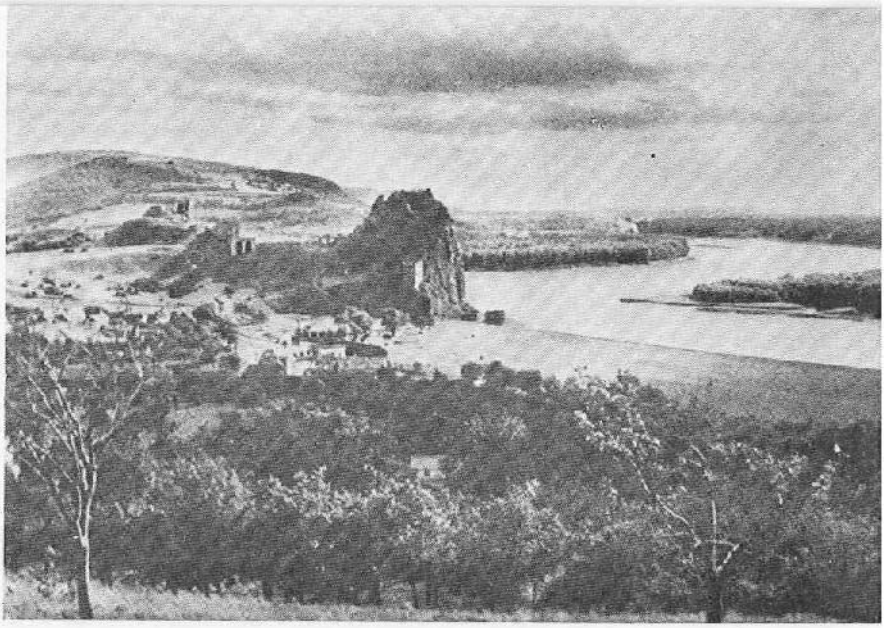
Monte Cucco v Etruščanskem Apeninu je torej postal središče prometnega ožilja na vse strani osrednje Evrope in na jug v Sredozemlje. Kot tako središče je veljal Vendom že pred začetkom prvega tisočletja pr. n. št., ko so Vendi in Turi v Apeninu tedaj tam samo oglarili in oglje vozili sredozemskim topilnicam. Znamenja pa so, da je nemara na obronkih Apenina ob Tirenskem morju tedaj že začelo neko poskusno bronarstvo okrog leta 1000 pr. n. št. Tedaj bi to bil prvi začetek velikega industrijskega gospodarstva Vendov, Turov in Etruščanov, gospodarstva, ki je imelo svoje livarsko in delavniško središče Eruščanov in Vendov na Elbi in po obronkih Apeninov vzdolž Tirenskega morja do Livorna. S tem tovarniškim središčem so bila tudi povezana delovišča ob Kukih na severu, vzhodu in jugovzhodu. Geografska imena Kuk so torej nastajala v zvezi z industrijo pod Etruščanskimi Apenini! V teh deloviščih ob Kukih so delali Vendi in Turi pri nekaterih teh Kukov so samo oglarili, pri drugih pa morda le nabirali rudo, bolj redki so bili še Kuki, kjer so rudo tudi prali, drobili in pražili, najbrže, le prav izjemno, so ob Kukih rudo tudi topili. Vse to pa so bili že pravi industrijski prijemi.

5. Od Vendov, Turov in Etruščanov do Ilirov

Evropa je vzdihovala v vodah in meglah še nekaj tisoč let po zadnji ledeni dobi in njen osrednji del med Sredozemskim in Severnim morjem je bil še dolgo zalit, poln je bil jezer in močvirij, namreč, reke so si le počasi kopale pot za odtekanje v morja in zato so ob rekah nastajala jezera in prav ta so jim pomagala utirati si pot skozi gričevja Po tistem svetu vodovja, močvirij in step je bilo potovanje kaj težko, le čolni in splavi so omogočili popotnim ljudstvom, da so mogli vstopati na takšen svet.

Ko so tedaj gospodarili v osrednji Evropi še megla, hlad in vodovja, pa je sonce že zdavnaj priklicalo na otokih in obrežjih Sredozemlja in sploh po vsem pasu geografske severne širine med 30. in 40. stopinjami, začenši od Atlantskega morja prek Sredozemlja, Perzije, Indije in Kitajske do Velikega Oceana močno rastje, pragozdove, zgodnje prebivalstvo in tudi njih civilizacije in kulture. Tiste civilizacije in kulture so nastajale tisoče let prej kakor v Evropi.

A vendar so že v zgodnji dobi silila proti zahodu nekatera ljudstva, rekli bi lahko, da že 2000 let pr. n. št. ali celo prej, v pusti, mrzli svet Evrope s svojih visokih ravni na severu perzijsko-indijskih držav.

Visoka skala ob bregu Donave in Morave pri Bratislavi z utrdbo na vrhu, je bila svetilnik vendskim plovcem kot opozorilo za vstop v Moravo in plovbo naprej po Odri v velemesto Vineto na Baltskem morju. Slika je iz knjige: »Slovenski knez Kocelj«, spisal Fr. Grivec (1938)

Taki ljudstvi, nemara najzgodnejši, sta bili Vendi in Turi, zelo različni po svojem jeziku, še bolj po svoji dejavnosti in navadah, a vendar, se zdi, da sta si bili blizu skupaj po miroljubnem značaju in prebivanju že tedaj, ko sta še bili na vzhodnem azijskem svetu.

Najbrže so bili takrat Kaspijsko morje, Volga, Don in Črno morje le eno samo skupno vodovje, ko so se na čolnih in splavih, lahko da desetletja, priseljevali Vendi in Turi k Črnemu morju. Njihova priselitev je utegnila teči v prav zgodnji dobi, kajti ni jim kazalo, da bi bili potovanja nadaljevali takoj naprej po Donavi, ko so prispeli k Črnemu morju. Še manj pa, da bi bili krenili na severno stran po Dnjestru, Dnjepru ali pa po Volgi. Toda vendski trgovci in plovci so se hitro znašli kar ob Črnem morju in delovno območje jim je takoj postalo vzhodni del Sredozemlja in Srednje Azije ter po porečju Nila.

Turi in Vendi sta bili miroljubni, nenapadalni in neosvajalni ljudstvi, pripravljeni le na obrambo, kar potrjujejo zgodovinski sledovi, ki sta jih ljudstvi zapustili. Zgodovinopisje skorajda ne omenja teh pradedov keltskih (galskih) in slovanskih narodov. Bržčas je najzgodnejše poročilo o njih zapustil Homer, ki omenja »Taure (to je Ture) s Taurie« in »Enetoi (torej Venete, po naše Vende) iz Male Azije«. Tauria je bilo najstarejše ime polotoka Krima na severno-zahodnem obrežju Črnega morja, tam so bili Turi res prvi naseljenci in so tam prebivali sto in stoletja dolgo. Vendi, kaže, da so se ob svojem prihodu na Črno morje naselili na njegovem maloazijskem obrežju, v Paflagoniji, tam, kjer se izliva v morje reka Kisil Irmak, ki pa je imel prej, ko so se tam naselili Turki, svoje slavno ime Chalys. Ta močna reka, ki se vije ob vznožju mogočnega gorovja Antitaurusa, je Vendom in Turom odprla pot v notranjost Male Azije, pa tudi k Sredozemskemu morju in mimo izvirov Eufrata v Mezopotamijo in v ves sredozemski Orient.

Vendi, čolnarji in obrežni pomorščaki, sposobni kramarji in trgovci, kmetovalci, posebno še graditelji, tesarji, tkalci in vešči kdo ve še kakšnih obrtniških dejavnosti, so najraje prebivali v nižinah ob vodah. Tudi tedaj, če so bila tla močvirna, so si jih znali njihovi tesarji urediti tako, da so tam lahko udobno prebivali.

Del ljudstva Vendov, zgodaj naseljenega v Paflagoniji in pozneje tudi na zahodnem obrežju Črnega morja ter okrog ustij Dnjestra in Dnjepra, se je kaj hitro začel odseljevati na obrežja in otoke Egejskega morja. Čedalje bolj kaže, da so bili prav Vendi tisti praprebivalci otočja, ki so jih Grki pozneje ob svojem priseljevanju na otoški svet Egejskega morja prepodili ali pobili.

Posebno vemo iz zgodovine za otok Kreta, da je bil že zgodaj naseljen z Vendi in lahko da tudi s Turi. V posesti Vendov je tedaj ostal skupno z otokom Krfom in Dalmacijo ter bil povezan z Vendi v nižini Pada nad severnimi Apenini. Še danes so obstoječe zgradbe ob Padu za obrambo pred poplavami tega veletoka, namakalni kanali za polja ob njegovih straneh, nekateri mostovi in kanali, priče o njih. Bili so tam na severu Italije poleg Ligurov najzgodnejši ondišnji prebivalci. To je utegnilo biti precej pred prvim tisočletjem n. št.

Ljudstvo Vendov v Padski nižini je bilo po rodu in jeziku isto, kot so bili Vendi po velikem delu Evrope, tod, kjer je danes pretežno ponemčeno prebivalstvo. Samo še prav majhni ostanki teh Vendov živijo na Saškem, v Prusiji in v Lužicah. Sami se imenujejo Sorbi, Nemci jim pa še danes pravjo Vendi. Ime Sorb je istovetno z imenom Srb.

Dolga desetletja so se križala mnenja zgodovinarjev in jezikoslovcev o teh Vendih (Venetih) na severu (v Nemčiji) in onih južnih v Padski nižini, mar sta to dve po rodu in jeziku različni ljudstvi ali vendarle eno in isto.

O dosežkih tega razpravljanja je napisal Matej Bor takole: »J. Pokorny (Keltologie, 1953) je našel številna imena krajev in rek iz vzhoda srednje Evrope do Španije in britanskega otočja, ki niso keltska niti germanska ali romanska, so pa indoevropska. Le-te je v začetku označil kot ‚ilirska', danes pa jih imenuje ‚venetska'. Ta imena, kakor tudi izoglose in ostali jezikovni zakladi pa odgovarjajo samo onim na baltsko-slovanskem področju in predstavljajo most med baltskimi in zahodno indoevropskimi jeziki, zlasti keltskim.

Pokorny nadalje pove, da so takšna imena našli že drugi, kot arheologi Kossina, Menghin, v. Richthofen, Kahle itd. in jezikoslovci kot Walde, Much, Wasmer, Jokl in Krahe, vendar so jih označili za ‚ilirska'. Ker pa so imeli za Ilire tudi Venete v Zgornji Italiji kot C. Pauli, W. Schulze, Hirt, Conway, Much, Bonfante, Krahe in Vetter, pa vsekakor tudi ti pridejo v poštev.

Vendar pa je danes dokazano, da se Veneti genealogično ločijo od Ilirov. Prvi je dokazal to razliko Kretschmer (Glotta, Göttingen 1943), nadalje W. Borgeand (1943), R. S. Beeler (1949), Krahe (1950). Tudi Jokl je v svoji Etimologiji VRO, 1946/47) objavil dokaz za ozek odnos med alpskimi dialekti severne Italije in Recije ter med baltskim in slovanskim področjem.

Tako je iz dokazov Pokornyja in citiranih avtorjev razvidno, da so Veneti (Vendi) prvotni prebivalci tega področja med Jadranom in Baltikom in da so oni tesno povezani s kulturo žarnih grobišč kakor tudi z lužiško kulturo.

O tem vprašanju so se oglašali tudi slovenski in slovanski pisci, npr.: Janko Grampovčan (Berilo in bearla, 1958) med drugim tudi opozarja, da so severni, baltski Veneti ter južni, jadranski eno in isto. Slično ugotavlja posredno Franc Jeza v svoji knjigi »Skandinavski izvor Slovencev, 1967«.

Prav tako je to razvidno iz že omenjenih člankov in knjige Antona Berlota o dešifriranju starih napisov, kakor tudi Mateja Bora (maj 1973) o razčiščevanju starih napisnih plošč.

O avtohtonosti Venetov, o povezavi jadranskih in baltskih Venetov ter o njih slovanskem poreklu so dokazovali že številni slovenski in slovanski zgodovinarji že več kot pred 100 leti, na čelu z Davorinom Trstenjakom in Šafařikom.«

Potem, ko so se Vendi v svojih najzgodnejših stoletjih bivanja ob Črnem morju vključevali v trgovsko, gradbeniško in drugo gospodarsko dejavnost Sredozemlja, Orienta in Egipta, niso počivali v svoji matici ob Črnem morju. Evropa je bila tedaj še prav malo naseljena in z azijskih tal takrat še niso rinila nasilna vzhodnjaška ljudstva iz toplejšega podnebja pod manj vabljivo, manj gostoljubno nebo kavkaških in maloazijskih gorá, kakor tudi ne v prostor močvirnih gozdov in step na severu Črnega morja.

Vendski čolnarji, graditelji, trgovci in drugi strokovnjaki, so tedaj že dolgo tipali za razmerami navzgor po Donavi. Nemara so minila stoletja, da so utegnili spoznati in se prilagoditi razmeram samo ene same rečne poti, denimo: Donava–Sava–Ljubljanica–Soča! Število rek in jezer v vsej Evropi pa je bilo ogromno.

Kaj razumljivo je, da so tisti raziskovalci in poizvedovalci evropskih rek najprej krenili k Donavi, tja je vabil jug. Za njo so prihajale na vrsto reke na zahodu Evrope, sledile so tiste po osrednji Evropi in naprej proti Baltiku.

Kajpak, takšno poizvedovanje je teklo počasi. Ko so se, recimo, raziskovalci oddaljili od svoje črnomorske matice za eno ali več dnevnih voženj daleč, so si morali pričeti urejevati na bregovih Donave vmesna oporišča. Ne samo oporišča za prenočevanje – skrbeti so morali tudi za takšna, kjer so se lahko založili s hrano ali pa druga, kjer je bilo moč popravljati čolne in ladje. Seveda so v oporiščih nastajala naselja kmetovalcev, obrtnikov, kramarjev. Tako je nastajal prvi zarodek gospodarstva. Oporišča so potem povezovali s potmi ob bregovih vodotokov, da je vprežna živina, konji ali pa voli, plovcem lahko vlekla plovila navzgor po vodi.

Življenjska blaginja, ki je nastajala v naseljih plovno urejenih rek in pa pota ob njih pa so s časom začela vabiti plena željna ljudstva Grkov, Rimljanov, Gotov, Langobardov, Skitov, Hunov in drugih vzhodnjaških ljudstev, da so nad dva tisoč let dolgo vdirala na evropska tla ropat živino, pridelke pa tudi ljudi za suženjsko delo.

Potem, ko so si Vendi utrli plovno pot s Črnega morja po Donavi, Savi, Ljubljanici do Vrhnike in s tovorniško konjsko potjo naprej do Tolmina, potem pa po Soči do Jadrana, so si skrajšali potovanje s Črnega morja do Ogleja za polovico, v primerjavi z dotedanjim po morju okrog Egejskih otokov in Grčije.
Od tedaj je ostala vodna pot po Donavi z Jadrana do Črnega morja živa skoraj do današnjega stoletja, po njej so bile povezane Benetke s Carigradom, po njej je tekla trgovina, po njej sta bili povezani zahodna in vzhodna Cerkev in po njej so tekli diplomatski stiki z Bizancem in kasneje s Turčijo.
Ko pa je bila končana ta prva velika plovna pot, so takoj sledile ureditve nadaljnjih vodni poti tako po veletoku Padu do Ligurskega morja, z obrežno plovbo do Massilije (Marseille) in še naprej do Pirenejev ter vse Španije in Portugalske. Sledile so kmalu vodne poti po Roni (Rhone), Loiri, Seni (Seine) k Rokavskemu Prelivu in tudi iz Padske nižine k Bodenskemu jezeru, Renu in naprej do Severnega morja.
Kmalu so si utrli plovnost po Donavi iz Beograda v povirje Donave in Rena, odtod pa v Severno morje. Posebno važna za evropsko gospodarstvo je bila vodna pot iz Beograda po Donavi do Moravske Morave, kjer še danes stoji pri Bratislavi, Devin, visoka skala na bregu, z utrdbo in svetilnikom na vrhu, opozorilo plovcem za vstop v Moravo. Torej enako kakor je bil Devin visoko na robu Tržaškega Krasa opozorilo pomorščakom na Jadranu za smer k ustju Soče. Po plovni Moravi in konjsko tovorniški poti je držala naprej plovna pot po Odri do Vinete na otoku tik obrežja Baltika. Tako sta bili povezani, Vineta, pradavno velemesto baltskih Vendov z Veneto, mestom vendskih trgovcev na Jadranu.
Nemara prav zadnje so prišle na vrsto vodne poti po Labi, Dnjestru, Dnjepru, Donu, da so povezale Črno morje po krajših vodnih poteh s Severnim, Baltskim in celo s Severnim Ledenim morjem.
Vse reke, jezera in nekatera morja pa tudi vrhovi, grebeni in naselja, značilni za orientacijo vendskim plovcem in trgovcem pri potovanjih po Evropi, so dobili od njih imena. Zato so vsa taka imena po Evropi, kolikor so nam še do danes ohranjena kot najstarejša, vendska, torej praslovanska. Vendi so nam v temni dobi zgodovine Evrope kot prvi zrisali njen zemljevid – in to v naravni velikosti.

Z vsem tem urejevanjem evropskih vodá, z oporišči, pristanišči in potmi ob rekah so nastajali tudi trgi in mesta, nastajala je trgovina in obrt, ki sta tkali gospodarstvo, civilizacijo in prve stopnje kulture. To so bili začetki velegospodarstva Vendov in Turov v Evropi, ki je imelo enega svojih zgodnjih poganjkov s svojim osrčjem v Apeninih in ob Ligurskem morju, svoja podružna delovišča pa ob Kukih in ponekod tudi v gradiščih. Po uničenju etruščanskega središča pod Apeninom to velegospodarstvo ni odmrlo, raslo je naprej, le njegovo osrčje se je pomaknilo na onstran Alp, na tla povirja Donave in Rena. To evropsko velegospodarstvo iz temne dobe zgodvine je segalo domala od Atlantika do Urala in od Islandije in severnih mej Švedske do afriških bregov Sredozemlja. Čudovit je bil razum, volja in vztrajnost tistih davnih ustvarjalcev tega evropskega orjaka, Vendov in Turov!
Tako, kakor so Vendi širili svoja prebivališča iz Paflagonije k ustju Dnjepra, Dnjestra, Dona in po obeh straneh Donave, so se tudi Turi selili iz svojega matičnega prebivališča na Tauriji (Krimu). To ljudstvo je bilo pravo nasprotje Vendom, dolincem. Ker so to bili pretežno pastirji in živinorejci, so prebivali največ v gorah, tako kakor tudi njihovi rojaki oglarji, rudarji, topilci rud in kovinarji. Živinorejec je živel v gorah, da je imela živina v gorskem svetu najboljšo pašo, kajpak pa tudi zato, ker so bili v gorah varnejši pred roparji živine. Njihovi rojaki oglarji, rudarji in topilci rud pa so morali živeti v gorskem svetu pač zaradi rud. Tako so se torej prvi z drugimi lepo izpopolnjevali. Živinorejci so vzdrževali rudarje, oglarje itd. v gorskem svetu s hrano, rudarji, oglarji in kovinarji, ki so svoje pridelke zabarantavali v dolinskem svetu, so pa iz dolin prinašali moko, sol, olje in drugo potrebno za vse ljudstvo v gorah.
Nemara so se začeli že prav zgodaj izseljevati iz Taurije pastirji in sledilo je ljudstvo dela Turov na zahodno stran Črnega morja v Gozdne Karpate. Kajpak, za njimi so morali kaj kmalu tudi njihovi rojaki oglarske, rudarske in druge dejavnosti. Poselili so potem še kar naprej ves lok Karpatov, najgosteje v njihovem osrednjem delu, kjer je bilo veliko rudno bogastvo in dosti soli. Najbrž so si ime Turi sami nadeli, ime Gali pa so jim dala druga ljudstva, ki so jih cenila zaradi njihove miroljubnosti in marljivosti. Osrednja pokrajina Karpatov je po njih zato dobila ime Galicija, ki velja še danes za tisti svet. Po Turih je ohranjenih v Karpatih veliko gorskih, vodnih in krajevnih imen iz osnove Tur.
Po tej prvi Galiciji so Turi posejali po velikem delu gorskih pokrajin Evrope še več Galicij in krajevnih imen iz osnov Gal. Največkrat so to bili le majhni predeli ter celo

samo zaselki ali vasi. Geografska imena: Galicija, Galija in podobno so pomenila prebivalne skupnosti Turov in Vendov. Tudi matična Galija, ki je bila naseljena po večini s Turi, je imela že od vsega začetka tudi precejšen del vendskega prebivalstva. Tako nam kažejo stara geografska imena pa tudi priimki oseb, npr. v Cezarjevih komentarjih o galski vojni. Med največjimi naselitvami takega imena je bila Galija in ta je postala matica romanskih narodov. Precej velika je bila tudi Galicija v Španiji, kjer je to ime še danes živo. Zadnja taka državica po imenu iz osnove Gal je nastala leta 279 pr. n. št. kot zahodna soseda Paflagonije, domovine Vendov. Kaže, da so Vendi v Paflagoniji tedaj bržčas sami priklicali tiste »borbene Kelte« v obrambo proti Grkom, ki so tista stoletja plenili okrog Črnega morja Turom in Vendom živino, imetje in ljudi za suženjstvo. Bren, ki je bil vodja nekakšne kaznovalne keltske vojske, je zbral konjenike nekdanjih najemniških vojsk dežel, ki so bile uničene. Denimo vojske Kartažanov, Etruščanov in drugih. Najbrž so bili vmes tudi galeoti z rimskih galej, ki so Rimljanom pobegnili. Ti Brenovi maščevalci so sejali strah in trepet Rimljanom pa tudi Grkom, ki so Turom v Traciji in gorah Balkana ropali živino in ljudi. Bren je tedaj s svojo divje maščevalno vojsko prišel celo do grškega svetišča Delphi. Del tistih keltskih bojevnikov je vstopil pozneje kot najemniški konjeniki v vojsko Aleksandra Velikega, ostanek Brenove vojske pa se je naselil ob Črnem morju v Galaciji v varstvo Vendov in Turov.

Precej takih »borbenih Keltov«, ostankov nekdanjih najemniških vojsk ali pa posadk galej, se je pozneje razselilo po Evropi in spravljalo Kelte (Gale) v slab glas.
Ime Kelt so Turi dobili od Grkov v Traciji.

Sčasoma so Turi dobili poleg imena Gal in Kelt še razna druga, denimo Valežan za prebivalce britanskega Walesa, Nemci so rekli Turom die Walchen, iz česar je potem nastalo die Wälschen. V naši domovini so zanje še živa imena: Vlasi, Vlahi, Lahi. Na Poljskem so Lehi. Romuni so po rodu v glavnem Turi, mešani z Vendi in imajo ime Valahi.

V antični dobi so se pojavljala zanje imena: Turoni (na Turinškem in v Franciji) in Skordiski (Turi, precej pomešani z Vendi od slovenskih tal navzdol po Savi do Beograda).

Posebno vlogo so imeli Turi v dobi brona, ko je sredozemskim proizvajalcem pričelo primanjkovati kuriva (oglja) za njihove talilnice proti koncu dobe brona. Kaže, da so se živinorejci in oglarji Turov takrat naselili po pobočjih in po rebrih visokogorja Antitaurusa nad reko Chalys v Mali Aziji. Vendski plovci so potem razvažali tisto oglje proizvajalcem brona po Mediteranu. Gorska imena pričajo, da so se v tistih dobah oglarji Turov naselili tudi po gorovju Balkana, Apeninov in južnega dela Pirenejskega polotoka. Potem ko je doba brona že minevala in se je pričela doba železa, so se oglarjem vseh teh dežel pridruževali še rudarji, nabiralci rjavega železovca.

Zgodovinopisje poroča, da so se v trinajstem stoletju pr. n. št. pojavili v dolini reke Halys, pod obronki Taurusa najzgodnejši železarji Male Azije, menda rodu Turanov z vzhoda, ki so pa po reki dobili ime Chalybi. Po tej reki in železarjih je stoletja kasneje nastalo grško ime za železo. Nekatera ljudstva na vzhodu Male Azije, posebno pa še v Indiji, so že precej prej poznala železo in jeklo kakor v Mali Aziji.

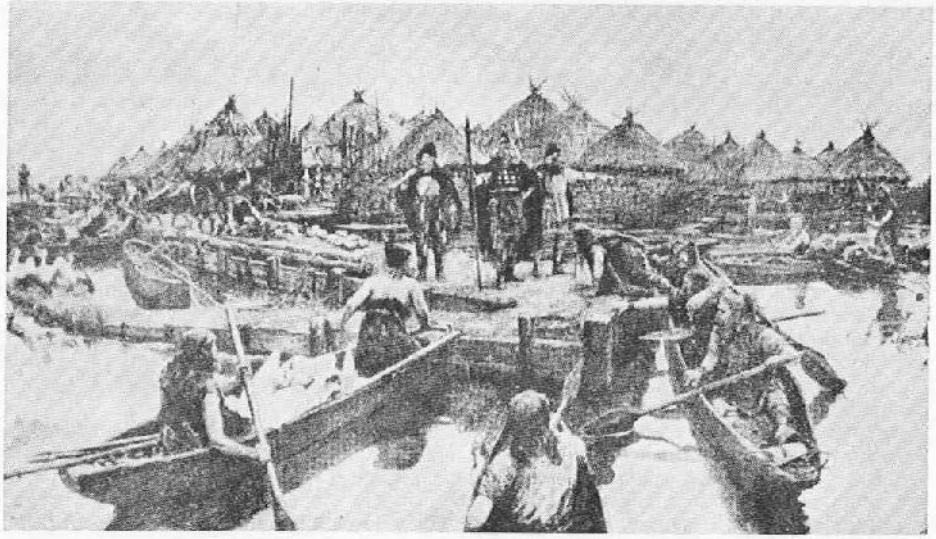
Ko so železarjem ob reki Chalys na Antitaurusu kuhali oglje in nabirali železovo rudo Turi, je kaj verjetno, da je prav po tistih Turih (Taurih) nastalo pogorju gorsko ime, Tauris. Železarjem so vendski plovci po reki dovažali s čolni oglje in rudo, vendski graditelji pa so železarjem v zalivkih te železarske reke urejevali bajerje, ki pa so bili ob tej mogočni reki veliki kakor jezerca. Dejal bi, da se je tam po Vendih rodilo ime Izara po prvotnem imenu Jezernica, ki so ga železarski reki dali Vendi. Turi, čeprav tedaj že izkušeni rudarji in kovinarji, v trinajstem stoletju pr. n. št. še niso poznali železa. Šele med trinajstim do desetim stoletjem so ga spoznali na tej reki od ondišnjih železarjev Chalybov. Nemara že v desetem stoletju pr. n. št. pa so Turi železarili že tudi v Evropi, dejal bi najprej ob železarskih rekah skupno z Vendi v tedanjem Noriku (na današnjem Bavarskem) ob tedaj Izara (današnji Isar) imenovani reki, v Galiji ob tedaj imenovani reki Izara (današnji Isère) in reki Izara (današnji Loire), na današnjem severno-vzhodnem Češkem ob reki Izara (današnji Jezernici po češko ali Iser po nemško).

Ime Jezera za železarske reke je nastalo iz vendskih ust. Po železarskih rekah so namreč dovažali vendski čolnarji železarjem oglje in tudi železovo rudo, da so jo ob jezercih odlagali za pranje. Tedaj, ko so keltski Turi spoznavali železarjenje ob reki Chalys, so prevzeli tudi železarske izraze, ki so jih rabili Vendi, tako je nemara nastala iz vendske besede Jezera, v izgovorjavi Turov, beseda Izara.

V tistih stoletjih so spoznali železo tudi Vendi, ki pa so bili le izjemno tudi železarji, le kot spretni gospodarstveniki so sodelovali že v najzgodnejši dobi prvega železarjenja v Evropi. Dokaz, da so Vendi poznali besedo železo že ob času, ko je glavnina Vendov še živela v svoji matici okoli Črnega morja, je slovanski izraz za železo. Vsi slovanski narodi pravimo tej kovini, železo, bodisi, da neposredno v tehnološkem pomenu ali pa posredno v geografskem pomenu. Poleg Slovanov imata še dve ljudstvi svoj izraz za to kovino iz osnove besede železo. To so sosedje Poljakov, Litvanjci, ki pravijo gelezis (železis) in Latvijci, ki mu pravijo dselse (želse).
Turi so uvedli za železo izraz izarn, in to po imenu, Izara, za železarsko reko. Po tej keltski besedi, izarn, je nastala dosti kasneje tudi Germanom beseda, Eisen, za železo. Torej smo imeli Slovani svoj izraz za železo že 1000 let prej kakor Germani, verjetno kot prvi narod v Evropi.
Beseda železo, slovanski izraz za to kovino, pa ni samo dokaz našega prebivanja ob Črnem morju med desetim in trinajstim stoletjem pred n. št., ampak kaže tudi to, da so se posamezni slovanski narodi ločili od svoje črnomorske matice šele po desetem stoletju pr. n. št., ko so ondi že imeli besedo železo. Nemara so povzročila to razcepitev matice Vendov prav tista divja ljudstva Skitov, Gotov, Vandalov itd.

O narodu Vendov je ohranjenih nekaj redkih poročil zgodovinarjev in geografov iz antične dobe in iz prvih stoletij po pričetku n. št. Zanimivo je, da vsi omenjajo Vende kot pradavno, zelo sposobno ljudstvo. Tako je o njih zapisal npr. Herodot (489–425), ki rabi za Vende ime Tračani: »To je največje ljudstvo za Indijci, ki bi bilo tudi najmogočnejše, če bi bilo složno. So sredi med Germani in Heleni. Kot najbolj pogumni in pravični so Geti, ki so z Goti eno in isto ljudstvo.« (Z imenom Geti je nemara imel v mislih tiste Vende čolnarje in graditelje, ki so si jih Goti podredili, da so jih prevažali po rekah Evrope in pa zanje tudi gradili. Na podoben način so si Vende podrejali tudi drugi germanski narodi, da so jih morali voziti s čolni po evropskih rekah, npr. Langobardi. Značilno za Gote v tisti dobi je, da so bili tako kakor Langobardi in vendski čolnarji vsi iste vere, to je arianske.
Polybij (205–123, v II 17 piše o Vendih s Padske nižine: »Ob Padu in v pokrajini do Jadrana živi nekeltsko, zelo staro ljudstvo, ki mu pravijo Vendi (Veneti). Po njihovih šegah in oblačilih se nič ne razlikujejo od Keltov, govorijo pa drugačen jezik. Pesniki tragedij se Vendov dostikrat spominjajo in vedo o njih poročati mnogo čudovitega.« Če se poglobimo v zapuščino zemljepisnih imen Vendov in Turov v Evropi, opazimo, da so se radi naseljevali blizu skupaj v isti pokrajini ali celo pomešano med seboj.

Slika kaže naselje Vendov v dobi okrog 1000 pr. n. št. Koče so iz nosilnega ogrodja iz vej, stene iz vejnega opleta, ometanega z blatom in ilovico. Naselje se nahaja na otočku med rokavi reke ali pa v zalivu otoka ali reke. Na točku je prikazana tudi utrditev bregov s koli in plohi, kakor so to delali tesarji Vendov. Slika je vzeta iz francoskega berila za srednje šole, kjer stoji zapisano: »Village gaulois«. Kajpak so bili to Gali kot prebivalci Galije. Toda v Galiji so prebivali: keltski Turi, praslovanski Vendi in Baski (okrog leta 1000 pr. n. št.)

Vendar je vendskih zemljepisnih imen po Evropi več in so razširjena domala po vsej njeni površini, tudi v deželah, kjer imen Turov ne najdemo. Kaže, da so bili Turi glede na svojo pastirsko, rudarsko in drugo dejavnost naseljeni bolj na redko, nasprotno pa so se Vendi glede na svojo dejavnost naseljevali bolj na gosto in živeli radi v trgih in mestih. Nemara je vse to vzrok, da sta se obe ljudstvi jezikovno mešali, pri tem pa je govorica Turov izginjala v vendski. Tako se je utegnilo dogajati pri nas na Štajerskem, v Pomurju, na Dolenjskem in kolikortoliko tudi na Goriškem. Nasprotno pa je v Galiji, kjer je še danes ohranjenih dosti vendskih imen, jezik Vendov izginjal v galskem. Čuti pa se še danes vendski jezik med Bretonci in Gaskonjci (Baski).

Mala Azija je bila v trinajstem in morda tudi še v dvanajstem stoletju pr. n. št. pretežno naseljena s Hetiti, zelo sposobnim, miroljubnim indoevropskim ljudstvom. Že v trinajstem ali pa vsaj v dvanajstem stoletju se je večina heitskega ljudstva izselilo v prostor sredozemskega vzhoda. V izpraznjene maloazijske pokrajine so se med ostanke Hetitov naselila druga ljudstva, med drugimi tudi Lidijci in Frigijci, dvoje delavnih in sposobnih ljudstev: trgovcev, veščakov bronarstva in sploh kovinarstva in druge proizvajalnosti. Seveda so bili tudi v plovstvu, pastirstvu in živinorejstvu močno razviti. Vendi, ki so bili verjetno tedaj v Mali Aziji gospodarsko najbolj razvito ljudstvo, so takrat s svojim plovstvom in gospodarstvom že posegali v Sredozemlje in njegov vzhod, so se v tisti dobi bržkone že gospodarsko pojavljali ob Padu in Adiži na severu Italskega polotoka in dejal bi, da enako tudi po alpskem svetu današnje Švice in zahodnih Alp in po njih prigorjih do Jadrana. Kaj verjetno je, da so bili Vendi in kolikortoliko tudi Turi kaj kmalu po priselitvi Lidijcev in Frigijcev v Malo Azijo tudi z njimi poslovno povezani. Toda ne samo s tema dvema ljudstvoma, ampak tudi še z drugimi, gospodarsko in tehnološko naprednimi indoevropskimi ljudstvi, ki so se v tistih stoletjih priseljevala na maloazijski in zakavkaški svet, kaže, da po isti plovni poti, kot so po njej prispeli sto ali več sto let pred njimi Turi in Vendi. Dejstvo, da so Turi zasedli Taurijo in Vendi Paflagonijo ob Črnem morju, torej najlepša koščka tal ob tem morju, samo potrjuje misel, da sta se ti dve ljudstvi prvi naseljevali ob tem morju.

Kasneje iz Azije priseljena indoevropska ljudstva so bili Armenci, Iberi (danes v Zakavkaziju Gruzinci imenovani), Baski in še druga. Kajpak, vsa so bila pastirska in živinorejska a tudi trgovsko in tehnološko, posebno še rudarsko in kovinarsko že močno razvita.

Kaj razumljivo je, da so bili Vendi, tedaj tam gospodarsko najvišje razviti in bržčas pa tudi Turi, kaj hitro z vsemi temi ljudstvi v bolj ali manj močnih gospodarskih stikih, zdi se, da še posebno močno z Lidijci in Frigijci, ki so bili najbliže naseljeni Vendom v Paflagoniji. Lidijci so se naselili na zahodni strani Male Azije, glavno mesto jim je bilo Sardes, njihovo pa je bilo tudi še danes imenitno gospodarsko razvito mesto Smirna. Po glavnem mestu Lidijcev, Sardes, so jih imenovali tudi Sarde, kakor so jih nazivali nekateri zgodovinarji tistih dob. Frigijci so prebivali na več kot dvakrat večjem svetu kot severni sosedje Lidije. Vmes med le-temi in vendsko Paflagonijo so bili Ponti, to so bili Turi, ki so poselili gorski svet južno od vendske Paflagonije.

Vendi, ki so že pred pričetkom prvega tisočletja pr. n. št. budili gospodarsko dejavnost v Noriku in dali verjetno tudi kasneje pobudo za velegospodarstvo Etruščanov in Vendov v Apeninih in ob Ligurskem morju, so hitro spoznali, da imajo v tem maloazijskem in zakavkaškem prostoru močan kader tehnološko zelo sposobnega delavstva.

Kakor so že sto let ali več prej se sporazumeli s Turi, njihovimi južnimi sosedi v Pontu, da so jih, nemara zaradi preobljudenosti, vozili po vodni poti Donava–Jadran v alpski svet nad ravnino Pada, tako so začeli snubiti tudi sedaj strokovnjake Lidijcev, Frigijcev, Iberov, Baskov, Armencev in nemara še drugih za tehnološko in sploh gospodarsko sodelovanje v Noriku in posebno kasneje še za kasnejši etruščanski veleobrat.

O tistem močnem preseljevanju Turov z gorskega sveta Ponta v Mali Aziji utegne biti priča ime Lepontske Alpe in Bergamske Alpe nad zgodovinsko in umetnostno znamenitim alpskim mestom Bergamo. Tudi ime tega mesta so prinesli s seboj tedanjšnji priseljenci Turov in tudi Vendov iz Male Azije. Lahko, da po mestu Bergamo na severu Lidije, lahko pa tudi, da so ga poimenovali po še bolj znamenitem mestu Pergama na jugovzhodnem koncu Male Azije.

Kaže, da so Vendi privedli v tistih in njim sledečih stoletjih prav dosti strokovnih delavcev navedenih sposobnih ljudstev iz Male Azije. Tisti pradavni priseljenci so zapustli pri nas in po velikem delu Evrope, kjer so gospodarili nekoč Vendi, dosti krajevnih in vodnih imen. Denimo: Litija (Lidija), kjer so že v pradavni dobi pridobivali baker, cink in svinec, Lithi na Kreti, Litice (Slezija), Littai in Littau (nekajkrat

v Alpah in sploh v osrednji Evropi). Kaže, da so zemljepisna imena iz osnov Lit- in Livnastala, denimo pogosto, od nekoč ondi prebivajočih rudarjih in topilcih bakra, cinka in svinca. Tudi ime Idrija se je utegnilo roditi v tisti dobi od maloazijskih priseljencev, ko so sprva tam pridobivali baker n srebro, šele kasneje pa živo srebro.

Priseljevanje Turov, Lidijcev, Iberov, Baskov, Armencev itd. iz Male Azije po Donavi na Sočo in naprej prek Jadrana po Evropi je utegnilo biti dosti močno. Verjetno, da so prav tisti priseljenci dosti vplivali, da sta se mešala ne samo jezika Vendov in Turov ampak so se z njima mešale tudi besede priseljenih azijskih ljudstev. Tako je nastajala mešanica tistih jezikov, ki je izpodrivala prvotni, tam najzgodnejši jezik Vendov. Prebivalci, ki so govorili v mešanici teh jezikov, so dobili ime Iliri. Besed iz jezika Vendov je bilo v Ilirščini čedalje manj, vendski jezik pa se je ohranjal v gorskem in drugem odmaknjenem svetu, kjer je teklo dosti manj kovinarske dejavnosti. Dejal bi npr. v slovenski Benečiji. Valentin Vodnik je v svojih Novicah poročal o ruskem generalu Suvorovu, ko je peljal svoje polke prek naših krajev skozi slovensko Benečijo proti Napoleonu v pomoč Avstriji, da je izjavil: »Vso pot iz Rusije do notranjosti Alp se ruski vojaki niso mogli pogovarjati v svojem ruskem jeziku, s prebivalci v slovenski beneški Reziji pa so s Slovenci govorili kakor v svoji domovini.
Kajpak, antični izraz »ilirski« pomeni le rimsko upravno politično ureditev prostora od vzhodnih Alp tja daleč na Balkan, rekel bi nekako po ozemlju Kukov. Ljudstva Ilirov ni bilo nikoli. Iliri so bili le prebivalci rimske province Ilirije s priseljenci raznih ljudstev iz male Azije, pomešanih med Vende in Ture. Mednje so bili privabljeni od Vendov in Turov kot posebno sposobni rudarji, topilci in mojstritelji brona, lahko da tudi že kot spretni jeklarji.

(Nadaljevanje v prih. številki)

TRIJE VZPONI

MILAN REBULA

ore na levi strani doline so se neslišno pojavljale in ostajale zopet za nami, ko smo nekega lepega zimskega popoldneva drveli z avtom proti Gorenjski
Zima ni bila preveč radodarna s snegom, zato se z Borisom zopet odpravljava na plezalno turo. Za hip se ustavimo v Martuljku. Siroka peč rdi v zahajajočem soncu. Skrite želje nenadoma pridejo na dan, oči se zazro v njeno SZ steno in še posebej v razvpito Čihulovo smer. Štiri dni je trajalo, da si je sloviti češki plezalec priboril pot čez steno po smeri, ki je kot po nekakšnem dogovoru veljala za najtežjo pri nas. Tudi ta smer je zahtevala svoj davek, njegov soplezalec je prišel iz stene le na pol priseben.
Nihče še ni uspel smeri ponoviti, bilo je le nekaj poizkusov najboljših slovenskih alpinistov, vendar brez uspeha. Kljub mili zimi pa je veter vendarle nanesel velike količine snega v steno in že misel, da bi poskusila tam čez, se nama je zdela norà. Zato se zopet usedemo v varno udobje avtomobila in odbrzimo dalje.
Kranjska gora. Meka smučarskega športa pri nas kaže tokrat kaj žalostno podobo. Tu in tam krpe snega, na katerih smučajo najhujši zagrizenci, pa vendar je predvsem gostov iz sosednje Hrvatske vse polno. Tu se zbira »visoka družba«, pogovor teče le o cenah okovja, smuči in o smučarski modi. Temu sem se že zdavnaj umaknil na samotna pobočja visokih gora. Le malo nas je, ki mislimo, da je spust z visoke gore vreden garanja v breg.
Planica. Mrak se že polašča te mrzle doline, vendar se stene, ki obrobljajo vse strani te doline razen vzhodne, še vedno dobro razločijo. Zajeda Šit se nama zdi nemogoča, zahodnik je nametal vanjo ogromne količine snega. Največ upanja daje Dularjeva zajeda, ki jo je snežni metež kot po nekakšnem naključju izpustil.

*

»Malo počakaj, moram se odpočiti.«
Vendar se sam pri sebi zavedam, da to ni počitek, saj sva šele v drugem raztežaju. To je premagovanje kompleksov, ki so jih zasejale v meni prejšnje generacije alpinistov.

»Brez bivaka – nemogoče!«
»Saj sta nora, v nekem raztežaju se lomijo celi bloki, če se jih dotakneš!«
»Vse leto je zajeda mokra. Če imaš izredno srečo in poletje brez dežja, jo najdeš suho, pa še takrat je vsa algasta!«
Te misli mi brne v glavi, mi hromijo mišice in kvarijo skladnost gibov. Dvajset minut visim na začetku drugega raztežaja, ne upam si pogledati nikamor. Nato pa se počasi predramim in vpnem naslednji klin. Plezam kot mesečnik razdvojen med željo po uspehu in nerazumnim strahom, ki pravi, da se bo zgodilo nekaj groznega. Dolgo traja ta boj. Šele v začetku raztežaja, ki je ocenjen z A 3, se zavem samega sebe. Rob stene je blizu, mogoče bova zunaj pred nočjo. Tisti trenutek se mi zdi, da sem kot plezalec dozorel. Počutim se kot prerojen. Z goro sva postala eno, mehanično premikanje rok in nog preide v harmonično gibanje vsega telesa, zopet najdem smisel v plezanju. Zdi se mi, kot da se skala pod prsti voljno vdaja in oblikuje, gora dobrohotno gleda na naju, kot da zasluživa največjo radost po prestanem trpljenju. Mora je izginila, divje se zaženem v previse in kmalu dosežem vrh raztežaja. Boris mi sledi, prevzame vodstvo in ko se zopet menjava v vodstvu, me večer najde na vrhu Dularjeve zajede v Jalovcu, po težavnostni lestvici naše najtežje smeri. Prvič preplezana brez bivaka. Dva mlada, takorekoč nepoznana plezalca sta si to zapisala.

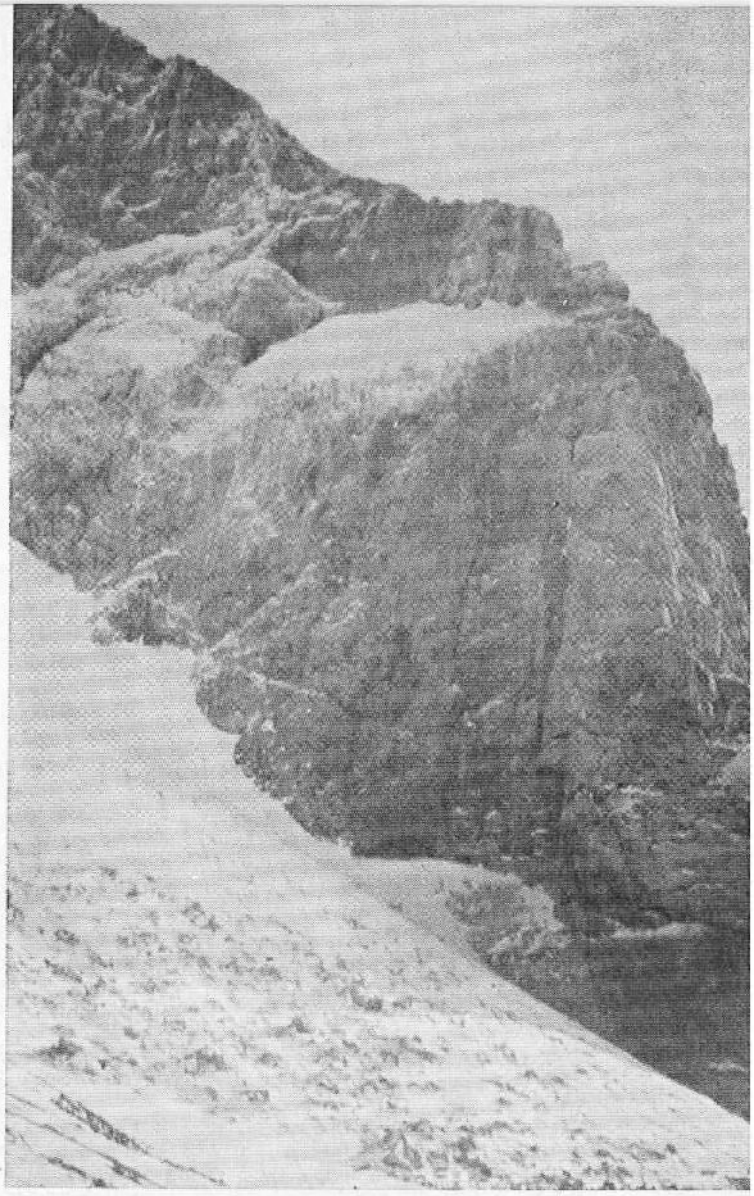
*

Nekaj mesecev kasneje se zopet najdeva pod njo. Tokrat je zima. Prespiva v luknji pod vstopom in drugo jutro ob sedmih že pričneva s plezanjem. Stena ne kaže, da bi bila zasnežena, pa vendar je v zajedi precej ledu in napihanega snega. Raztežaje, ki sva jih poleti s tesnobo v srcu plezala, tokrat premagujeva igraje, najtežji prosti detajl v smeri Boris mojstrsko prepleza in potem se nama zdi, da je pot navzgor odprta. Ura je šele dve in bivakirala bova pod najtežjim tehničnim raztežajem, A 3 se glasi ocena. Še en raztežaj naju loči od bivaka. Poleti sva ga ocenila s IV, dve mesti V in se nama je zdel najlažji v vsej smeri, vendar v vsej dolžini ni bilo klina razen na stojišču, pa še ta je bil slab. Raztežaj se prične z nekajmetrsko prečko v levo po nagnjeni polički, ki je pokrita s tanko plastjo ledu in snega. Mučim se, da bi jo preplezal brez derez na nogah in dosegel nekakšen kamin. Klin je nemogoče zabiti, oprimkov za roke ni, vse gre na ravnotežje telesa. Po dobre pol ure mi uspe doseči rob kamina, vendar je splezati vanj izredna igra ravnotežja. Moral bi se nekako stegniti okoli roba in zagrabiti na slepo srečo za oprimek. Če mi ne bi uspelo, bi verjetno padel. Dvakrat se že odločim, pa se obakrat ustrašim. Tretjič pa poizkusim na vse ali nič. Telo je napeto kot struna, leva roka previdno tiplje po kaminu – nič, vse gladko. Izgubljam ravnotežje, že se vidim, kako padam, zadnji hip pa mi uspe, da se vzravnam in zavzamem prejšnji položaj. To mi vzame vso moralo. Splezam nazaj k Borisu, morda bo on z derezami na nogah kaj več opravil. Zamenjava se na stojišču, prevzame vodstvo in se loti prečke malo nižje. Res mu uspe, da doseže kamin. Tu zopet sname dereze v izpostavljenem položaju in jih spravi v nahrbtnik. Po kaminu spleza še pet metrov naravnost navzgor, nato pa se vse skupaj ustavi. Poleti sva tu plezala izključno na trenje, oprimkov skoraj ni bilo, sedaj pa je na raskavih ploščah požled in sneg. Ura je že štiri popoldan. Dve uri sva rabila za deset metrov in kaže, da više ne bova prišla. Boris si skleše rogljiček, obesi nanj prusikovo zanko in se skrajno previdno po vrvi spusti k meni. Prusik kot po čudežu ne zdrsne z rogljička in zopet sva skupaj na stojišču. Lahko bi se izognila prečki in nato kaminu in platem po poči, ki drži direktno s stojišča navzgor, vendar bi potrebovala precej U klinov in zagozd, ki pa nama jih manjka. Odločiva se za umik. V meni pa se je sprožil tudi svarilni nagon, ki me odvrača od nadaljevanja – čutim, da vztrajanje in bivakiranje ne bi prineslo nič dobrega.

V temi drsiva kot pajka po vrvi prek stene in podoživljava trenutke, ki sva jih preživela ta dan. Luna meče svojo blago svetlobo na steno in nam lajša delo. Vprašujem se, kaj mi bo ostalo v spominu in kaj se bo zgubilo v megli preteklosti: najtežji detajli, ki sva jih brez težav preplezala v veliki formi ali morda neprostovoljni dvajsetminutni počitek v drugem raztežaju, ko se zaradi mraza in premrlih, otrplih rok niti premakniti nisem mogel, šlo mi je na jok in smeh obenem, skrajno trapasti občutki, značilni za take situacije. Morda zadnji spust, ko sem se spuščal prvi in je na sredi spusta začel klin lesti iz razpoke, pa je Boris poprijel za vrvi in držal vso mojo težo. Ob devetih zvečer sva že pristala pri Marjanu globoko doli v Tamarju na varnem, v vestone in slonove noge zavita leživa na »Podmornici«.

Drugo jutro se zbudiva pozno, nikamor se nama ni mudilo. Zunaj je tiho naletaval, se v ogromnih kosmih mlel sneg z neba, na Poncah se je plazilo. Kje bi bila midva tedaj, če bi bila ostala v steni?

*

Dularjeva zajeda v Jalovčevem ostenju (po diapozitivu)
Foto Boris Erjavec

Ogromna žareča krogla se že navsezgodaj zjutraj požene na svojo neskončno pot od ene strani neba do druge. Že drugi dan sva v steni, razpokanih ustnic in izsušenih grl se pripravljava na nadaljevanje. Steno sva podcenjevala – to se nama maščuje. Sonce se že ob sedmih zjutraj upre v to konkavno lečo, midva sva ravno v gorišču. Skala je hrapava, roke imam že vse opraskane, tudi obleka je že načeta. Sonce je lahko vir življenja, lahko pa tudi mori. Zdi se mi, da preizkušava to njegovo varianto. Prek zatrepa priplavajo klici naveze, ki hitro napreduje v hladu severne stene. Tu pa – skala, zrak, možgani – vse vre v grozoviti vročini, v peklu vzhodne stene. Nikjer kritja, čas se je ustavil, v zraku lahko vidiš le migljajoče meglice izparevajočih eteričnih olj. Tudi rušje spada k sovražnikom, s katerimi se spoprijemava. Takole računava: do dvanajstih bova na vrhu, nato pa še dve uri sestopa do krnice Pod srcem. Vendar kaj, ko postane grapa, ki drži k vrhu skoraj brez težav, ena sama kalvarija v pripekajoči vročini julijskega sonca. Pa še rušje, ki se ga otepaš na vsakem koraku, na naslednjem pa se ti veja spodmakne spod nog in že si pol metra niže, nikakor te noče spustiti iz svojega objema, kakor da se ruješ s storokim sovražnikom. »Pazi!« Tresk! Čelada je šla na pol, kamen mi je ranil čelo. Sedaj mi kri curlja čez oči in nos v usta – krvava spaka sem postal. Omotica se poleže, nadaljujeva z vzponom. Vrh doseževa ob štirih popoldan, sestop iščeva med neskončnim rušjem. Še vedno brez vode, žeja je presegla vse meje, od obupa žvečim rušje, pa

je še slabše. Strma rušnata pobočja zamenjajo skalne plati – polico, ki bi naju morala popeljati iz stene, sva že zgrešila.
Bo to drugi bivak?
Na slepo srečo izbereva neki žleb, par sto metrov mestoma prehodiva, mestoma preplezava. Žeja naju je tako izmučila, da sva čisto otopela, jezik zadeva ob mehko nebo kot ob smirkov papir, če poskušaš govoriti. Še nekaj krajših spustov ob vrvi in ob enajstih zvečer stojiva pod steno. Zdirjava do studenčka, pijeva, pijeva in zopet pijeva. Luna obsvetljuje steno, midva pa leževa med rušje, se pokrijeva z bivak vrečo. V hipu naju je zmanjkalo v sen brez sanj.

Opomba:

Dularjeva zajeda v Jalovcu, Erjavec–Rebula, 3. ponovitev, 13. 8. 1972; ista smer, zimski poizkus, 15. 1. 1973; Rušica, zahodna smer, Turnšek–Rebula, julija 1970.

SLIKE IN SLIČICE Z GORA

JANKO FURLAN, Trst

Nebo na zahodu je bilo rožnato in počasi se je temnilo. Dno doline se je bočilo kot velik trebuh proti travnatim slemenom. Kamnite stene, osvetljene od zadnjih žarkov sonca, so oklepale dolino in se vlekle daleč proti visokim, še svetlim gorskim grebenom. Kakor valujoča nit je hudournik v slapu padal s kamnitega praga v zelenkasto jezerce in se peneče spuščal v dolino. Voda je bila mrzla, čista, ustavljala se je v tolmunih, šumela med skalami, padala čez pragove.
Nočne sence so se zgrnile, vetrc je zaječal med skalovjem.
Sedel sem na skalnatem robu ob vodi in gledal vedno bolj mežikajoče nebo. Mrzlo je bilo, da je kar ščipalo in ledenik se je lesketal kakor srebro v rezkem ozračju mesečine. Lunin sij se je zrcalil nad vodno gladino hudournika, ki se je v ostrih lokih vil dol v dolini d'Ayas. Gorska pokrajina mi je skoraj neopaženo izginjala med meglicami.
Čeprav mrzla, je bila noč mirna. Nad glavo se je razgrinjala žametna modrina, posejana s plameni. Opazovati in doživljati take prizore v samoti, me je navdajalo z zadovoljstvom.
Težki koraki so zapeli za mojim hrbtom. Ozrl sem se, čeprav sem vedel, da je Berto. V temi ni bilo videti njegovega obraza, a zdelo se mi je, da nekam globoko diha.
– Kaj mu je? – Hudiča, menda se ne počuti slabo prav danes, ko pa morava čez nekaj ur odriniti čez ledenik tja do bivaka Rossi-Volante pod Poluxom. – Približal se mi je in prav razločno sem začul hropenju podoben glas.
Zarežal se je. – Slabo? Meni? Saj samo čistim.
– Čistiš?! Kaj pa čistiš? Po moje s tabo ni nekaj v redu. – S kazalcem sem se potrkal po čelu.
Kar sesedel se je od smeha. – Kaj pa naj čistim, če ne moj od kajenja počrneli dimnik. –
Vijoličasto zelena trava je drhtela v sapici, kakor da bi valovalo morje, se upogibala in dvigala. S temnega neba je kriknila ptica, zagledal sem jo, kako je kot puhasto peresce zaplavala nad ledenikom in se spustila v dolino.
– Skoraj bi pozabil, zakaj sem prišel sem, – je rekel Berto.
– Gospa Marija je že pripravila večerjo. – Še ni izrekel, ko je od koče zadonel glas: »Kaj mislita, da bom še enkrat pogrela. Juha je že na mizi.« –
Sredi mize je gorela sveča. Počasi sva srkala vročo tekočino. Antonella, oskrbničina hči, nama je prinesla še kos sira. – Prav čedno dekle, – sem rekel tovarišu. Ni me slišal. Kar naprej se je basal s kruhom in sirom. Pogledal sem na uro. Pozno je bilo, že skoraj polnoč. Ob dveh morava oditi. Malo počitka bo. – Škoda da nista tu še Claudio in Nice, bi se vsaj kaj nasmejala, – sem po dolgem molku spregovoril. Nobenega odgovora. V koči je bilo tiho, drugih gostov ni bilo. – Jutri prvi štiritisočak, če bo šlo vse dobro, sem pomislil. Misli so mi švignile za tri leta nazaj, ko sem prvič stopil na ledenik v Centralnih Alpah, na ledenik Mandrone v skupini Adamella ...

... Slabotna luč je brlela z umazanega stropa. Dan je še bil, a v prostoru je bilo mračno, neprijetno. Smrdelo je po zaprtem. Skozi špranje na oknicah so prodirali v notranjost sončni žarki in osvetljevali umazani pod. S tal se je dvigal gost prah, da je kar jemalo sapo. Tik ob steni, poleg okna, so bili po vojaško postavljeni pogradi, razmetani, umazani in vsi raztrgani. Bilo je, kot da je kako barbarsko krdelo prihrumelo tod mimo. Po tleh so se valjale škatle konzerv, razbiti kozarci, odeje so bile kar na kup zmetane v kotu nad pečjo. Po dolgih urah hoda takega sprejema v koči – Citta di Trento – nismo pričakovali.

Celodnevna vožnja prejšnjega dne nas je utrudila. Dolga pot od Trsta do Genovske doline se je zavlekla do prvih nočnih senc. Več ur smo porabili ob Gardskem jezeru, ker je na lepem zmanjkalo bencina. Od tu je naša pot tekla v vasico Carisolo, kjer se odpira Genovska dolina.

Blesk dneva je polagoma bledel, visoko pod nebom se je tema spuščala nad še svetlimi obrisi gora. Kakor je dan ugašal, tako je raslo iz temnih senc gora in dolin življenje noči. Neizmerna simfonija dneva je utihnila, polagoma so nastopala vedno šibkejša godala, vedno šibkejši glasovi, glasovi noči, simfonija tišine. Nad hudournikovo strugo so izgubljeno tavale nejasne megle, motne, irealne, medtem ko so se na vzhodu razgrnile prek neba mežikajoče zvezde.

Luč je pokukala iz teme. Koča Bedole se nam je prikazala na jasi. Žarometi so osvetlili še skljućeno postavo, ki je hitrih nog stopala iz gozda na jaso. Stara ženica z vedrom vode v rokah se nama je prisrčno nasmehnila. Z višav je pihal mrzel veter in nosil po goljavah že orumenele liste, jih odlagal med skalovja in grmičevja. Oktober je bil pred vrati.

Mlado dekle, rdečih lic in nasmejanega obraza, nas je ljubeznivo pozdravilo. Najprej smo se hoteli nekoliko ogreti in odžejati. Topel čaj, ta eliksir, ta imenitna tekočina! Doma je še pokusim ne. Nice je naročila štiri čaje. Nič ni kazalo, da bi koča Bedole bila kaj drugačna od drugih hribovskih koč. Vendar smo razliko sami hitro ugotovili, ko nam je dekle postavilo na mizo kadeče se skodelice čaja, zraven pa še računček. Tako je bil masten, da mi je kar sapo zaprlo.

– In še večerjo smo imeli namen naročiti, – je zagodrnjal Berto. – Tu je slabše kot v kakem hotelu. Počasi, spotšljivo sem srkal umazano vodo, takšna se mi je vsaj tisti trenutek zdela, medtem ko sem s pogledom lazil po šesti stopnji belih, hrapavih sobnih sten in iskal cenik.

Cene prenočišča niso bile ravno astronomske. Toda spati se nam še ni dalo. Pašta je dobra, pašta je topla, pašta da moč, pašto si hitro pripraviš – odločili smo se, da si skuhamo pašto. – Z denarjem v rokah, da bi dekle ne pobegnilo, da bi spoznalo dobre namene gosta, ki namerava poravnati račun, sem korajžno stopil do nje. Za sabo sem začul močan žvenket. Vedel sem, za kaj gre. Bertu, ki je nekam skrivnostno in potrpežljivo skušal odnesti lonec s pašto v lepo jasno septembrsko noč, je vse skupaj zletelo na tla. Claudia in Nice sem komaj utegnil še opaziti, kako sta se s krohotom pognala skozi vrata na prosto. Z Bertom sva se v zadregi nasmihala in tudi midva skušala čimprej doseči vrata. Dekletu in gospodinji, ki je prišla pogledat, kaj se dogaja, pa ni bilo do smeha.

Veter je tiho in tožeče zavijal. Ogenj je razsvetljeval mokra, temna smrekova debla. Šumi v gozdu. Bežeči dir srnjaka. Gozd bedi. Kraljuje z neizmerno tišino noči, v prvobitni naravnosti. Nad razbeljeno žerjavico je voda burkljala iz posode. Sledila je večerja, za njo pokoj na skupnem ležišču.

Beli, ledeni kristalčki se lesketajo v soncu in se osipajo. Stopinje v snegu. Iščem spomin. Težki prah noči na vekah. Temni se. Sive zavese trepalnic se zapirajo nad odrom življenja. Megleni spomini mi rojijo po glavi. Iščem jih, zbiram, a je tako, kot da bi gledal val morja, ki se raztrešči ob skalnati zid obrežja. Ostanejo misli, spomini neke četrte dimenzije, viseči nad rojstvom, življenjem in smrtjo in spanec me sprejme v svoje okrilje.

Hodimo po mahovnatih tleh skozi jutranji gozd. Belosivkasta megla se prebuja nad kotanjo. Blesk dneva jo je predramil. Tu in tam pokukajo na dan vršički smrek in zopet utonejo v beli gmoti. Visoko nad dolino smo že. Na rumenkasto zeleni širjavi, zunaj gozda, so veselo poskakovali ptiči. V ozadju se je v vsej svoji mogočnosti leskетal ledenik Mandrone.

Tokrat smo se bili odpravili v gore, da bi si malo po turistično ogledali skupino Adamella v Centralnih Alpah. Seveda Bertova in moja tiha želja je vendarle bila kak vrh. Alpinistična oprema je bila skrbno spravljena v nahrbtniku. Vreme je bilo tako, da lepše ni moglo biti. Nisem si mogel predstavljati, da ne bi napravil vsaj kake lažje ture. Problem sta bila samo Nice in Claudio. Besedo sva dala, da jima ne bova delala skrbi.

Gor in dol čez rahlo valovite goljave je tekla steza, med skalovjem, nad prepadi, v območju žuborečih potokov, ki so nosili s seboj modrikasto snežnico z gora. Dan je

bil prijetno topel. Večkrat smo posedli v travo in se zazrli v tišino. Nekaj metrov od nas je izza skale pokukal svizec, začudeno in umljivo pogledal, s smrčkom povohal po zraku in že izginil med travo in skalovje.

Cerkvica se nam je prikazala na grebenu. Koča ne more biti daleč. In res smo kmalu stopili na granitni prag koče Citta di Trento. V tem času ni bila več oskrbovana, le majhen prostor, neke vrste bivak, je bil na razpolago redkim gornikom, ki se pozimi povzpno do tja gor. Krepko delo nas je še čakalo. V prostoru je bilo razmetano in umazano, da se nam je kar obračalo.

Čudovita svetloba ledenika je pričela ugašati in daleč v ozadju so se gore ostro v obrisih senc črtale na mrzlem nebu. Prikazale so se zvezde, daljne, skrivnostne. Tišina je počivala pod njihovo bledo svetlobo. Samota je kot debelo pogrinjalo ovila zemljo. Ogenj je počasi ugašal. Zadnja polena so zgorela, a še vedno se je plamen obotavljal nad ogorki, veter je odnašal iskre in jih podil v noč. Čez nebo se je vzpenjal bledi mesec. Volnati oblaki so se sprehajali nad zapuščeno pokrajino in ustvarjali sence nad grebeni in dolinami. Šum potoka je oživljal okolico. Občutek, da s svojo navzočnostjo izpolnjujem ta samotni prizor in prisluškujem popolnosti te noči, me je prevzel z radostjo.

Čreda oblakov je postala biserno rožnata, zažarela je kot zlato. Rdečkasto srebrn sij se je prikazal za gorami. Zarja. Poldrugo uro smo že hodili po zasneženem pobočju in ledenik se je odprl pred nami. Navezali smo se. Hoja med širokimi in dolgimi razpokami ni bila prijetna. Sveža snežna odeja jih je prekrivala. Previdno je bilo treba hoditi. Sonce je pričelo neusmiljeno pripekati. Z Bertom sva se pričela spogledovati. Kaj ko bi le kaj preplezala? Corno Bianco s svojo ledeno severno steno naju je vabil. Naše poti so se ločile. Nice in Claudio sta jo mahnila v kočo na sedlu Lobbia, z Bertom pa sva hitrih korakov krenila proti Corno Bianco. Hoja v svežem snegu je bila naporna. Gazila sva zdaj jaz zdaj on. Bridko presenečenje naju je čakalo nekaj sto metrov od stene. Pred nama je zraslo celo polje ledeniških razpok. Preveč za danes. Res, preveč časa bi izgubila in bi morala prav gotovo kje sredi stene. bivakirati. Strma ledena stena ni dopuščala varnega bivaka. Res ne vem, kako bi se bila izmazala, če bi vstopila ob taki uri v steno, še neizkušena v ledu. Daleč na grebenu sedla Lobbia sta se pikici bližali koči. Tja morava priti pred nočjo.

Izredno jasno in sinje nebo so sekali beli vrhovi, nad njimi pa so plavali rdečkasto škrlatni oblaki kot cvetni listi vrtnice. Sonce je rdeče zahajalo nad ledenikom, mrak je hitel v nižine, nad gozdove, med ljudi. Nice in Claudio sta naju že od daleč z veselim krikom pozdravila. Kot se spodobi dobrim tovarišem, sta nama pripravila večerjo. Pozno v noč je utihnila zadnja beseda.

Obraz sem pritisnil k šipi. Svetla noč, zvezde, mesec: ostre sence granitastih stolpov

---

UKREPI ZA OHRANITEV KULTURNE POKRAJINE

Glasilo »Die Blaue« 1973/7 prinaša razmišljanje švicarskega ing. W. Kellerja o vprašanju, ali naj bo kmet zdaj krajinski vrtnar ali še kmet: Življenjsko okolje moramo, pravi, zaščititi in sanirati. Glede zraka in vode so cilji jasni, prav tako konkretna sredstva in metode za sanacijo. Drugače pa je s kompleksnim problemom kulturne pokrajine. Radi bi ohranili pokrajino, ki jo je skozi stoletja kmet oblikoval, obenem pa, da bi jo obvarovali pred plazovi in usadi, hkrati pa omogočili varen in primeren prostor za turizem, šport in oddih. Pri tem ni jasno in ni soglasja, ali naj to urede »državne« infrastrukturne ekipe ali pa naj nalogo prepustimo kmetu in njemu lastnemu pogledu na razvoj pokrajine. Keller zagovarja načelo, da je glavni faktor kmet kot kmet, kot mali podjetnik, kot strokovnjak, ki ima svojo poklicno zavest. Vse druge rešitve, pravi Keller, so kratkoročne in pokrajini verjetno škodijo. V kantonu St. Gallen so l. 1973 opustili 250 kmetij, računajo, da bo v prihodnjih 20 letih 40 % kmetij manj, v regijah s slabo poljedelsko strukturo brez zimskega turizma pa celo 60 %. Doslej se opuščanje kmetij St. Gallenu še ni poznalo, ker opuščene kmetije najemajo in obdelujejo sosedje večkrat tudi skupno (ker drugače kljub mehanizaciji ne gre). Vendar to kmalu ne bo več rešilo stvari, kajti potrebne so nove investicije za gospodarska poslopja, kreditna politika pa kmetom ne gre na roke. Zato je značilen pojav, da je v kmetijskih šolah vedno več praznih klopi.

Utvara je, nadaljuje Keller, če mislimo, da bomo s podporami in socialo rešili hribovsko kmetovanje. Potrebna so velikanska sredstva za njegove produkcijske osnove. Potrebna je nacionalna akcija za sanacijo agrarne strukture. Evidentirali smo stanje hlevov v kantonu St. Gallen in ugotovili, da je ponekod 70 % hlevov brez gnojne jame, brez vsakršnih silosov, v celoti pa je 90 % hlevov za današnje pojme nezadovoljivih ali vsaj zelo slabih.

so se spuščale nad osvetljenim ledenikom. Vijugasta gaz se je vlekla čez svetle gmote lesketajočega pobočja. In misli so me prenesle drugam.

... Bila sva v koči Mezzalama na 3004 m in se pripravljala za prvi vzpon na štiritisoč metrov. Berto je še vedno goltal, žrl. Vedno je imel to grdo navado, da je govoril s polnimi usti. Ko je prišel do sape, se je zopet obrnil k meni z bedastim vprašanjem, ki ga lahko samo on zmore – »Tam zunaj, kot prejle, ko kot čuk buljiš v noč... me razumeš? Kot čuk...« – Gledam pač, mislim... še sam ne vem natanko. Mislim, da je to želja po opazovanju narave. Ne gledam kot človek, ki v skrivnosti goščave, skalovja, zelenih trat... išče neznani cilj, temveč kot del vsega tistega, kar me obdaja. In vse to je življenje. Z vsem tem, kar izvem, kar vidim v tišini, na jasah, med skalovjem, v gozdu, z vsem tem se sprijaznim. Tu je vse preprosto in naravno. In čim več človek spozna, tem bolj stvarno občuduje življenje. Vse stvari na tem svetu, svet pojmovan kot vesolje, so povezane – od najbolj oddaljenega planeta pa tja do atoma v zrnu prahu, ki ga vidiš, kako v žarku sonca, v temni sobi, pada na tla. – Še pred jutrom sva vstala.

Čudni občutki prevzamejo človeka v takšnih okoliščinah. Najraje bi se kar vrnil v posteljo, a že ve, da bo pozneje, če bo sonce pripekalo, preklinjal svojo odločitev. – Kaj bova zvezde štela? – se je pošalil tovariš. – Greva! –

Vstop na ledenik nama ni delal prevelikih težav. Le zadnji del, zadnjih pet ali šest metrov ledene stene je pokazal zobe.

Novi dan je oznanjala rdečkasto rumena zora na vzhodu. V njeni luči so se na daleč jasno razločile oblike in barve. Prikazala se je nežna sinja proga neba, sonce si je priborilo prostor med temnimi oblaki. Ozračje se je spremenilo v lesketajoč sinji zvon. Sren se je lesketal, veter je kar naprej zvižgal svoje pesmi, prijetno, toplo... pretoplo.

Vremenski preobrat. Še sanjalo se mi ni, kakšna zabava se nama je obetala v prihodnjih sedmih urah.

Že v naslednji uri sva občutila vso težo najinega položaja. Pazljivo sva hodila navezana. Opazoval sem hladno belino, ki se je razširjala, valovila, vsa čudovita s svojimi mračnimi skrivnostmi. Polje ledeniških razpok se je širilo. Srečo sva morala imeti, da nisva zdrknila v eno od tistih žrel. – Zgrešila sva smer, bolj levo bi morala iti, manj razpok je tam, je dejal Berto.

Sonce je močno pripekalo in dan je bil prelep. Toda lepoti ni zmeraj verjeti. Njena značilnost je češče prav v tem, da človeka omami. Nezanesljiva je. Dobro je treba spoznati sneg, da z njim dobro shajaš.

Kakor bobneč slap so se seraki zgornjega dela ledenika spuščali proti nama. Kot hiše veliki so se raztreskali na spodnjem delu ledenika na tisoče kosov. Srečo sva imela,

---

Kje je pot iz zagate? Po Kellerju v dolgoročnih investicijah, preračunanih na 20, 30 let, da bi na deželi obdržali najboljše ljudi. Investicije za sanacijo agrarne strukture so nujne, če je Švici kaj na tem, da ohrani dediščino svoje hribovske kulturne pokrajine. Preživele bodo le modernizirane kmetije, na katerih bodo gospodarili pridni in dobro izobraženi kmetje. Ne bo pa preživel kmet, obsojen na status krajinskega vrtnarja in na čakanje miloščine v – krajinskem muzeju, t. j. v propadajočem stagniranem kmetovanju.

T. O.

NOVE NALOGE PLANINSKIH ORGANIZACIJ

Da stojimo sredi velikih sprememb v svetu in da nas nove, še večje čakajo, se vidi med drugim iz stiske, zagate, kratkomalo krize, ki se obeta na vsak korak. Predvsem energetska kriza in vse, kar se zaradi nje na svetu plete, nafta, atomska energija, to je naš vsakdanji kruh v časopisih in televiziji, pravi E. Jost v »Der Bergst.« 1974/10. Ali naj se planinci ne mešajo v to, polože orožje, ali naj onemoglo protestirajo? Avtor odgovarja, da bodo planinske organizacije našle svoje mesto v modernih razmerah samo, če se bodo aktivno in stvarno vključevale v dogajanje. Priložnost za to so razgrnjeni načrti, ki močno prizadenejo urejanje življenjskega okolja. Ne odklanjati, ne prikimavati, prav je le, če nastopamo z alternativami, variantami, ki so obzirnejše do narave, do kulturne pokrajine in do življenjskega okolja. Če enostavno odklanjamo vse, kar predlaga gospodarstvo, ustvarjamo fronto, na kateri šibkejši podležejo. Treba se je poučiti o stvari, se je lotiti z ustvarjalno fantazijo, z vztrajnostjo in potrpežljivostjo. Čas je že, da ne poklekamo a priori pred tehniko, pred industrijskimi giganti, pred »fascinantnimi konstrukcijami«. Ni vedno tisti najboljši, kdor

da nisva ubrala smeri čez Orlov kljun, ki drži prav med temi ledenimi stolpi. Nekajkrat prisluhneva grmenju ledenih plazov. Kar skozi mozeg gre.
Šum. In že se je odprla ledena razpoka v širini dveh metrov, pred nama je zazijalo žrelo. Žrela so se drugo za drugim odpirala. – Bolje tako, vsaj veva, kje so, – sem pomislil. Berto je korak za korakom previdno napredoval, s cepinom tipal pot, a zaman. Vsakokrat se je cepin do vratu zadrl v mehak sneg, tako da sploh nisva vedela, ali stojiva na razpoki ali ne. Na desni, kjer se je majhen greben spuščal k nama, sva lahko opazila, kako potekajo te bele žile. Tovariš se je vsakih deset metrov ustavil in globoko vzdihnil. Čutil sem, kako je razburjen.
– Pazi, tam nekje, kjer štrli tisti kos ledu, mora biti razpoka, – je opomnil. Res je bila in še široka. Ko sem prestavil desno nogo, sem zaslišal, kako se kosi ledu spodnjega dela te ledene kože zdrsnili v globino. Še trije koraki pa sem na varnem, sem si pravil. Pod nogami mi je zmanjkalo tal. Vrv se je nategnila in obvisel sem kaka dva metra v razpoki. Sneg se mi je sesipal na glavo, mi silil za srajco. Razkreknil sem noge in se z derezami uprl v led. Dna razpoke nisem videl. – Vse dobro? – sem zaslišal tovarišev glas. Prav dobro, za vraga, ni bilo. Dvajsetkilski nahrbtnik me je tiščal, imel sem občutek, da se bom vsak trenutek prekucnil in obvisel z glavo navzdol. – Vleci! – S cepinom sem si pomagal. Vrv se je zarezala v rob razpoke. Počasi sem pridobival na višini in končno pokukal na dan. Z rokami in s cepinom sem si pomagal, da sem se skobacal na rob. Berto se je smejal: Ena nič zame, je rekel. Lepa reč!
Sonce se je vzpenjalo proti zenitu, ko sva pod Castorjem obrnila na levo, na zgornji del ledenika. Previdno sva prečila strmo pobočje pod Poluxom. Kosi trdega snega so pričeli leteti okoli naju. Pod ledenikom je tekla voda. Vse skupaj bi se lahko vsak trenutek odtrgalo in zgrmelo navzdol. – »Poglej, tjale se bova spravila, pod tisto skalnato steno. Malo se bova odpočila,« je menil Berto. Že celih devet ur sva hodila. Že ves čas se je pritoževal, da ga ušesa pečejo, bila so rdeča kot kuhan rak. Pozabil jih je namazati. – Vidiš, kako mi pridejo prav dolgi lasje, sem ga podražil. Hitro sva prečila. Gladka proga snega se je spremenila v belo zorano njivo. Kosi trdega snega in ledu so bili posejani naokrog. – Plaz! – sem potihoma rekel. Kakih stopetdeset metrov dolg in sto širok. – Kaj bova tu premišljevala, pojdiva! Ne bi rad, da bi se še eden utrgal, – je zagodrnjal. Kos lesa moli s snega, ne, smučka je. Pogledat grem! Spustil sem se po vzpetini. Res, zadnji del smuči. Vezi so bile polomljene in tudi tjulnova koža je bila raztrgana. Pogledal sem naokrog po kakšni drugi sledi. Po polurnem iskanju sva našla še par smuči. V slabem stanju so bile. Tudi rokavico sva našla. Nemo sva gledala te stvari pred seboj. Tu je nevarno, je rekel Berto, Prav je imel, že je dobil kos ledu v hrbet. Smuči sva vzela s seboj. Kakih petdeset metrov od plazu sva se ustavila pod skalnato steno. Dolgo sva molčala. Spomnil sem

---

postavi najvišji stolp, najdrznejšo pa če še tako grdo streho, najbolj tvegano vzpenjačo.
Zanimivo je, da se tudi na zahodu vedno bolj sliši beseda o nekakšni samoupravi, češ, mati država ne zmore vsega sama, najboljša postava je tista, če za njo stoji volja državljanov. Nikar ne recimo: »Le čevlje sodi naj kopitar!« Utegne se zgoditi, da bo zmanjkalo čevljev, kopit in čevljarjev, če se, pravi Jost, ne bomo naslanjali na mnenje množice.

T. O.

ZAVAROVANA POT IN KAZENSKA ODGOVORNOST

Jeseni leta 1973 je na Stangensteigu pri Innsbrucku zdrknila v smrt tirolska učiteljica Renata Pritzi. Pred materinimi očmi je padla s steze 80 m globoko in pri priči umrla. Bila je izkušena in uhojena planinka, steza ni ravno težka, pač pa je bila na tistem mestu prhka. Za stezo skrbi innsbruško olepševalno društvo, zato sta bila njegov predsednik in plačani »cestar« J. Bergmann obtožena zaradi ogrožanja življenja. Prva razprava ni mogla ugotoviti stvarnega stanja. Obtoženca sta izjavljala, da v 90-letni zgodovini poti ni bilo takega primera. Pri drugi razpravi je branilec poklical na pomoč eksperta za planinstvo, znanega, tudi v PV že večkrat omenjenega dr. Eduarda Rabofskega, jurista in tajnika pri kuratoriju za varnost v gorah. Rabofsky je eden od redkih juristov, ki se ukvarja s kazensko odgovornostjo v planinstvu. Njegovo mnenje: »Žična vrv na planinski poti je le opozorilo, da je mesto nevarno. Ni mogoče zahtevati, da bi oskrbnik poti zavaroval tako mesto tako, da bi bilo absolutno nenevarno. Kdor gre po taki poti in se misli zanesti na zavarovanje, se mora sam poprej prepričati, če je res popolnoma varno.« Sodnik je razsodil brez

se, da nama je bila gospa Marija iz koče Mezzalama povedala, kako je deset ali dvanajst dni prej slišala plaz s Poluxa. Nihče si ni predstavljal, da sta se v tistem trenutku pod steno znašla dva smučarja. Ob dveh popoldne. Nista imela sreče. Privzdignil sem smučko. Na robu je bila umazana. Od krvi? Vse je kazalo, da je strjena kri. Na notranji strani kože sem opazil na debelo napisane začetnice. F. H. ST. A, Ime, priimek, Štajerska, Avstrija.

Mračno ledeno obzidje, ki se je vleklo daleč tam spredaj proti Breithornu, je na robeh zagorelo; temni pas noči se je razpotegnil iz dolin na robove vrhov.

V žarečem nebu so stale gorske gmote v sencah pred bleskom sončnega zahoda, v črnih, ostro izrazitih obrisih, mogočne, negibne a vendar zgovorne. Neprestano so mi misli uhajale na plaz. Ob pogledu na razkošno naravo so se temne sence v duši razpršile. Življenje je pravzaprav podobno valu, ki ga žene veter na žitnem polju: beži čez klasje prek njive, beži kot življenje, in izgine, kjer se polje konča. Nepremično sva sedela pred bivakom Rossi-Volante. Medla svetloba plinske pečice se je poigravala po granitastih škrlah, debele kaplje so počasi drsele po posodi, cvrčale in izparevale. Mrzel veter je pihal in se poigraval s plamenčkom.

– Pojdiva noter, – je zagodrnjal tovariš.

– Noter? Zakaj pa? Še enkrat prižgiva. Tu zunaj je prav prijetno in... poetično, – sem ga podražil.

Zate je vse to lahko zelo poetično, za moj želodec pa prav nič. Poldrugo uro sediva tu in poetično zmrzujeva, že osmič nama je plinska pečica ugasnila in že osemnajst ur moj želodec ni dobil nič toplega. Ti kar ostani tu, jaz pa si vse to vzamem s seboj, je energično dejal in izginil z vsemi stvarmi v notranjost bivaka. Še vrata je krepko zaloputnil in me pustil samega na mrazu. Na mrazu, in to še kakšnem. Komaj sedaj sem opazil, da me je Berto s svojim telesom varoval pred ledeno sapo. Nekaj sekund nato sem že ležal na pogradu in opazoval tovariša, ki se je ubadal s fižolovo juho. –

Zbudim se, ko plaha svetloba vdira skozi okence. Pet je ura. Budila je, pa je midva nisva slišala.

Plezava po strmem ledenem pobočju Črnih skal (Rocce Nere). Gora ima nekaj čez štiri tisoč metrov, a ni težavna. Za prvi vzpon sva izbrala nekaj lažjega, od tu pa po grebenu na oba Dvojčka. Naslednje dni naju čaka Breithorn, vodniška smer v sev.-vzh. razu Castorja, greben Lyskama in, če bo vse poteklo v redu, še kak drug vrh.

Preko ledenega sedla med Poluxom in Castorjem se žari bledo rožnati sončni vzhod. Težke megle počivajo nad dolino in nestrpno čakajo prvih žarkov, da bi se povzpele na vrhove. Nič težavnega ni, zato se odločiva, da si težave poiščeva sama.

Rabotskega oprostilno, češ da obtožena funkcionarja nista bila s pogodbo vezana na odgovornost za pot. Tudi po načelu ingerence ju je sodnik oprostil sleherne krivde. Prav to so planinske organizacije z zadovoljstvom sprejele, kajti dotlej je bila praksa na sodiščih drugačna, funkcionarji naj bi bili odgovorni že zato, ker so trasirali taka pota. Tako graditelji kakor oskrbniki poti so bili s tem pravdorekom innsbruškega sodišča oproščeni sleherne krivde. Državno pravobranilstvo je nastopilo zoper oprostilno sodbo, na kar je predsednik olepševalnega društva podal ostavko.

Državno pravobranilstvo je svoje stališče nato umaknilo, s čimer seveda ne pomeni, da društvom ni treba skrbeti za pota, vendar pa je bila poudarjena odgovornost planincev, ki jih uporabljajo.

T. O.

AVSTRIJA IN NEPAL

Iz »ÖBZ« 1974/12 povzemamo, da obstoji »Avstrijsko-nepalsko društvo«, ki je v l. 1974 organiziralo turističen polet v Nepal in tam trekking turo na Kala Pattar (5545 m). Tudi za leto 1975 so sklenili popeljati 18 oseb v Nepal v času od 29. okt. do 19. novembra. Predsednik društva je arhitekt dipl. ing. Erich Lettmayer, 1080 Dunaj, Auerspergstrasse 21, tel. 42-41-47. Iniciator za ustanovitev društva je bil Sardar Pande, prvi ambasador kraljevine Nepala v Avstriji. Društvo ga je 25. nov. 1974 izvolilo za častnega člana. Začeli so tudi s kupčijami. Nepal Electricity Corporation je l. 1974 v Avstriji pri Elin Unionu naročil 17 omrežnih transformatorjev od 100–250 KVA za pokrajinsko razdelitev električne energije v Kathmanduju. Pravijo, da je odločila nizka cena in kvaliteta, za Elin-Union pa je to štart za udeležbo pri elektrifikaciji Nepala.

T. O.

Dobra vaja bo za prihodnje dni. Pogledam navzgor. Od tam, kjer stojim, se na moji desni poganja kvišku morda najbolj strm odstavek stene. Odločiva se za to pot. Prečim kakih trideset metrov desno. Trd sneg se spremeni v led, strmina raste. Tudi pri težavnih korakih, ko ledne oprimke slabo izklešem, se počutim popolnoma varen. Sama sva. Opojna lepota gora naju prevzame, molče napredujeva. Samo turistično letalo, ki nekajkrat zaokroži nad nama in izgine za Breithornom, za trenutek zmoti tišino.

Nekaj zažvižga. Vsak svoj cepin zabijeva v led in nagonsko stisneva glavo med ramena. Mimo naju zdrsnejo v dolino z neznansko hitrostjo kosi ledu in se raztreščijo nekaj sto metrov pod nama. Gora se prebuja in preteguje. Zdaj naju čaka zoprn odstavek. Kar se da hitro ga morava preplezati, če nočeva, da naju obsuje toča ledu. Dereze škrtajo po zglajenem ledu, nahrbtnik me nadleguje, najraje bi ga dal Bertu. Toplo je. Slečeva si puloverje. Vrh ne more biti daleč. Sren se lesketa, oči me kar bolijo. Slabe naočnike imam. Stena se položi, svet postane lažji. Z vrvjo v rokah hitiva proti vrhu. Ozračje je čisto, prozorno. Megle nad dolino so se razpršile.

Po ozkem grebenu se spustiva na nižji vrh Črnih skal, od tu pa previdno, ker se je led že tajal, na Dvojčka. Dotik z granitom me razveseli. Plezanje v skali mi je bilo zmeraj najljubše, čeprav ima tudi led svoj čar.

Vreme se je spremenilo. Človek se v Zahodnih Alpah komaj zave, pravkar je bilo sonce, zdaj pa sneži. Tretji dan sva bila že v bivaku. Neprestano je medlo. Megla je bila venomer gostejša. Skozi okence sem strmel v... meglo, noč. Preganjal me je puščobni, osamljeni napev vetra.

MONTE CINTO 1973

DR. PETER SOKLIČ

aramnice nahrbtnika se zajedajo v gola ramena. Znoj obliva obraz, namaka stari nahrbtnik. Pisana stonoga se ritmično premik med borovci in velikimi rdečkastorjavimi skalami. Med kronjami žare rdeče pečine, ki oklepajo dolino Stranciacone.

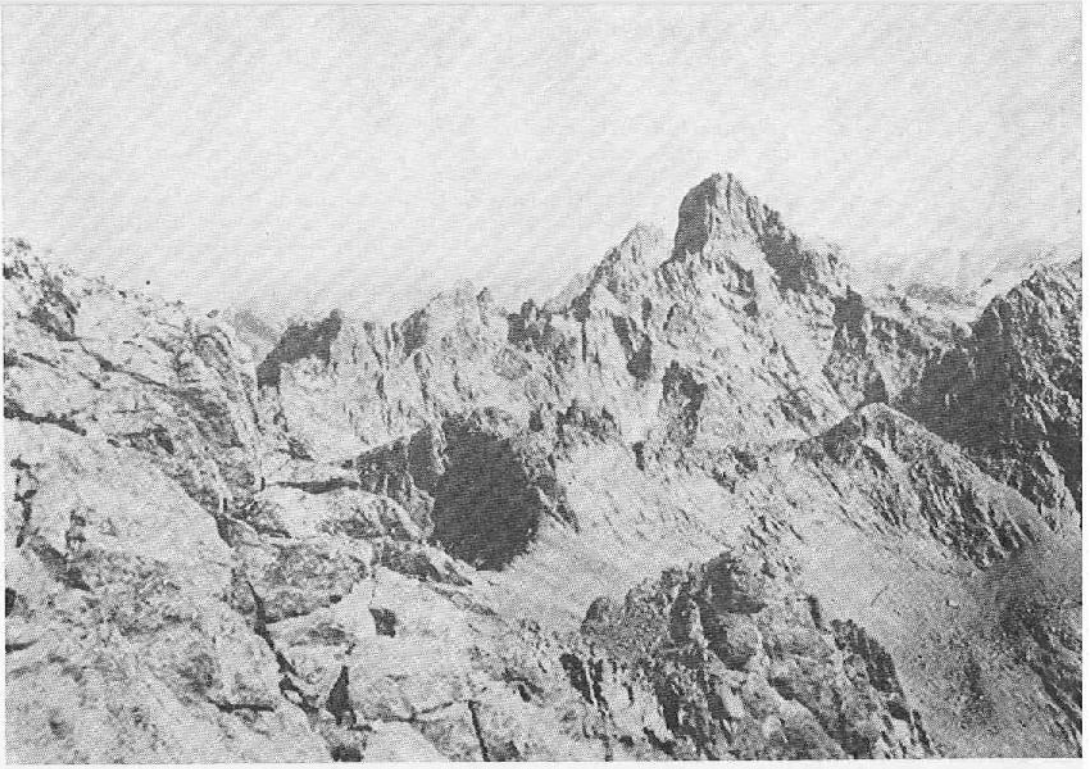
Granit, ta pojem trdote in trajnosti, so razrinili plinski mehurji – tako so nastale bizarne oblike, velike za dlan, pa tudi za cele hiše. V zelenkasto rdečem granitu in limonasto rumenih lišajih, ki preraščajo stene, je skrita lepota teh gora.

Na desni žubori potok. Ko ga prebrodim, namočim brisačo in si jo dam na tilnik – recept, ki smo ga »izumili« na Atlasu, kjer je bila vročina še hujša. (Kako podobne so si atlaške in tukajšnje gore! Čokoladnordeč granit, vročina, ki lebdi v zraku, dan pa preide v noč, kot bi obrnil stikalo.) Stonoga je izgubila notranji ritem, posamezni glasovi hitrejših prodirajo do nas, ki smo na repu nekje od zgoraj. Pot se položi, bori se umaknejo svetlim mladim brezam. Spet je tu potok – prijetno hladen kot vse številne vode korziških gora. Dve, tri bedne kočice zložene iz kamenja, brez oken in vrat, to je planina Manica.

Razgled se odpira, razsežnost doline Stranciacone šele tu lahko prav oceniš. Tam v daljavi nekje mora biti Asco, skromna vasica s starinsko cerkvijo (s pomladnimi cvetočimi drevesi in zasneženimi vrhovi v ozadju – na razglednicah) z majhno gostilnico v stari vegasti hiši, po kateri pleza trta in se smejejo debeli grozdi.

Zdaj pa je šale konec. Pot se zoži v ozko stezico in krepko postavi pokonci. Ob slapu napolnimo čutare, menda do jutri ne bo več vode. In spet so tu gorski borovci; na redko so posejani, a veličastni. Dva fanta poskušata objeti deblo enega izmed njih, pa ne uspeta skleniti rok, potrebni bi bili trije. Večeri se že, utrujenost lega v kosti. Na obrazih berem vprašanje: Kje bomo bivakirali? Kar tako med skalami? Globoko v soteski levo slišimo potok, desno slutimo nekakšen greben. Potem nekoliko neroden prehod čez granitno ploščo in naenkrat so med skalovjem travnate ruše, malo naprej goščava temnozelenega grmovja in sredi njega pravo jezerce z jaso. Nabiramo dračje za taborni ogenj, vmes zažarijo gore v poslednji rumeni luči, nanje ležejo modrikaste meglice in že je noč.

Sedimo okrog ognja in pojemo, vsakokrat ko naložimo brinove veje, močno zadiši na prav poseben način – to je vonj po korziški »makiji«, neznansko prijeten vonj, ki leže v nosnice za vse življenje...

Razgled z Monte Cinta – v ospredju Paglia Orba Foto dr. P. Saklič

»V hribih se dela dan...« Res, tam daleč na obzorju se že svetlikata tanka črta. Svetlomodri plamenčki, prijetno brnenje plinskih kuhalnikov, mraz, vse je mokro. Na šotoru se je nabralo rose, prava luža.
Pa spet navzgor, sončnim žarkom nasproti, ki so že dosegli greben. Dobro nam gre izpod nog, razgled je vse bolj bogat. Na grebenu stopimo v jarko sončno svetlobo. Pričaka nas presenečenje: nekoliko pod nami počiva jezerce Lac d'Argent. Skrito je med skalami. V njem se zrcali zahodna stena Monte Cinta. Rdeča, navpična in razbrazdana stena se ponaša z dvema smerema 5. stopnje in več lažjimi pristopi. Prostora je tod za alpiniste še mnogo...
Zdaj je čas za predstavljanje. Z zemljevidom v roki spoznavamo imena korziških gora. Sive ostrice v jutranji svetlobi dobivajo imena: Capo Bianco, Capo Perdato, Punta Minuta, Capo Larghia, Capo Stranciacone, Mufrella...
Nahrbtniki romajo med skale, kjer bodo počakali na naš povratek. Spet prečimo pobočje. Tokrat hodimo po ogromnih granitnih blokih. Začuda so vegasti, majavi. Pod stopinjo se tarejo med seboj in zvenijo kot opeka. Posamezni kristali se svetijo v soncu.
Naši poti se priključi krajša pot, ki drži strmo v dolino k smučarski sedežnici na platoju Stagno. Po njej se vzpenjajo štiri postave. To so naši Tolminci, ki so se že včeraj povzpeli na Mufrello. Podjetni fantje!
Granitne bloke zamenja šoder in spet rinemo strmo navzgor proti vršnemu grebenu. Moralo bi biti spet vroče, saj sonce žge, a je višina takšna, da je hoja prav prijetna. Z grebena opazujemo v daljavi morje in Calvi. Bogastvo vrhov je še večje. Na drugi strani grebena, južno od Cinta se odpre pogled na zeleno dolino La Niola. Čisto blizu nas je pa je na višini 2000 m majhno jezerce Lac de Cinto. Čaka nas orientacijsko najtežji del poti. Moramo obrniti na južno stran. Pobočje je divje razklano, ponekod prepadno. Možici so slabo vidni, markacije pomanjkljive. Spet nam hodi po glavi misel, da bi tod prav lepo podala Knafelčeva očka – morda bo le kdaj kazala pot, če se bomo slovenski planinci še sprehajali po teh gorah. Res so leto dni kasneje (1974) naši planinci znova stali na vrhu Monte Cinta in markirali celotno pot, vrh pa opremili z žigom. To je naš prispevek h korziškemu planinstvu. Spuščamo se med velikanskimi skalami in iščemo ugodne prehode. Končno je greben premagan. Zdaj pa naravnost po vršni piramidi navzgor, na vrhu že razločim postave. Še več jih je na grebenu, ki tvori z vrhom obliko kameljega sedla. Čim bližje vrhu – tem lažji postaja svet. Srečno smo se zmazali čezenj. Je nekaj mest, kjer bi spodrsnil samo enkrat.

Dobra volja ob nekakšnem lesenem mostovžu prav na vrhu najvišje gore Korzike. Triangulacijsko znamenje. Pa odlagališče papirjev in konzervnih škatel, ki ni ravno v čast obiskovalcem teh gora. Pozna se, da na Korziki ni prave planinske organizacije. Vse je odvisno od dobre volje slučajnih obiskovalcev: pota, vrhovi, koče, mostovi... Debatiramo, kateri je markantni vrh na obzorju. Stavim za steklenico korziške črnine in – pogorim. Ni Punta Minuta, ki je od tu res za čudo majhna, temveč njej podobna lepotica korziškega gorskega sveta Palia Orba.
Tako je pač s to rečjo – ležimo sredi popolne lepote gorskega sveta, srečni v tem trenutku. A vseeno nam vzbuja skomine pogled na beli Calvi in bleščečo gladino modrega morja.

NAJINA

LILIJANA AVČIN

epozabna prigoda? Prelepa tura? Tvegana svojeglavost?
Bil je nepopisno lep oktobrski dan. Dan, ko menijo »ta pravi« planinci, da jim poči srce, če ne oprtajo nahrbtnika in ne slede neudržljivemu klicu gora. In vendar je moral France, kakor že tolikrat, ostati v svoji dragi vrsniški sobici v družbi velikega izpod stropa visečega orla in pisati, ves dan pisati. Neutrudni Tone pa je moral postoriti še nekaj nujnih težaških del okoli hiše, kajti v zraku je že pretil bližnji mraz in sneg. Se bova z Mirjo kujali kar doma? Ne in ne! Skočiva na kaj prijetnega, a kratkega, kajti popoldne se je treba že kmalu odpeljati domov. Da bo le veliko lepih pogledov na kratkotrajno razkošje gorske jeseni! Odločili sva se za Luknjo iz Zadnjice, z nje pa na planino Zajavor, pa spet dol v Zadnjico. »Prav,« je rekel France, a ker nama nič kaj prida ne zaupa, pristavil: »Pa naj vaju ne nese na kako Sovatno, Stenar ali kaj podobnega!« Sveto sva mu obljubili.
Ob sedmih zjutraj sva se odpeljali iz Vrsnika, potopljenega v globok mrak. Kakor z razkošnega modrega filmskega platna je žarel v naju sivobeli mogočnež Grintovec, okrašen s čudovitimi pisanimi zaplatami in pasovi. Kjer rasejo macesni, so bile oranžno rumene, kjer bukve, zlato rdeče. Peljali sva med hišami obojih Komacov, starih in mladih. Iz dimnikov se je naravnost v nebo sukljal tenak modrikast dim. Mladi, pridni Komac, ki ves teden vstaja v trdi noči, da ga odpelje avtobus na delo v rabeljski rudnik, je že krepko vihtel lopato pred hišo, ki jo lepša in opremlja po svojih davnih željah. Še v nedeljo si ne privošči spanja in pokoja, ta neugnani garač! Zavili sva čez naš vrsniški most in še čez soškega. Iz Soče se je kadila bela meglica. Trenta je bila še vsa temna in mrtva. Počasi sva vozili čez neprijetne pragove ob bučeči Krajcarci. Tudi iz Kopiščarjeve hišice se je kadilo. Lovec Tona je gotovo že navsezgodaj odšel s svojimi lovnimi gosti. Na pragu je samo stala njegova prijazna žena in nama pomahala.
Ob osmih sva začeli hoditi po tolikrat prehojeni poti na Luknjo. Mrzla senca, ostra jutrana svežina, duh po sočnem rušju, pomešan z značilnimi, umiranje oznanjajočimi vonjavami po trohnečem listju. Nad vsem tem pa zmagovita luč in toplota. Lezla je niže in niže in osvajala v stene se poganjajoče strme gozdove, da so zažareli v potratnem obilju oktobrskih barv. Hodili sva hitro, govorili malo, le na tem ali onem ovinku sva za hipec postali, da se nama ubogo, mestne sivine vajeno srce nasrka lepote za vse novembrske in decembrske dni. Brž sva bili na Luknji. Kako lepo bi bilo ubrati jo čez Bovški Gamzovec na Kriške pode in potlej na Planjo. Toda popoldne je treba nazaj v Ljubljano...
Torej sva obrnili na ozko stezico, ki drži čez strme trave proti planini Zajavor. Kmalu naju je objelo toplo sonce in naju poslej ni več zapustilo. Nič več se ni bilo treba obračati za razgledom. Bavški Grintovec z vso svojo rajdo in značilni Jalovec sta se belila pred nama. Ob pol enajstih sva bili na planini. Sedli sva na razgrete deske ob podirajoči se staji, brez potrebe malo pomalicali in se izročili sončnim žarkom. Sedaj smo si gledali iz oči v oči z mogočnim Kanjavcem, opasanim s sijajno polico, po kateri sva konec avgusta prejšnjega leta hodila s Francetom v svežem snegu, potem ko sva pritelovadila čez romantično divji Komar.
»Lepo bi bilo iti naprej pod vrhom Pihavca, kjer je pred leti vodil France mene in ‚Amerikanca' dr. Peterlina, le da v obratni smeri,« sem rekla tjavdan. In še sem

povedala Mirji, kako lepo teče drobna stezica od poti na Pogačnikov dom čez travnate, s planinskim cvetjem neskončno bogate strmine, na to samotno planino. »Pa bi jo še našla?« je brž popadla Mirja. »Ne vem. Toliko let je že tega in takrat sem hodila v poletni pripeki, vsa zamaknjena v murke, planike in klinčke.« »Če bi le poskusili?« »Saj sva vendar obljubili, da ne pojdeva nikamor drugam.« »Ampak ob tej zgodnji uri vendar še ne moreva v dolino!« »In če ne najdeva?« »Se lahko še zmeraj vrneva sem in v Zadnjico!«

Ni me bilo treba dolgo pregovarjati. Takega dneva najbrž to leto ne bo nobenega več. Včasih ga nekaj let skupaj ni. Nič več nisva bili gospodarici svoje pameti. Jeli sva iskati začetek steze, po kateri tako malokdo hodi. Pokazala se je ob spodnjem robu planine, drobna, a vendar očitno dobro uhojena. Pozneje sem od soškega nadlovca Cirila izvedela, da je to že davno opuščena stara lovska steza, ki seveda ne pripelje tja, kamor prava. Ta se začenja visoko zgoraj nad planino, kar pa sem bila jaz popolnoma pozabila.

Postajalo je vroče, da sva slekli prav vse, kar se je dalo, in spravili v nahrbtnik. Še bolj kot zjutraj je dehtelo rušje. Hoja je bila užitek. Na lepem pa je steze zmanjkalo, pred nama je bila nepredirna gošča. Kaj zdaj? Naprej ni šlo. Tudi se nama je že ves čas dozdevalo, da gre steza preveč navzdol. Torej nazaj in iskat pravo! Vračajoč se sva zagledali, kako se cepi od te steze druga, še drobnejša, vendar prav razločna, in da teče poševno navzgor. Ubrali sva jo po njej. Končala se je v divjem skoku.

Zdaj nama je bilo jasno, da sva hodili po dobro utrti gamzici. Preskočiti kakor gams pa nisva znali. Torej sva se izgubili v Pihavčevih strminah! Ura je kazala že močno čez poldan. Nič zbegani, vendar precej zaskrbljeni sva začeli iskati. Spet nazaj. Nato vnovič poševno navzgor. Prepad. Naravnost navzgor. V silni strmini rastoče nepredirno rušje. Nazaj. Okoli nekega stebra in na njegovo glavo.

Zdaj sva končno dobili pregled, kje sva. Tjale morava iti, v tisti okrešelj, pod njegovo steno, mimo velike votline in na široko pot, ki drži k Pogačnikovemu domu. Lahko reči! Pred nama so se vrstili neznansko strmi, z rušjem obrasli stebri piramidaste oblike. Najbolje bo poskusiti naravnost navzgor, tako morava naleteti na pravo stezo. Kako dobro, da sva si v srečnih letih, kar se štejemo za nove domačine Vrsnika, nabrali nemalo izkušenj v iskanju prastarih stezá in spoznavanju posebnega značaja trentarskih gorá. Mačje gibčna Mirja se je vzpenjala prva, jaz za njo.

Kako prav bi nama prišla na mnogih mestih kratka vrv! Seveda je nisva imeli, saj nisva bili namenjeni na tako turo. Sonce je pripekalo bolj kot marsikako poletje. Najbrž je prispeval svoje tudi notranji nemir. Pijača nama je že zdavnaj pošla, saj sva je bili vzeli s seboj le malo.

Naposled sva stali na resnični, pravi stezi, visoko nad vso tisto zmedo, po kateri sva se tako dolgo motovilili. Srečno sva se nasmehnili druga drugi. Potem je šlo vse hitro in gladko do okrešlja, katerega melišče se strmo začne takoj pod steno in vedno strmeje pada v dol. »Najbolje, da kar stečeva na ono stran,« je dejala Mirja in se pognala čez gruščč. Tisti hip je od zgoraj zaropotalo. Neverjetno spretno in naglo se je Mirja vrgla pod bližnji, ne posebno izvešen skalni previs. Za las mimo njene glave je zletela prav tako velika skala in odropotala v globino. Jaz, ki sem že

---

SANJE

RINALDO STEINER

Oh, dragi, saj ne veš, kako lepo
mi je s teboj. Tako imam te rada!
Vem, to kar je med nama, ni naslada,
ne slabost, ki podjarmi si telo.

Ti si moj svet. Kot zvezdnato nebo
si mojih mladih sanjskih let plejada,
utrip srca in večno mlada nada,
ki se razrašča v češnjevo drevo.

Ko bo vzcvetelo, cvetje bom povila
v belo kito čudovitih sanj,
vsak cvet s solzico rose orosila.

Nekje pronica sonce v dna kotanj.
Najlepše sanje vanje bom poskrila,
shranila veličino vseh spoznanj.

naredila nekaj korakov, sem planila nazaj in se v delcu sekunde ujela, da mi ni zdrsnilo navzdol. Kaj je bilo? So stekli po robu stene gamsi, kozorogi? Je popustila nočna zmrzal? Od zgoraj se je še kar usipalo. Občepeli sva in urejali razburkano notranjost in tresoče se noge. Ko je bilo videti, da se je tudi zgoraj umirilo, sva stekli na oni kraj plazišča. Težav je bilo konec. Kmalu sva stali na široki, varni poti na Kriške pode. Spogledali sva se in se molče objeli.

Ura je bila štiri. France! Kaj bo le rekel? Kot da sva povsem spočiti, sva jo ucvrli navzdol, a na vsakem ovinku sva, kakor da bi se domenili, kradoma pogledali nazaj v orjaško divjo razbojnikovo brado, v obraslo ostenje Pihavca. France res ni varčeval z besedami, ko sva skrušeni, a vendar tako zelo srečni stopili iz avta pred hišico v Vrsniku. Ali najine obljube nič ne veljajo? Kje naj bi naju iskali, če bi se kaj primerilo, ko nihče ni vedel za najino pot? Kje imava opremo, da bi morebiti hudo poškodovani prebili mrzlo noč? In še in še. Imel je prav, prav v vsem, kar je povedal. Naglo smo se potem vozili proti Vršiču in domu. Večer je bil jasen, da nikoli tega. Na zahodu je nebo še rdelo, nad Razorjem in Planjo je že imelo globoko modrino noči. Zdajci brnenje v zraku, rdeča luč, zdaj gor zdaj dol zdaj naokrog, in spet navzgor. Stisnilo me je pri srcu. Helikopter, ki išče ponesrečenca. Drugi dan smo izvedeli, da je bil mlad inženir smrtno padel v Planji. Spuščali smo se z Vršiča še prepolni zlih slutenj ob tem, kar smo pravkar videli. Glej luč tam zgoraj v Riglici! V temi, ki se je zgostila, se prižiga in ugaša. Brez dvoma nesreča! Tudi to se nam je pojasnilo naslednji dan: kamen je priletel s stene naravnost v glavo mladega fanta in končal življenje, ki se je bilo šele pričelo zapisovati goram. Prelep dan je bil – kakor že tolikokrat – dvema gornikoma tudi zadnji. Kako lahko bi... Srh me je spreletel. Midve sva jo tokrat odnesli.

Bila je tvegana svojeglavost. Toda bila je prelepa tura. In predvsem: bila je nepozabna prigoda.

ZAPISI IZ DURMITORJA

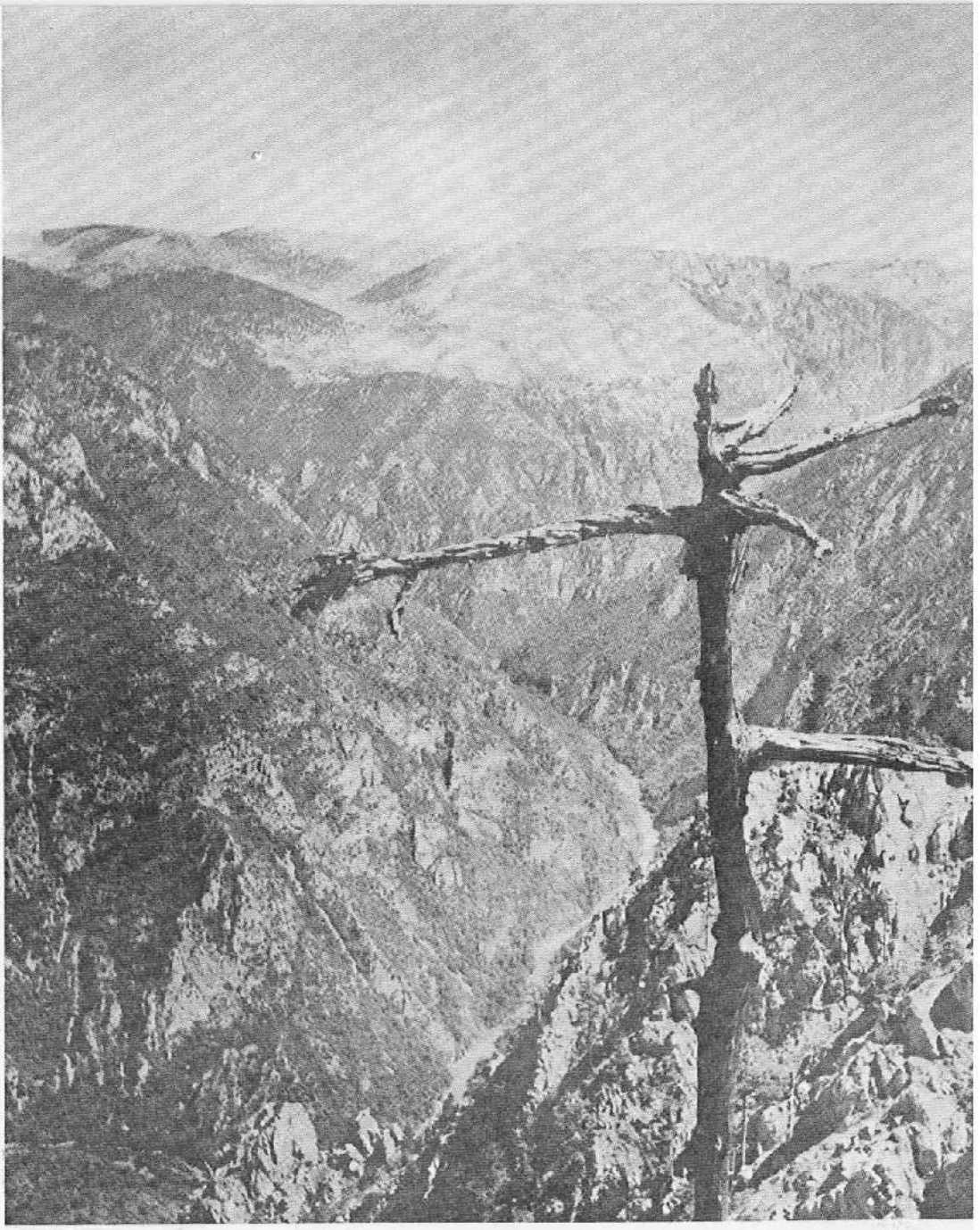
ZDENKA TRAMPUŽ, Trst

ani je Slovensko planinsko društvo iz Trsta proslavljalo 70-letnico ustanovitve. Zato je organiziralo tudi 10-dnevno bivanje v Črni gori v gorski skupini Durmitorja, točneje v Žabljaku. Za to priložnost so se nam pridružili še štirje sežanski planinci s predsednico Jožico Milavec na čelu in en planinec iz Kopra. Za pripravo tega bivanja je imelo društvo precejšnje težave, saj je Durmitor Tržačanom malo znan. Zato so nam bili podatki prof. Habeta iz Postojne in Planinske zveze Slovenije prav dobrodošli. Nekateri so šli z osebnimi avtomobili, drugi z letalom do Dubrovnika, od tam pa z linijskimi avtobusi vse do Žabljaka. Med potjo, ki je trajala s čakanjem na avtobusne zveze 22 ur, ni manjkalo dogodivščin. Naj govori tudi naš dnevnik:

»Smo na avtobusni postaji pred hotelom Stadion v Dubrovniku. Čakamo na avtobus, ki pripelje iz Splita. Sedimo na nahrbtnikih, ki so natlačeni z limonami in razno drugo šaro. Strahoma čakamo, da jih bo razneslo. Pijemo pivo, smejemo se in prigrizujemo popotnico.

Z dr. Šalamunom zveva po telefonu, da z obljubljeno rezervacijo na avtobusu ne bo nič. Avtobus pripelje skoraj poln, mi se pripravimo, da ga naskočimo. Šele ko dr. Šalamun pomaha z nekaj starimi tisočaki, mu sprevodnik dovoli, da gre po listke k blagajni. Zrinemo se v avtobus, naša prtljaga pa mora počakati. Sprevodnik pravi, da nima prostora za vse naše »cokenpoke«. Dr. Šalamun se zopet znajde in ponudi še nekaj napitnine. Tedaj se prtljažnik avtobusa odpre, seveda prazen, in naša prtljaga sme romati z nami. Zunaj je čudovita poletna noč, vozimo se ob morju proti jugu, mimo znanih letoviških krajev, ki so lepo razsvetljeni.«

V Žabljak prispemo v poznem jutru, zaspani a vendar srečni, da smo prispeli na cilj. Vreme je bilo oblačno in hribi so bili zaviti v meglo. Starejši planinci so se nastanili v hotelu, mlajši pa v čudovitem smrekovem gozdu, ki obdaja Črno jezero. Zvečer smo bili povabljeni na predavanje prof. Danila Kneževića, našega vodiča, doma iz Plevlja. Predavanje je bilo sicer zelo zanimivo, mi pa smo mu sledili le z enim očesom, saj smo bili zaspani. Potem smo imeli vse dni sončno in toplo vreme, tako da smo lahko nemoteno hodili na enodnevne visokogorske ture. Kaj pravi dnevnik?

Kanjon Tare

Foto Janko Furlan, Trst

»Sonce komaj vzide, mi si pa že kuhamo zajtrk nekje v gozdu nad Črnim jezerom. Naši planinci iz hotela se vsako jutro odpravijo na pot tešč, ker jim v hotelu ne postrežejo tako zgodaj. Namenjeni smo na Bobotov kuk 2528 m, najvišjo goro v Črni gori. Pot je vseskozi slikovita: lep globok gozd, za njim neskončne skalnate trate. Povsod je polno cvetja, obdajajo nas čudovite gore, na poti ne srečamo nikogar, še gamsov ne. Kakšna divjina, kakšna lepota in kakšna tišina! Od časa do časa zažubori in odšumi kaka vodica ali zaropoče kak kamen pod nogami. Prisopemo na vrh. Vsi se rokujemo, poljubljamo, veseli smo in ganjeni obenem. Imamo prelep razgled na nepozabne šarene pasove, ki so izredni po geološki sestavi, in na

bližnje Škrčko jezero. Nazaj grede obiščemo Ledeno pečino, majhno jamo, ki je v notranjosti ledena in prepolna čudovitih stalagmitov; voda iz jame pronica v podzemlje in se bajè steka v Črno jezero. Prof. Knežević nas priganja, pot do oporišča je še dolgo, zato nam obljublja kislo mleko. Torej na pot!«

Družabnega življenja v taboru ni manjkalo, saj smo zvečer pri kresu radi prepevali, plesali kolo in si pravili vice iz planinskega življenja. Večkrat smo gledali diapozitive prof. Kneževića, ki nam je predaval o črnogorskih biserih, kot sta kanjona reke Tare in Pive.

Naši alpinisti so opravili dve prvenstveni smeri in sicer eno v steni Velikega Sljemena in v Obli glavi, ki so jo imenovali »Pot bratstva in edinstva«, saj so jo preplezali alpinisti treh dežel: Črne gore, Sežane in Trsta.

S prof. Kneževićem nismo spoznali samo lepot črnogorskih hribov, temveč tudi dušo Črnogorcev, saj nam je na izletih rad citiral Njegoševe stihe. Pri obisku izliva podzemne reke Ljutice v Taro nas je seznanil z zgodovino krajev NOB v teh krajih. Tega izleta se je udeležil tudi novinar titograjskega časopisa Djaković. V dnevniku stoji:

»Danes se peljemo z avtobusom nekaj km po cesti, ki je sicer še v gradnji, do mosta na reki Tari. Spustimo se k izviru podzemne reke Ljutice. Z nami je časnikar titograjskega časopisa, intervjuva nas in slika. Me dekleta smo nejevoljne, saj nas prejšnjega dne niso obvestili, ker bi se drugače dostojneje opravile in uredile. Pa naj bo, saj smo planinke!

Čas našega bivanja pri Črnem jezeru smo izkoristili z izletom na Čurevac, to je gola planota, ki je na severni strani gladka in navpično pada nekaj sto metrov in tvori kanjon Tare. Sonce je neusmiljeno žgalo.

Pot nas vodi v glavnem po senožetih, mimo naselja Uskoci, kjer zavijemo v gozd. Čeprav se nam mudi, se tu vsi, prav vsi ustavimo, ne da bi se poprej zmenili. Tu je toliko jagod, da ne pridemo do besede. Žal je treba naprej. Kmalu se zavemo, da smo zašli, zato Duško, ne bodi len, spleza precej visoko na smreko in nam da točna

Iz okolice Zabljaka, levo Međed Foto Janko Furlan

Pogled izpod Mededa na Crno jezero, levo Žabljak

Foto Janko Furlan

navodila, kam naj se obrnemo. V najhujši vročini prilezemo nad kanjon, ki je sicer zelo zanimiv, saj se tu svet spušča strmo navzdol za 600 metrov. Ustavimo se le za kratek čas, ker nas od vseh strani napadejo leteče mravlje. Raje počivamo nižje doli v senci košatih smrek.«

Pri obisku Savinega kuka 2312 m smo se ustavili nekaj metrov pod vrhom, pri izviru studenca, ki nikoli ne usahne. Imenuje se Savina voda. Legenda pravi, da je tu hodil Sv. Sava s svojim učencem. Ko ju je trla žeja, je s palico udaril po skali in je pritekla voda. Ko smo zadnji dan šli v Žabljak v turistični urad po dokaze o prehojenih poteh, to se pravi po žige, smo si ogledali še mestno pokopališče, kjer smo presenečeni opazili same nove grobnice iz finega črnega marmorja. Kaže, da je za Črnogorce zelo važno, kje in kako so pokopani, saj so bila na nekaterih kamnih napisana imena še živečih. Na vseh grobnicah so bili vklesani doprsni portreti v narodnih nošah. Res zanimivo.

Od prof. Kneževića smo se lepo poslovili. Dekleta smo se izkazala kot dobre kuharice, saj so se vsi gostje oblizovali ob naših špagetih. Sledila je še majhna slovesnost. Najprej govor naše predsednice dr. Mašere, ki se je zahvalila za njegovo vodstvo, mu podelila društveno značko in obljubila, da mu bomo iz Trsta poslali nahrbtnik. Sledili so še govori predsednice PD Sežana Jožice Milavec in dr. Šalamuna, ki sta se nama zahvalila za prijetne skupno preživete dneve. Na koncu se oglasi še ganjeni prof. Knežević in zaželi tesnejših stikov z nami Slovenci onstran meje. Na poti domov si ogledamo Cetinje, nekdanjo prestolnico črnogorske kraljevine, danes mesto mnogih beatnikov. Z Majo sva zvečer v zadregi, ko nama natakarica pove, da imajo »džigerice«. Midve jih naročiva šele, ko nama jih v kuhinji pokažejo. O nevednost! Na splošno lahko rečem, da so Črnogorci prijazni ljudje, tujcem radi pomagajo s kako uslugo, v zameno pa nočejo ničesar.

V Dubrovniku se med čakanjem na zvezo porazgubimo, večji del izrabimo priložnost za kopanje pod mestnim obzidjem, saj se to najbolj prileže po dolgi vožnji z avtobusom.

70-LETNICA USTANOVITVE LITIJSKE PODRUŽNICE SPD

VINKO DAMJAN

ulturno-literarna komisija pri PZS je v zadnjih letih že nekajkrat pozivala slovenska planinska društva k zbiranju dokumentarnega gradiva za slovenski planinski muzej in za kronike posameznih društev. Tako smo na eni izmed sej upravnega odbora našega društva v Litiji razpravljali, kje in kako bi dobili osnovne podatke in kakšno sliko o najbolj poznanem načelniku predvojnega društva – Tomazinu. Mislili smo namreč, da je bil on tudi prvi načelnik podružnice. Na naslednji seji smo lahko ugotovili le, da je takšne podatke zelo težko dobiti in dejansko nismo o Tomazinu zvedeli ničesar. Dve njegovi sestri sta že umrli, drugi daljni sorodniki pa ne vedo nič o njem in njegovem delu.

Takrat me je nekaj zagrabilo: Ni vrag, da ne bi kje kaj izbrskal, vsaj na splošno, o delu stare litijske podružnice. Najprej sem vzel v roke Mazijeve »Koledarske beležke iz našega planinstva«. To je bila moja prva sled. Tam sem našel nekaj letnic, ki so bile zanimive za nas, zraven pa še navedbe, iz katerih letnikov Planinskega Vestnika je Mazi vse zbral. Sedaj sem se spomnil, da sem pred leti bil v centralni planinski knjižnici v Ljubljani – še v stari baraki, ki je pozneje pogorela. Torej je treba obiskati novo planinsko knjižnico in tam pregledati vse Planinske Vestnike. Litija je bila namreč med vojno pod nemškim okupatorjem, ki je takoj požgal vse slovenske arhive, šolske in druge knjižice in sploh slovensko tiskano ali pisano besedo, da bi Slovenci iz nemškega okupiranega področja ne imeli več lastne, slovenske zgodovine.

Odslej sem zahajal v centralno planinsko knjižnico in listal po starih vestnikih in si izpisoval podatke o delu naših planinskih prednikov. Nekateri podatki so bili le suhoparni datumi in številke, drugi so bili bolj življenjski, v nekaterih letih je bil Planinski Vestnik, ta stalni spremljevalec in vodnik slovenskih planincev, povsem tiho o Litijanih, kot da jih več ni. Pa je spet sledilo obdobje plodnega dela Litijske podružnice SPD – in tako vse do usodnega leta 1941, ko je prihrumela hitlerjevska soldateska tudi v Zasavje in nasilno zatrla poleg vsega drugega tudi slovensko planinsko delovanje.

Pozneje sem nekaj malega zvedel še iz drugih virov, vendar je danes na našem območju zelo malo starih občanov, ki bi kaj več vedeli o delu predvojnih planincev. Zaradi medvojnih preseljevanj in povojnih migracijskih tokov pa v Litiji sedaj tudi ni več niti mlajših sorodnikov pokojnih planinskih organizatorjev. Zato bo dobrodošel vsak še tako majhen podatek o starih članih, ki bi ga kdo od Litijanov (ali tudi Zagorjanov) posredoval litijskemu planinskemu društvu ali Planinskemu Vestniku!

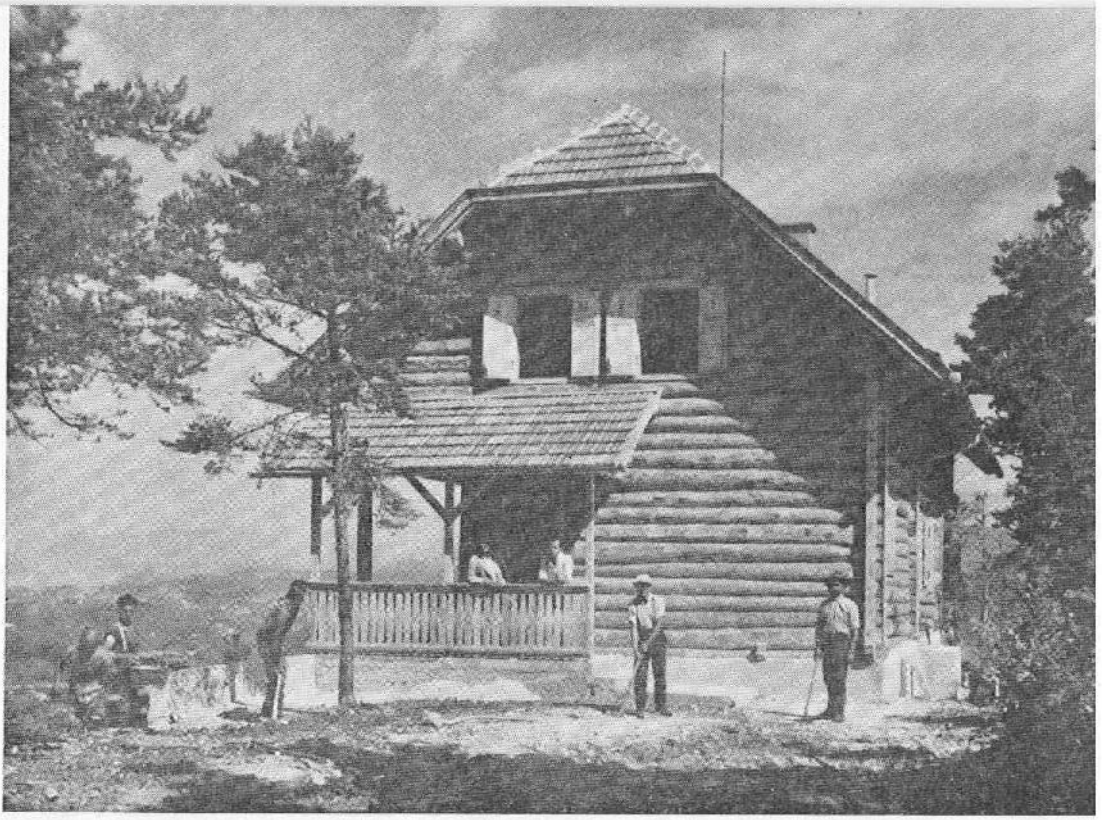
Naslednji zapis je torej le skromen poskus male kronike predvojnega planinskega delovanja v Litiji in njeni (tedanji) okolici, poleg tega pa tudi vzpodbuda drugim, manjšim planinskim društvom po Sloveniji, da se lotijo zbiranja podatkov, pa čeprav samo iz Planinskega Vestnika! Ta članek je seveda le izvleček iz raznih poročil in zapisov.

Ideja o organiziranem slovenskem planinstvu kot protiuteži in obrambi pred nemškim raznarodovalnim delom na planinskem področju se je iz Ljubljane razširila tudi v Zasavje, tako da je bilo leta 1898 v Osrednjem društvu SPD v Ljubljani včlanjenih že 13 rednih članov samo iz litijskega političnega okraja (8 iz Litije, 1 iz Šmartnega p. L., 3 iz Zagorja, 1 iz Gabrovke), podobno stanje pa je bilo verjetno tudi v drugih večjih zasavskih središčih.

Leta 1900 je bila v Sevnici ustanovljena Posavska podružnica SPD za tedanji sevniški sodni okraj in za del sodnega okraja Laško, ki sta ležala na levem bregu Save – na Štajerskem. To je bila dejansko prva podružnica SPD v Zasavju.

Pet let pozneje, 5. avgusta 1905, je bila ustanovljena druga podružnica SPD v Zasavju, oziroma 17. po vrstnem redu slovenskih podružnic, z nazivom Litijska podružnica Slovenskega planinskega društva. Ustanovljena je bila za litijski politični okraj s sedežem v Litiji in z namenom, da deluje v vsem Gornjem Zasavju (v dananjem smislu) ter delu Dolenjske (sodni okraj Višnja gora). Zato je podružnični odbor na ustanovnem občnem zboru izvolil zaupnike (nekakšne delegate) za Šmartno pri Litiji, Višnjo goro, Laze, Zagorje, Hrastnik, Zidani most in Radeče.

Nekateri od navedenih krajev sploh niso spadali pod litijski polit. okraj in so bili bližji Posavski podružnici. Vendar v tem času ta podružnica najbrž ni dovolj živo posegla na hrastniško in kumljansko področje, zato se je včlanilo v Litijsko podružnico

Tomažinova koča na Zasavski gori Foto L. Šmuc

nekaj zelo aktivnih planincev iz Hrastnika, Dola pri Hrastniku in iz Zidanega mosta. Omenim naj še, da na območju političnega okraja Krško, ki je segalo na desnem bregu reke Save (»na Kranjskem«) od Sv. Jurija pod Kumom (danes Podkum) pa vse do hrvaške meje na Gorjancih, ni bilo še dolgo časa nobene planinske podružnice.

Obdobje od leta 1905 do 1920

Prvi načelnik Litijske podružnice SPD je bil Ivan Jenko, načelnik železniške postaje v Litiji.

Na ustanovnem občnem zboru se je vpisalo v podružnico 42 članov, in sicer 24 iz Litije, 2 iz Šmartnega pri Litiji, 4 iz Višnje gore, 3 iz Zagorja, 9 iz Hrastnika in Dola pri Hrastniku. Do konca leta 1905 je število članstva zrastlo na 56, kar je bilo za tisti čas kar precej.

Delovanje podružnice v letih 1905 do 1914 je bilo usmerjeno predvsem v organizirane skupne izlete v Zasavsko hribovje, posamezne manjše skupine pa so obiskovale seveda tudi Kamniško-Savinjske in Julijske Alpe. Vsa ta leta je podružnica večkrat prirejala zabavne večere in družabne plesne večere, običajno združene s prikazovanjem stereoskopskih fotografij s planinsko tematiko, z agitacijo za širjenje planinskih idej in s tem tudi članstva SPD.

Podružnica je takoj pričela zaznamovati planinske, oziroma hribovske steze in poti ter jih je redno obnavljala vsa leta do prve svetovne vojne. Postavljala je tudi orientacijske table ob markiranih poteh. To dejavnost je opravljala na precej širokem območju, in sicer na desnem bregu Save od Jančjega do Kuma, na levem pa od Vač prek Svete gore do Svete planine (sedaj Partizanski vrh) nad Trbovljami.

Kot zanimivost naj navedem, da je v tem predvojnem času (do I. svetovne vojne) med odborniki in člani zaživela ideja, naj bi si podružnica postavila lastno planinsko kočo kje v gorenjskih planinah in so zato že pričeli pridno zbirati denarna sredstva. Leta 1908 (27. decembra) je zaradi bolezni odstopil prvi načelnik podružnice Ivan Jenko, za novega načelnika pa je bil izvoljen Josip Modic, vodja pošte v Litiji. 21. januarja 1912 ga je zamenjal Ferdo Tomazin, lesni trgovec iz Šmartnega pri Litiji. Tomazin je vodil podružnico vse tja do leta 1937.

Poudarim naj, da sta bili v prvih petih do šestih letih, poleg osnovnega litijsko-šmarskega jedra podružnice precej aktivni skupini iz Zagorja ter iz Dola pri Hrastniku

(s Hrastnikom). Hrastniško-dolska skupina je okrog 1911 prešla v Posavsko podružnico, pozneje pa delno tudi v Savinjsko podružnico.
V Trbovljah litijska podružnica SPD nikoli ni imela večjega vpliva, kaže pa, da tudi ne Posavska podružnica iz Sevnice, oziroma pozneje iz Zidanega mosta. Zato so v Trbovljah konec leta 1912 ustanovili lastno Trboveljsko podružnico SPD, ki pa je po dveh letih (zaradi vojne) prenehala delovati in se je ponovno formirala šele leta 1928.
Med prvo svetovno vojno so iz razumljivih razlogov skoraj popolnoma prenehale delati vse podružnice SPD, med njimi seveda tudi litijska, posavska in trboveljska. Občutno se je zmanjšalo tudi število članstva, v litijski podružnici je npr. ostalo le še 27 članov. To mrtvilo se je v Litiji vleklo tja do leta 1919 in 1920.

Obdobje od leta 1920 do 1926

Leta 1921, že v novoustanovljeni kraljevini SRS ozir. Jugoslaviji, je podružnica pričela spet prirejati skupne izlete v litijsko okolico, pa tudi v Grintavce. Ponovno so obnavljali zapuščene markacije planinskih poti.
Po letu 1922, ko so v Litiji izvolili novi odbor z nalogo, da oživi dejavnost podružnice, se je spet povečalo število članov na 144 (stanje 8. 2. 1923), od tega kar precej v Zagorju z okolico.
Planinsko delo je v tem povojnem času res izredno oživelo, za kar gre velika zasluga predsedniku Tomazinu in novemu odboru. Obnovili in na novo markirali so veliko poti na območju podružnice, pa še prek teh mej: od Jančjega prek Polšnika do Kuma in od Sv. Miklavža prek Slivne in Svete gore do Svete planine. V letu 1922 so postavili orientacijske table na vseh železniških postajah od Litije do Zidanega mosta. Skupinski izleti po Zasavju in naših Alpah so postali spet priljubljena oblika društvenega življenja.
V tej 6–7-letni dobi so organizirali nekaj planinskih veselic namesto prejšnjih, sedaj že zastarelih oblik zabavnih večerov. Razširili so število naročnikov za Planinski Vestnik in za Kocbekov planinski koledar. Okrog leta 1923/24 je zaživela tudi ideja za postavitev zavetišča na Kumu. Vidimo torej, da postaja zamisel o lastni koči ali zavetišču čedalje bolj realna: nič več na Gorenjskem, temveč v domačem Zasavju naj bi si zgradili kočo! Po nekaj letih se je ta ideja realizirala v novi lokaciji – Sveti gori, ki je bila že prej stara in najbližja izletniška točka za Litijane in Zagorjane.
Leta 1926 je odbor izvedel vse dogovore in priprave ter nato še delno adaptacijo in

---

NEPAL PO SVOJE

Oktobra 1974 je tiskovna agencija »Austria« sprejela neugodno novico, da je nepalski parlament odklonil zakon o drastični redukciji pridelovanja rastlin, iz katerih proizvajajo mamila. Odklonil je tudi od vlade predlagan zakon o najstrožji kontroli trgovine z mamili, češ da drogiranje ni v Nepalu nikakršen problem, to je problem zahoda. Nepal ne bi mogel letno utrpeti 8 do 9 miljonov dolarjev, kajti toliko mu prinese kupčija s hašišem. Nepalski parlament ni poslušal vlade niti se ni zmenil za izreden pritisk ZDA in ne za diskretno intervencijo OZN. Tako bo še v prihodnje ostal paradiž za svetovne potepuhe – hipije, ki romajo v Nepal, poleg tega pa bo ostal liferant za ilegalno internacionalno trgovino z drogami. Strokovnjaki pri OZN sodijo, da Nepal proizvaja 60 % svetovne produkcije hašiševega olja. To olje pa spada med najnevarnejša mamila.

T. O.

IZČRPANOST V GORAH

Izčrpanost ni nesreča, zavarovalnice ne upoštevajo smrti zaradi izčrpanosti. Opirajo se na definicijo nesreče, dogodek, povzročen od zunaj. Izčrpanost tudi ni bolezen, ki bi jo povzročili virusi, bacili. Tudi metabolija ni njen vzrok. Kdor jo je doživel, se je ne spominja rad, saj je res bedasto, če človek odpove psihično in fizično, ko je najmanj primerno. V katero stroko spada? Pri velikem naporu v gorah jo obravnava vsak zdravnik, v dolini utegne biti najprimernejši psihiater, včasih specialist za krvni obtok. Kdaj sploh lahko govorimo o izčrpanosti? Kje je njena kritična obremenitvena meja, ki ji sami nismo več kos?
Beseda sama ima več pomenov, zato utegne pomeniti stanje ali potek. Zato je vsaj to dvoje treba precizirati. V hribih še celo, kajti med evforijo na vrhu in potr-

nakup opreme za prvo planinsko zavetišče litijske podružnice na Sveti gori. 16. decembra 1926 so že priredili skupinski izlet na Sveto goro s prevozom inventarja za zavetišče, kar so imenovali »prepeljava planinske bale«. V istem letu pa se je pričel odbor dogovarjati tudi za otvoritev podobnega zavetišča – gostišča na Sveti planini.

Obdobje od leta 1927 do 1941

1. januarja 1927 je imela litijska podružnica slavnostno otvoritev svetogorskega zavetišča, ki je bila seveda združena s planinskim rajanjem, nastopom pevcev in tamburašev. To zavetišče je bilo v hiši mežnarja in gostilničarja Roglja poleg svetogorskega župnišča. (Med II. svetovno vojno je bila hiša požgana in je danes v ruševinah.) Veliko zaslug za otvoritev tega zavetišča je imel poleg delavskega odbora iz Litije tudi župnik Žganjar s Svete gore, največ pa predsednik podružnice Ferdo Tomazin, tako da so na občnem zboru 26. 5. 1927 predlagali, naj se zavetišče imenuje »Tomazinova koča«. (Opomba: to ime se je pozneje preneslo na novozgrajeno kočo na sosednjem griču Požarnici.) Zanimivo je, da je na istem občnem zboru predlagal Mirko Weinberger iz Zagorja, naj podružnica razlegne svoje delovanje tudi na Kum, ki je v planinskem oziru potreben večje skrbi. Temu predlogu so soglasno pritrdili tudi navzoči iz Trbovelj in Hrastnika. Tak predlog je bil potem podan gotovo zato, ker je pokazala litijska podružnica v tem obdobju veliko aktivnost pri markiranju planinskih poti v Gornjem Zasavju in tudi na Kum, začela pa je uspešno tudi z opremljanjem novih zavetišč. V tem času trboveljska podružnica še ni v drugo zaživela, posavska podružnica iz Sevnice pa je imela več skrbi z Lisco.
23. oktobra 1927 je imela litijska podružnica namreč že otvoritev drugega planinskega zavetišča v istem letu, in sicer na Sveti planini (Partizanski vrh). Zavetišče je bilo urejeno v mežnariji in je bilo poslej odprto vse leto, podobno kot na Sveti gori. Planinska postojanka na Sveti planini je imela 10 postelj. V takratnih poročilih in zapisnikih so zavetišča imenovali enostavno kar »planinske koče«, sicer pa so bila res opremljena z manjšim številom postelj in se je tu dobila tudi topla hrana in pijače. Otvoritev zavetišča na Sveti planini so se poleg domačih planincev iz Litije in Zagorja udeležili še zastopniki osrednjega odbora iz Ljubljane (Knafelc, Stiasny, dr. Pavlin), člani celjske ozir. savinjske podružnice s predsednikom Fr. Tillerjem na čelu, predsednik osrednjega Hrvatskega plan. društva Josip Pasarić s 86 člani iz Zagreba, posebej pa še člani planinskega kluba »Runolist« iz Zagreba s podpredsednikom Soržem in lastno glasbeno skupino ter člani plan. klubov »Sljeme« in »Prijatelj pri-

---

tostjo, ki utegne priti pred njo ali za njo, je cela vrsta počutij – stadijev. F. H. Schwarzenbach jih v »Les Alpes« 1974/2 poimenuje z ljudskimi nazivi, ki so mu jih nabrali planinci in vojaki. Npr. štadij »za plašnicami«, če gre kolona v strm breg, globok sneg, s težkimi nahrbtniki, cik cak, avtomatično ure in ure, brez besed, misel začne vrtati samo še v bedni, izmučeni lastni jaz, začetno navdušenje že davno ne žari več, drugim je bolje, netovariško molče, grizejo v breg, pot postaja odurna, mož se sicer premika, a se počuti pod nahrbtnikom kot »konj s plašnicami«. Drugi štadij: »zamašek poči, odleti«. Kolona rine v breg, preskušani revež pokašljuje, spodrsuje – oboje moti ritem dihanja in obremenjuje mišičje, znoj ga peče v očeh, oprte ga žulijo, počuti se majhen, beden, ubit – drugim je bolje, marširajo avtomatično, njihov molk ga draži, žali, mera je polna, samo nekdo mu naj stopi na smučko, naj vodja le za malo skrajša duškanje in že se iz reveža udere vsa stiska. Zmerja, kolne in prekolne vso družbo, zadega oprtnik v sneg, nazadnje se sesede še sam in jeclja, da ne more več. Če »usoda hoče«, da zdeluje vodnika v koloni, potem imenujejo tretji štadij »pregosto olje«: vodnik nima več občutka za čas, napak bere višinomer, ničla več ali manj, pri viziranju zgreši za 180° itd. Sledi štadij »komodnih odločitev« (čez komod ga ni): Neke vrste lenoba zagospodari, razum jo opravičuje, razsodnost zaspi: čemu bi kopali snežno jamo, polarni raziskovalci so spali pod milim nebom, zakaj ne naravnost po ozebniku navzdol; kaj bi še tega vraga vlekel iz oprtnika itd. Končni štadij imenuje avtor »aleluja«. Samokritike in samokontrole tedaj prizadeti ne vklaplja več, že zamenjava resničnost z domišlijo, sliši glasove, vidi rakete reševalcev, skratka, halucinira, njegove odločitve niso več normalne, obnaša se »samomorilsko«. Avtor pravi: Morda se te opredelitve komu zde preproste, neznanstvene, ljudske, vendar jih je praksa že večkrat potrdila. Pojavi izčrpanosti in njen potek so objektivno lahko tudi zaščitna reakcija, prirojena lastnost, ki šibkejše osebnosti obvaruje tveganih, ekstremnih naporov.

Praksa v gorah dokazuje, da je krizna situacija pri različnih ljudeh zelo različna in

rode«, ravno tako iz Zagreba. Proslave so se udeležili seveda tudi najbližji sosedi nove planinske postojanke – Trboveljčani, ki v tem letu še niso imeli obnovljene lastne podružnice SPD.
V poglavju iz časov do konca prve svet. vojne sem zapisal oceno, da litijska podružnica nikoli ni imela večjega vpliva v Trbovljah. To oceno je treba popraviti za obdobje od približnol. 1925 do leta 1928, ko so Trboveljčani obnovili delo svoje podružnice. V letih 1926 do 1928 so bili namreč redno tudi Trboveljčani na občnih zborih litijske podružnice in so se udeleževali skupinskih izletov v Zasavju, ki so jih organizirali Litijani. Ali in v kakšnem številu pa so se tudi formalno vključevali v litijsko podružnico, zaenkrat ni dovolj podatkov.
Na tem mestu je potrebno vsekakor poudariti zelo močno sodelovanje hrvaških (predvsem zagrebških) planincev z litijsko podružnico, ki je bilo obojestransko in je trajalo več ali manj tja do druge svetovne vojne.
Odslej se je moral upravni odbor podružnice seveda precej ukvarjati z gospodarskimi problemi in oskrbovanjem svojih dveh postojank. Vendar ni zanemarjal drugih planinskih dejavnosti, predvsem organiziranja enodnevnih izletov v zasavske hribe in večdnevnih v višja gorstva, popravila in vzdrževanja zaznamovanih poti. Že v prvi zimi po otvoritvi zavetišča je litijska podružnica organizirala na Sveti planini večdnevni smučarski tečaj pod vodstvom poklicnega turističnega in smučarskega delavca Rudolfa Badjure iz Ljubljane (bil je litijski rojak). V tem času so ustanovili tudi fotoamaterski odsek s člani v Litiji in Zagorju.
Kmalu zatem so litijski planinci ugotovili, da je zavetišče na Sveti gori premajhno, saj je imelo le en prostor, jedilnico, ki je bila ponoči prenočišče. Zato so leta 1930 postavili gradbeni odbor za izgradnjo nove koče, v katerem so bili predsednik podružnice Ferdo Tomazin, vladni svetnik Fran Podboj ter dr. Josip Krevl. Na pobudo odbornikov so istega leta ustanovili še kreditno zadrugo za izgradnjo koče, z uradnim nazivom »Zasavska koča r. z. z o. z. v Litiji«: Ta kreditna zadruga je zbirala darila in deleže svojih članov ter najela še potrebni kredit. Septembra 1930. leta so pričeli z zidarskimi deli, oziroma to leto so zgradili podkletni del koče, ki je bil iz betona. Naslednje leto so naredili ves pritlični in podstrešni del koče iz lesa. Glavna gradbena dela je izvršil tesarski in mizarski mojster Čmak iz Gomilskega. Nova koča je obsegala v pritličju: vežo, kuhinjo, dve jedilnici in dve verandi, ki sta bili uporabni tudi v deževnem vremenu, v podstrešju pa je imela 5 sobic za prenočišča in oskrbnikovo sobo. Lokacija nove postojanke je bila severovzhodno od cerkve, na gričku, imenovanem »Požarnica«.
Jeseni, ali točneje 9. avgusta 1931 je bila nova svetogorska postojanka slovesno

---

tudi pri posamezniku ni vedno enaka. Vsako slabo počutje, slabost, vsaka bolezen planinsko početje lahko ogroža, izčrpanost utegne hitreje nastopati, posebno če ni pri rokah dovolj hrane in pijače.
Kako ukrepati, če pride do izčrpanosti? Preden se ljudje lotijo ture, morajo do pojava zavzeti pravo stališče: Ob nekih pogojih vsakogar lahko napade, čeprav prinaša neugodnost prizadetemu in vsej njegovi družbi. Napak je, če se taka kriza šteje za oceno osebnosti! Ni nič več kot npr. alergična reakcija, če te piči čebela. Če se slabo počutiš, nikar na turo. Če vodnik vodi večjo skupino, ne sme prevzemati največjih naporov, ne nositi najtežjih bremen, ne delati gaz v globoki sneg. Če v koloni koga »napada« izčrpanost, ga potegnimo iz izolacije, ga bodrimo, pomagajmo nositi i. p. Če pride do hujše krize, se mora vsa kolona ravnati po prizadetem. »Forsirani marš je le ultima ratio.« Če prizadeti kaže »gorsko bolezen« ali če smo na višini nad 3000 m, je transport v dolino nujen, sicer je treba oskrbeti prizadetega na mestu: ga zaščititi pred mrazom, ga napojiti, mu »dušo privezati«. Značilno je, da je začetna znamenja izčrpanosti težko opaziti, potem pa se nevarnost podviza in lahko gre vsem za nohte, posebno pri velikih podvigih.
Polarni raziskovalec je nekje zapisal: Izčrpanost ni usoda; do izčrpanosti pride, če nisi previden, če ne vidiš vsega vnaprej.« Vsak mlad človek, ki bi se rad preskusil v hribih z velikimi dejanji, bi moral imeti ta zapis pred očmi.

T. O.

POTRES V PERUJSKI CORDILLERA BLANCA

Vsako leto beremo o kakem potresu. Tudi nas obiskujejo. Če so zelo zelo daleč, pa se nam zmanjšajo tudi njihove dimenzije, zamujajo pa tudi natančnejša poročila. Za primerjavo nekaj dejstev o potresu v Peruju 1970, ki jih je objavil Alain de Chatellus, zelo ugleden francoski publicist v »La Montagne« 1973/2. Potres v Cordillera Blanca

odprta. To je bil največji praznik in tudi največji uspeh tedanje Litijske podružnice SPD. Otvoritve se je udeležilo okrog 1500 obiskovalcev, med njimi častni gostje: predsednik osrednjega odbora SPD iz Ljubljane dr. Pretnar, nadzornika SPD dr. Senjor in Pučnik, zastopnik tedanje Turistične zveze Rudolf Badjura, podpredsednik Hrvatskega planinarskega društva prof. Bohte, zastopnik plan. društva »Sljeme« iz Zagreba Jakšić in odbornik Trboveljske podružnice SPD Jože Hauck.

Na tem mestu naj omenim, da je le poldrug mesec pozneje, to je 20. 9. 1931 odprla novo planinsko kočo na Mrzlici tudi trboveljska podružnica, ki je bila ponovno oživljena leta 1928. Na splošno je bilo obdobje od leta 1927 do 1932 v vsem Zasavju zelo graditeljsko: tri planinske podružnice od Litije preko Trbovelj do Zidanega mosta (namesto Sevnice) so odpirale nova zavetišča in koče ali pa jih temeljito obnavljale:

Kar poglejmo:

1. I. 1927 odprto zavetišče na Sveti gori – litijska podružnica.
23. X. 1927 odprto zavetišče na Sveti planini – litijska podružnica.
25. XI. 1928 staro Hausenbichlerjevo kočo na Mrzlici je prevzela v oskrbovanje trboveljska podružnica.
9. VI. 1929 odprto zavetišče na Šmohorju – posavska podružnica.
1929 ponovno pridobljeno zavetišče na Kumu – posavska podružnica.
1930 popravljena in povečana Jurkova koča na Lisci – posavska podružnica.
1. I. 1931 odkupljena Hausenbichlerjeva koča na Mrzlici – trboveljska podružnica.
9. VIII. 1931 odprta nova koča na Sveti gori – litijska podružnica.
20. IX. 1931 odprta nova koča na Mrzlici – trboveljska podružnica.
19. VI. 1932 odprta nova koča na Lisci – posavska podružnica.
1932 odprta nova koča na Šmohorju – posavska podružnica.
1932 zgrajen študentski bivak na Čemšeniški planini.

Po otvoritvi Tomazinove koče je bilo treba zelo paziti na gospodarski položaj planinske podružnice, ki je imela na račun kredita in vloženih deležev za izgradnjo koče kar precejšen dolg. Ta se je vlekel do pričetka vojne. Zato je podružnica v svojem odboru ustanovila novo funkcijo gospodarja, ki jo je prevzel Fran Podboj (sreski načelnik v Litiji). Pred tem je bil namreč že član gradbenega odbora. To nalogo je opravljal do leta 1940. Naslednji gospodar podružnice ni znan.

Po letu 1930 se je v stari Jugoslaviji pričela velika politična in gospodarska kriza, ki je v glavnem trajala do leta 1938/39. Ta je v zelo veliki meri vplivala tudi na zastoj pri širjenju planinstva med slabše situiranimi sloji prebivalstva in mladino.

---

je opustošil centralni Peru in zajel tudi gorsko verigo z dolino Rio Santa. V nekaj minutah je spremenil lice doline na daljavo 100 km in mesta skoraj v celoti porušil. 70 000 mrtvih, 1 000 000 ljudi brez strehe, škode za en letni državni proračun. Sprožil je velikanski plaz, ki je pokopal mesto Yungay – le 241 prebivalcev je preživelo. Drugi plaz je zasul samotno dolino Lhanganuco in uničil češko ekspedicijo z vsemi njenimi nosači vred. Dolino reke Santa poznajo vsi ekspedicionisti, tam so alpinistom znana mesta Huaraz, Caraz in Yungay. Potres je v dolini za vselej pokopal 50 000 ljudi, uničil 90 % mesta Huaraz v 15 sekundah. Očividec pravi, da je bilo videti, kot da se je na rušenje mesta zagnalo na desetine najtežjih buldožerjev. Kakih 18 000 ljudi so pokopali plazovi, ki so se spustili s severnega vrha 6655 m visokega Huascarana. Zahodni plaz se je sprožil ob potresu, ki je trajal komaj 43 sekund. Plaz je potegnil za seboj kakih deset milijonov m^3 ledu in vse je zdrvelo proti Raurahirci na južni strani gorske verige. Dosegel je fantastično hitrost 300 km na uro, saj je v 3 minutah zgrmel 14 km daleč in to 3900 m niže. Raurahirca je nekaj podobnega doživela že l. 1962 – o tem smo pisali – toda l. 1970 je bilo v plazu več skalovja, bil je silovitejši, težji, obsežnejši. Del plazu je butnil v 150 m visok grič, za katerim se je čutilo mesto Yungay varno. Toda plaz ga je pregrnil z ledeniškim blatom, smrtonosna plast je bila 4 do 5 m debela. Dve uri po tem je prišel sem B. Morales Arnao, v tej rubriki pred leti večkrat omenjeni direktor glaciološkega instituta in predsednik Club Andinista Cordillera Blanca. Ocenil je, da leži nad mestom kakih 70 milijonov m^3 zasutin, nekakšna črnikasta »magma« pomešana s skalami in ledom. Pritisk in hitrost sta zmlela granit, le malo je bilo velikih bolvanov, en sam 14 tonski in nekaj 3 do 4 tonskih. Toplota, ki se je razvijala, je led stajala in ga spremenila v blato.
Ko je smrtonosni val dosegel glavno dolino, je zasul aerodrom v Carazu in porušil železnico na daljavo več desetin km. Severni plaz je bil manj populariziran. Zrušila se je stena in kamniti plaz je zgrmel proti Llanganuco med dvema jezeroma. Na poti je uničil češko ekspedicijo, o čemer smo obširno poročali. Zdaj poročilo ugotavlja, da

O litijski podružnici nimamo dovolj podatkov o njenem delovanju v času od leta 1932 do 1937. Evidenca članstva pokaže le, da je od leta 1928 do 1932 padlo število članov od 130 na 70 in se je šele leta 1934 pričelo zviševati na 111. naslednjega leta pa na 133. To število se je potem držalo nekako do pričetka vojne. Gibanje članstva celotnega SPD kaže npr. hud padec šele po letu 1930. Trboveljska podružnica pa je hudo tarnala nad padcem članstva in obiskom v planinskih kočah okrog let 1936/37. 25. junija 1933 je osrednje društvo SPD v Ljubljani proslavilo 40-letnico svojega obstoja s slovesno akademijo. Iz članka o tej proslavi v Plan. Vestniku lahko ugotovimo, da je tedanji predsednik SPD dr. Pretnar med častnimi gosti pozdravil tudi »starosto planincev« – litijskega predsednika Tomazina.
Na občnem zboru 7. marca 1937 je bilo prebrano pismo dolgoletnega predsednika litijske podružnice F. Tomazina, da odstopa zaradi bolezni. Na njegovo mesto je bil izvoljen Gvido Birolla, tovarnar iz Zagorja, za podpredsednika pa dr. Josip Krevl iz Litije. Tomazina so zaradi velikih zaslug pri 25-letnem delu v podružnici izvolili za častnega predsednika. Pol leta pozneje, 26. oktobra 1937 je umrl v starosti 68 let. Bil je vsestranski družbeni delavec in organizator, saj je bil ustanovitelj litijskega telovadnega društva Sokol, nato sodeloval pri sosednjem šmarskem Sokolu, dolga leta je bil predsednik šmarskega pevskega društva Zvon, več let predsednik gasilskega društva v Šmartnem in tudi predsednik šmarske Kmečke hranilnice in posojilnice. Predvsem pa je bil velik ljubitelj planin in sploh slovenske narave, zato je dobil tudi vzdevek »mati narava«.
Na tem mestu naj navedem, da se je po seji širšega Osrednjega odbora SPD dne 22. okt. 1932 v Ljubljani na predlog litijske podružnice ta preimenovala v »Podružnico SPD Litija–Zagorje«. Sedež je bil še vedno v Litiji, vendar so odslej imeli odborove seje na Sveti gori, ki je približno enako oddaljena od Litije in od Zagorja. Planinska dejavnost v Litiji je že rahlo popuščala, ker so stari planinski organizatorji pomrli ali odhajali v pokoj, mlajših je bilo pa najbrž premalo. Nasprotno pa je dejavnost podružnice čedalje bolj naraščala v Zagorju, posebno z navdušenimi mladimi odborniki, ki so že prevladovali v čedalje širšem upravnem odboru podružnice. Zagorjani so imeli že nekaj let svoj pododbor z raznimi odseki ali sekcijami, posebno delaven je bil smuški odsek. Zagorski pododbor je nekaj let (?) do l. 1939 tudi sam vodil oskrbovanje Tomazinove koče na Sveti gori. Poslej pa je za njo skrbel spet skupni odbor. Zavetišče na Sveti planini je oskrbovala litijsko-zagorska podružnica do leta 1938.
Zadnji znani občni zbor podružnice je bil 13. aprila 1940 v Zagorju, za novega predsednika je bil izbran ing. Josip Mastnak iz Zagorja, za podpredsednika pa

---

je bilo zelo težko dobiti reševalce, kajti z morsko obalo so bile zveze pretrgane. K sreči ni prišlo do epidemij. Zelo malo alpinistov se je javilo v reševalno akcijo. Amerikanec H. A. Carter je ostal skoraj sam, skoraj vsi člani ekspedicije so se izmaknili. Carter pravi, da je zelo manjkalo alpinistov, ki bi se upali na spremenjeni gorski svet in hrabrili pretreseno in potrto prebivalstvo.
Mesto Yungay so šteli za varno pred plazovi. Skrb za novi Yungay je prevzel UNESCO. Zakaj je prišlo do tako orjaškega plazu? Ali je v Alpah bilo kaj podobnega?
Zgodovinska kronika v Alpah ni zabeležila velikih potresov. L. 1905 so videli pasti vrh Pic Sans Nom na Verte in kasneje Morse na Grépon. L. 1920 je plaz pod sedlom Peuterey spodbil ledenik Brenvo in zajezil tok rečice Doire. To je dokaj podobno severnemu plazu s Huascarana, vendar povzročitelj ni bil potres. Tudi ni potegnil za seboj veliko ledu, hitrost ni bila velika, v dolino so se privalili nerazbiti bolvani. Tudi pri ledeniku la Poire je bilo nekaj podobnega, vendar v manjši razsežnosti, kajti Cordillera Blanca ni imela intenzivne poledenitve v kvartaru, ki je oblikoval, skobljal in brusil Alpe. Zato so take katastrofe v Cordillera Blanca možne tudi mimo potresov. Zdi se, da ni tipa skale, ki bi bila varna pred takimi podori. Doslej smo take zabeležili v granitu in v škrilju: Peuterey, Dru, Blaitière in Meije. V srednjem veku leta 1248 se je zgodila podobna nesreča v apnencu: Z Mt. Granier v Chartreuse se je zrušila apnenčasta stena, deloma stoječa na laporju, in pokopala mestece Saint André in več vasi. Bilo je nad 5000 žrtev. Plazovi z ledenika Tour, Altels in Allalin imajo druge vzroke, predvsem umikanje ledeniškega jezika. Do kamnitih plazov pri tem ni prišlo. Tudi podor ledne kape na Aiguille Verte je bil zgolj ledni plaz. Katastrofe v Andih so posledica obeh dejavnikov: gore same in potresa, čeprav je leta 1962 nastopila v severnem Huascaranu katastrofa brez potresa. S tem ni rečeno, da v Alpah ne more priti do velikih potresov in da bodo alpske doline varne, če pride do njih. Če smemo verjeti seizmologom, je verjetnost potresov v Alpah zelo majhna.

T. O.

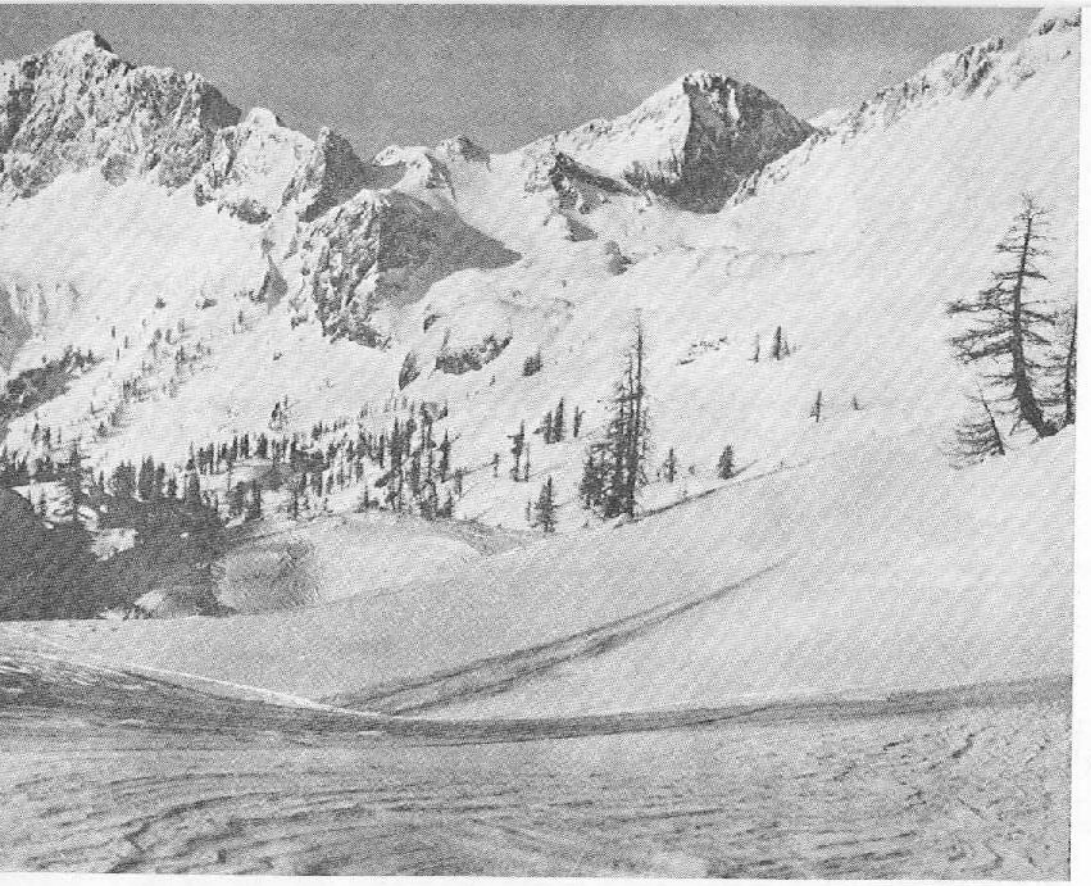
Janko Končar, trgovec iz Litije. Na tem zboru je bil sprejet sklep, da se prenese vodstvo, ozir. sedež podružnice iz Litije v Zagorje. To je bila čisto naravna posledica dejstva, da v Litiji ni bilo več dovolj zanimanja in pripravljenosti za amatersko delo na planinskem področju. V upravnem odboru podružnice je bilo npr. le še 1/4 odbornikov iz Litije, 3/4 pa iz Zagorja.
Za leto 1941 ni znano, ali je podružnica še imela svoj zadnji občni zbor – pred napadom nacistične in fašistične vojske na našo domovino.
Nemci in Italijani so si kljub različnim interesom kaj hitro razdelili večji del Slovenije tako, da je tekla njihova »državna meja« v Gornjem Zasavju v neposredni bližini Litije, in sicer južno od nje na razvodnih grebenih med Zasavjem in pravo Dolenjsko. Tudi Zagorje z okolico so ločili od Litije, tako da so širši zagorski predel »priključili« k tako imenovani Štajerski, Litijo pa k jugovzhodni Koroški. Vendar ne za dolgo. Partizanski borci so premagali vse ovire z minskimi polji ter združili vse Zasavje v enoten odpor.

PO POTEH TRIGLAVSKEGA SMUKA ALI POPLAČANA KALVARIJA

URŠA KOLENC

24. marca 1973.

aj je lepšega za planinca-smučarja, kot so turni smuki? Km in km pobočij se odpira pred teboj, ti pa elegantno, dopuščam – lahko tudi precej nerodno – v lahnih zavojih izgubljaš višino. Pozabiš, da si bil včeraj tovorna mula, pozabiš na krvave žulje, ki se ti obnavljajo na utrujenih nogah, pozabiš na odrgnjena ramena. Samo rsk, rsk po bleščeči belini in dobri urici ali dveh, si že tam, kjer si včeraj začel krvavi pot svojega tovorništva. Poplačan si za neštete korake navkreber, seveda če ti je usoda izpolnila vse tiste grozne pogoje, ki so potrebni za popolno uživanje. In katere so odvisne in neodvisne funkcije uspelega izleta? Kar strah me je, če pomislim nanje: Sonce, dober sneg, zalita pobočja pa trdne noge, ki bistveno ne spremenijo naravne lege najvažnejših telesnih delov, ko rudariš v mokrem srenu. Bog ne daj, da bi kaj ušlo iz sklepa ali členka!
Predzadnja nedelja v marcu nam je nataknila smuči. Prebujajoča se pomlad v dolini in smehljajoče se gore na zahodu so obetale čudovito doživetje v višavah nad Krmo. Kot žoga smo poskakovali na »samajami«, led se je nenehno lomil pod težkimi kolesi, mi pa smo sledili divjemu ritmu razigranega in plesno razigranega samodrča. Krma se ponavadi vleče kot ponedeljek, zato pa smo si hoteli s prometno tehniko priboriti čim več višinskih metrov, prihraniti čim več energije, čim manj garati vkreber. Trmast zamet pa nam je kmalu prekrižal lenarjenje, zasidrat smo morali našo barko že pri zadnjem kmetu.
Koliko vzdihovanja, koliko premetavanja smuči, koliko stopinj po ravnini in strmini. Visoki cilj je postajal vse višji in – vabljivejši.
»Hudiča,« je zarohnel oče, »ali bo kdaj konec te jare kače? Mendraš in mendraš, pa nikamor ne prideš. Ve ste še srečne, ko se vam toliko ne vdira. Jaz se kar potapljam.«
Nazadnje smo se le ogreli in začeli potrpežljiveje prenašati svoje »gorje«. Kolonica šestih (pridružila sta se nam še Ogrina) se je le dotokla do lovske bajtice.
Počitek! Kakšen raj! Kuhalnik na nebu je delal s polno močjo, mi pa smo se spremenili v drzne kopalce, ki obledelo kožo zračijo in jo prepuščajo sončnim poljubom. Iz očetovega nahrbtnika sem privlekla debelo knjigo in matematične naloge so se prav tako kot njihova lastnica cmarile na soncu. Očetu sem podtaknila svojo šolsko slabo vest in revež je zato garal še bolj. Kako je godrnjal! Pa ni nič pomagalo. Moral je skrbeti za hčerino izobrazbo, saj je bil navsezadnje še malce odgovoren zame. Drugi so se režali, jaz pa sem nosaču obljubila, da bom naredila najmanj dvajset nalog. Seveda sem pretiravala, ampak dobra hči mora poskrbeti za očetovo moralo. Tudi Komac in Čukli sta držala obljubo. Prigazila sta za nami. Povečana četica se je pripravljala za končni naskok. Udirati se je začelo do pasu, nataknili smo smuči. Šlo je počasi, prav dobro smo se seznanili s tistim: Počasi se daleč pride. Za posladek

Pungrad in Ržki podi pod Triglavom Foto C. Praček

po večurnem potenju pa nas je čakala še tista ljubka vzpetinica, ki je zaslovela kot Kalvarija. Nad nami se je šopirila Kredarica in Rž, mi pa smo se borili z zadnjimi višinskimi stotaki. Pot nam je kar lil z obraza, strmina pa se je vedno bolj upirala. Breme še nikdar ni bilo tako težko, žeja še nikdar tako huda. In to samo zato, ker veš, da bo kmalu vsega konec.

Srečen konec, kajti še nekaj hipov in razbojniška tolpa je udrla v meteorologovo kraljestvo. Nejc nas je kar čudno gledal. Njegova vedno pospravljena škatlica se je v hipu spremenila v jedilnico in shrambo, zrcalna tla so se popestrila z umazanimi, mokrimi packami. Pripeljali smo mu življenje, odrešili smo ga nekajtedenske puščavniške samote. Ne vem, če smo ga razveselili, utrudili pa prav gotovo. Najbolj smo se bali spanja. Kopice odej so se nagrmadile na posteljah, zviti mraz pa je našel pot do naše kože in stresal telesa.

Luna je žarela in res – naslednje jutro smo se že umivali z meglo. Bivši metereolog mi je razkril skrivnost ledene jame pod kočo. Moledovala sem in moledovala, nazadnje pa se nas je le usmilil in nas popeljal v temačno kraljestvo. Medla svetloba je oživljala kristalno lepoto, ledeni slap in kapniki so me za trenutek odnesli k Andersenovi snežni kraljici.

Ko bi le imela drsalke! Zaman. Vsi smo se morali odpovedati drsalnim užitkom na najvišjem drsališču v državi. Tekmovali pa smo s pohvalami in komplimenti in navdušenjem. Že ogled tega ledišča v »drobovju Triglava« je bil nekaj vreden.

Ura je bila že poldne, treba se je bilo posloviti. Smuka je bila tip-top, če si odbil očetov predvojni slalom, moje pikice, pike in luknje in jaške na gladki snežni preprogi in plazišče, ki so nam pogrmevali z Draških vrhov in Debele peči.

Uspešno pa smo se lotili tudi »reševalne akcije«. Gospa Ogrinova je komaj izdahnila mili ojej in vsa izginila v jarku pri Kovinarski koči. Prav potruditi smo se morali, da smo tistih nekaj kilogramčkov potegnili na beli dan. Nič se ni strlo, ne kosti ne smuči. Izlet si je pač sam naredil piko na i. Saj zanimivi turi, lepi smuki mora slediti tudi nenavadni konec, mar ne? In vsi smo bili zadovoljni s tem našim triglavskim smukom. Kaj ne bi bili! Kolenčevo planinsko društvo je v svoji kroniki obrnilo lepo stran.

IZJAVA O »TUTOVI VODI«

JANEZ DOLENC

V svoji baladi »Tutova voda«, ki je bila objavljena v drugi številki letošnjega Planinskega Vestnika, sem nehote navedel nekatere netočnosti o žrtvi sami in tudi o poteku dogodkov. Pozneje sem izvedel od njegovih potomcev o resničnem poteku tega dogodka. Zdi se mi potrebno, da se pri njih opravičim, kajti tu ne gre za legendo, pač pa za resnično kroniko, ki je bila vsa drugačna, kot sem jo opisal.

Tuta, o katerem pišem, je v svojstvu državnega gozdnega čuvaja večkrat opozoril Pologarja iz Knežkih Raven, naj državnih gozdov ne uporablja za svoje pašnike, kajti koze uničujejo gozdno podrast. Pologarju opozorila niso zalegla in je zato Tuta poročal svojemu gozdnemu uradu, kaj se v Knežkih Ravnah dogaja. Urad je Pologarja prijavil okrajnemu sodišču v Tolminu. 18. 7. 1874 je šel Tuta, ki so mu pravili Sodra, na obhodnico v Knežke Ravne. Imel je s seboj le majhnega psička, ki se je že v popoldanskih urah vrnil sam domov in je žalostno cvilil. Sin, ki je poznal vdanost psa, je zaslutil, da se je lahko nekaj zgodilo in da rabi oče njegovo pomoč. Takoj se je odločil, da bo sledil psu, in res sta prišla do studenca v neki grapi in s tem do trupla zasutega očeta. Takoj nato se je vrnil v Tolmin, da je zločin prijavil. Zaradi logike med preteklostjo in zločinom so Pologarja priprli. Po nekaj mesecih zapora ga je okrožno sodišče iz Gorice izpustilo, ker je bilo videti, da on ni bil dejanski morilec; tega pa oblast ni iztaknila. Zadeva je bila arhivirana. Ostala je samo senca na domačiji, ki je bila takrat že tako bogata, da je lahko zmogla sama izplačati sto forintov ubijalcu – če je to seveda res –, ki je čuvaja ustrelil pri studencu iz zasede. Kar pa se tiče dezerterjev, o katerih gre beseda v baladi, ni bilo nikoli slišati, da bi gozdni čuvaji bili kakor koli zapleteni v njihovo iskanje, če je sploh bilo in če so sploh katerega ustrelili v Tolminu.

RAPORT NA KOROŠICI

DR. MILKO HRAŠOVEC

Kot načelnik Savinjske podružnice SPD v Celju sem vsako leto pregledoval postojanke naše podružnice. Posebno rad sem šel na Korošico in na Okrešelj.

Dobro se spominjam, kako sem nekoč obiskal Dom na Korošici, ki ga je tedaj oskrboval dobro znani oskrbnik Franc Dežman-Suhc iz Luč. Mnogi se ga še danes spominjajo, saj je bil na Korošici še po letu 1930.

Ko sem se s poti, ki na Korošico drži z Moličke peči, spustil v prelepo korošiško ravnico pod Dedcem in Ojstrico, me je Dežman-Suhc najbrž že opazil. Ko pa sem se bližal Kocbekovemu domu, me je zakrival tisti stari svinjak pred kočo, in tedaj sem zaslišal oskrbnika, kako je krepko in ostro komandiral: »Babe, antauhen, ta star gre!« (Prevedeno: Ženske, zavihajte rokave, načelnik gre.)

Ko sem stopil izza svinjaka, je strumno zakoračil predme v svoji vedno enaki planinski opremi: v pumparicah, dokolenkah in suknjiču iz solčavske volne in v močnih šivanih kvedrovcih. Na glavi mu je čepela športna čepica.

Sledil je pravi vojaški raport. Odsekano, jedrnato in natančno je Suhc – v pozoru – izjavil, da je »stanje dóma v redu, koliko je bilo obiska in kaj je treba v hiši popraviti«. Raport sem seveda resno sprejel in si nato, kakor se po raportu spodobi, ogledal kuhinjo, jedilnico, sobe in ležišča. Dežman ves čas za menoj, zravnan, prizadeven, s trdimi koraki, cvrk, cvrk. Po ogledu sem Suhca in njegove »babe« pohvalil, saj so to vsi skupaj zaslužili. Za konec raporta se je to tudi šikalo.

Potem se je izkazala kuharica s krompirjevo juho in s koroškimi žganci, z ljudsko jedjo, ki jo danes planinske koče menda komaj kje še poznajo.

IZKUŠNJE UČE

PADEC V VRV S SREČNIM KONCEM

esreča se je pripetila 31. 8. 1974 približno ob 19.30 v zgornjem delu skalaške smeri, v predelu, ki ga alpinisti poznajo pod imenom »Ladja«.

Do nesreče je prišlo zaradi tega, ker je ponesrečeni Smodiš poskušal zmanjšati trenje vrvi, ki je tekla skozi številne kline. Pri tem manevriranju z vrvjo je izgubil ravnotežje in omahnil približno 12 m globoko. Obvisel je v zankah, ki so se mu zadrgnile okrog desne noge nad gležnjem. Tako je visel z glavo navzdol prosto v previsni gladki steni do 9.30 naslednjega dne. Takoj po padcu je poskušal splezati po vrvi nazaj, vendar mu ni uspelo. Da bi si izboljšal svoj neudobni položaj, si je odvezal pomožno vrvico, na kateri je bil navezan, in si jo poskušal namestiti tako, da bi mu vsaj glavo držala v vodoravnem položaju. To mu ni uspelo. Soplezalec je bil v takem fizičnem in psihičnem stanju, da mu ni mogel niti pomagati niti klicati pomoč. Tov. Langus ga je našel nezavestnega, visel pa je »privezan« samo še za desno nogo prosto v steni. Ponoči se je v steni razbesnelo neurje, zjutraj pa je bila megla. Zaradi tega in napačnih podatkov o nesreči so reševalci prišli do ponesrečenega šele ob 9.30. Ko ga je tov. Langusu uspelo spraviti s previsa na polico, je ponesrečenec postal zelo nemiren in zmeden. Krvavel je iz ust in nosu in imel podplute oči. Reševanje je bilo zelo naporno in zamudno. Zaradi megle tudi helikopter ni mogel priti na izstop iz stene. Sam sem prišel na mesto nesreče okrog 16. ure, ko so reševalci že transportirali ponesrečenca proti robu stene. Bil je premražen in premočen do kože. Kontakt z njim se je težko vzpostavil. Imel je zmerno pospešen pulz. Tožil je pa o močnih bolečinah levo v ledvenem predelu. Zaradi tega je dobil petantin in ultracorten inj. Megla je močno ovirala pilota helikopterja, vendar mu je v zadnjem hipu uspelo pristati in odpeljati ponesrečenca v jeseniško bolnišnico, kamor je prispel ob 19. Spočetka se je ponesrečenec v bolnišnici kar dobro popravljal, vendar so mu že v naslednjih dneh ledvice delovale vse slabše in so ga 4. 9. 1974 morali premestiti v Klinični center v Ljubljani. Tu so ga priključili na umetno ledvico, kar je ponesrečencu nedvomno rešilo življenje. Pa ne samo to: pozdravil se je praktično brez posledic.

Če primerjamo, kako se je pripetila ta nesreča v triglavski steni z nesrečami, pri katerih je ponesrečenec obvisel na vrvi in ki so bile obravnavane na zdravniški konferenci v Innsbrucku, moramo ugotoviti, da so vsi ponesrečenci obviseli z nogami navzdol. Prof. dr. Flora navaja, da je vsak padec, ki ima za posledico, da ponesrečenec obvisi na vrvi, življenjsko nevaren, ker nastopi že po 20 minutah obojestranska ohromelost rok. Če pa visi na vrvi dalj kot 2 uri, ponesrečenec umre. V našem primeru je ponesrečenec visel privezan za nogo 14 ur. Ni dvoma, da bi umrl kot vsi ostali, če ga ne bi priključili na umetno ledvico, vendar se je potreba po tem pokazala šele 4. 9., torej 5. dan po nesreči. V jeseniško bolnišnico je bil prepeljan približno 24 ur po nesreči. Nikakor ne moremo mimo zaključka, da je našega ponesrečenca rešil položaj telesa, torej visenje z glavo navzdol. Na ta način kri ne zastaja v nogah in šok se ne razvije. Tudi ni dvoma, da je šlo v tem primeru za neverjetno srečen splet okoliščin s srečnim koncem. Res pa je tudi, da se taki srečni primeri redko ponavljajo in je zato mnogo pametneje uporabljati tako tehniko navezovanja, ki v primeru padca s posledičnim visenjem ne ogroža plezalčevega življenja. To pa je prav gotovo samo uporaba plezalnega pasu s sedežem.

Dr. Andrej Robič

MONTE CAVALLO – GORA PRESENEČENJ

ING. EDVARD HÖFLER

začetku je šlo vse po načrtu. Po opisu v knjižici »Pot prijateljstva« sva se po sicer ozki, vendar dobro speljani asfaltirani cesti pripeljala iz Pontebbe do italijanske carinske vojašnice pod sedlom Pramollo (Mokrine, Nassfeld).

Dobre volje zaradi lepega vremena sva se podala po udobni stezi skozi macesnov gozdiček in kmalu prispela na planino Winkel. Mimo zaprte planinske postojanke naju je markacija skozi ruševje in mimo neštetih grmičkov cvetočega sleča vodila počasi navkreber, dokler se pred nama ni odprl ves dolinski zatrep. Na severni strani doline se razprostira zeleni hrbet, kjer poteka avstrijsko-italijanska meja, na desni proti jugu pa se strmo vzpenja severno ostenje Monte Cavalla, najinega današnjega cilja. Dolino zapira proti zahodu raztrgan greben s škrbino, ki jo omenja tudi S. Tuta* in preko katere drži običajna pot, označena z majhnimi rdečimi trikotniki.

Še nisva prispela do velikega melišča pod škrbino, ko sva ob poti zagledala velik kamen z napisom »Forc. Est« in »Dirr. Nord«. Slednji označuje odcep na levo pod steno in tako sva se s prijateljem Rudijem odločila za direktno smer čez steno, češ, vsaj ne bo treba ubirati iste poti gor in dol. Zavila sva torej na levo in sledila

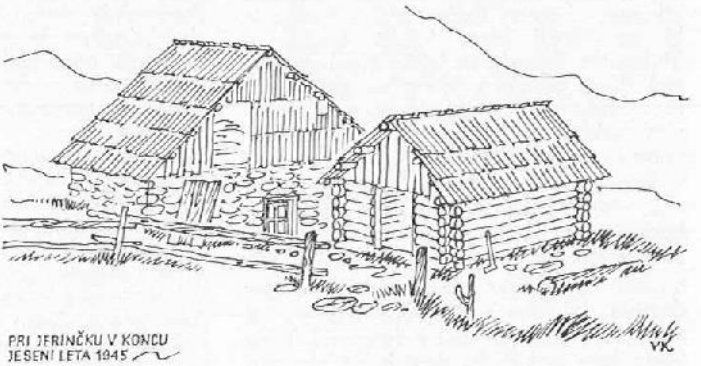
* Slavko Tuta, Po poti prijateljstva, Pl. vestnik 1974, št. 6, str. 318.

oranžno-modrim markacijam do vznožja stene, kjer sva malo počivala. Do sem sva hodila eno uro.

V prepričanju, da je pot čez steno – če je že markirana – tudi primerno zavarovana, sva se podala čez snežišče do vstopa v steno. Že sam prestop s snežišča v steno je bil neroden. Markacije so kazale strmo navzgor po izpranih, gladkih skalah. Nikjer nobenega klina ali vrvi. V upanju, da bo višje zgoraj teren lažji, sva se nekako pretelovadila preko vstopnih skal. Toda glej razočaranje! Markacije so kazale preko navidezno neprehodnih skokov in skozi strme žlebove in poči po steni navzgor. Nekaj prav nerodnih mest, kjer sem se moral s kolenom opreti na zagozden kamen ali se celo s hrbtom opreti na obrobno skalovje, naju je prepričalo, da sva se podala na tvegano plezalno pot. Na nekem mestu je bila strma snežna zaplata in levo od nje dve poči. Rudi je po brezuspešnem poizkusu po desni poči prestopil v levo in srečno izplezal iz zagate. Ker je bila leva poč spodaj previsna, sem moral tudi sam vstopiti v desno poč. Korak v snežno zaplato me je takoj prepričal, da bi bil vzpon po njej bolj tvegan kot po skalah. Tako sem se moral tudi sam odločiti za nerodni prestop brez varnih oprimkov, saj ni bilo nobene druge izbire več. Nazaj nama je bila pot več ali manj zaprta, kajti spust po steni brez varovanja bi bil skrajno tvegan. Vzpodbudne besede prijatelja od zgoraj in nekaj plezalskih sposobnosti, ki mi jih je še ostalo iz mladih let, mi je pomagalo, da sem srečno prispel do vrha skoka. Še nekaj nerodnih mest je bilo, ki sva jih tudi srečno preplezala, saj sva imela gumijaste podplate, ki so dobro prijemali tudi na dokaj gladkih skalah. Po dobri uri napornega vzpenjanja, ko mi je bilo večkrat žal, da nisva imela s seboj vsaj najnujnejše plezaske opreme, denimo 10 m plezalske vrvi, sva prispela na lažji teren. Markacije so naju vodile po skrotju daleč v levo in počasi navzgor, dokler se ni smer obrnila močno v desno v strm graben. Tu sva se že bolje počutila in kmalu sva preko ostrega grebenčka dosegla vrh stene. Tu sva šele opazila, da naju je smer pripeljala na vzhodni vrh. Na četrturnem sprehodu po širokem travnatem hrbtu na glavni vrh Monte Cavalla (2339 m) sva se šele sprostila napetosti, ki naju je držala skoraj dve uri med vzponom čez steno. Saj prav do izstopa na greben nisva vedela, kaj naju lahko še preseneti na taki poti.

Presenečenj pa še ni bilo konec. Med spustom po običajni stezi sva zopet sledila modro-oranžnim znamenjem in tako zgrešila pot na že omenjeno škrbino, kar sva pa šele opazila, ko sva bila že na avstrijskem ozemlju. Spočetka lagodna steza je peljala preko severnega grebena na veliko melišče, ki se spušča v dolino na avstrijski strani. Po prav nerodni hoji ali bolje rečeno skakanju s kamna na kamen sva končno prispela na poraščeni greben, ki se vleče vzdolž meje od sedla Pramollo (Mokrine) proti zahodu. Tu sva zopet izgubila markacijo, zato sva jo kar počez mahnila med ruševjem in macesni v vstopno dolino. Nekaj nad planino Winkel sva dosegla markirano stezo, po kateri sva se dopoldne vzpenjala. Tako je potekel najin obisk Monte Cavalla. Ne bi se odločil za ta zapis, če ne bi na tem pohodu doživel kar dve presenečenji: najprej vzpon čez nezavarovano steno zaradi nam tujega pojmovanja markirane poti in potem še spust po nepričakovani, dokaj daljši poti.

Navdušen nad doslej neznanimi lepotami tujih gorstev in nad hvalevredno zamislijo o »Poti prijateljstva« želim vendarle zapisati, da so pota v tujini mestoma slabše markirana in tudi na varovanje potov ne smemo vedno računati. Predvsem pa je namen tega zapisa, da opozori druge obiskovalce sicer zelo zanimivega vrha Monte Cavalla na nevšečnosti, ki jih čakajo na sicer zaznamovani poti čez njegovo severno steno.

PRI JERINČKU V KONCU JESENI LETA 1945

arh. Vlasto Kopač

DRUŠTVENE NOVICE

NOVO PLANINSKO DRUŠTVO

V nedeljo, 2. marca 1975 so se sestali v Rohru pri Stuttgartu v Nemčiji člani planinske sekcije SKUD Triglav, ki deluje v tem mestu. Polagali so obračun dela za preteklo leto in načrte za prihodnost. Morda je to edinstven primer, da je prek 170 Slovencev organiziranih v tujini v planinski organizaciji. Vsi so včlanjeni v SKUD Triglav Stuttgart, ki združuje trinajst sekcij vseh oblik društvenega delovanja. S planinsko organizacijo so povezani v PD RTV Ljubljana, tam plačujejo tudi članarino.

Sekcija je bila ustanovljena l. 1971. Vsako leto organizirajo vrsto izletov v gore v Nemčiji, v Švici, ob letnem dopustu pa tradicionalni izlet na Triglav.

Zadnje leto organizirajo s smučarsko sekcijo smučarske izlete, udeležili so se tudi tekmovanja v Švici. Sekcija sodeluje na letnih srečanjih slovenskih društev v tujini, njeni člani pomagajo pri organizaciji proslav ob pomembnejših dnevih in praznikih. Ko smo poslušali poročila in razpravo, smo bili prijetno presenečeni nad vestnim društvenim delom ljudi, ki so tako daleč od doma, ki jih veže toliko skrbi ob misli na dom in na cilj, ki ga hočejo doseči.

S ponosom so na zboru poročali, da so z zbranim denarjem in z delnim posojilom SKUD odkupili na Mrzli planini nad Sevnico domačijo, na kateri nameravajo v naslednjih letih urediti svoj planinski dom. Na zboru je tekla beseda, kako postati pravni lastnik novega imetja in kakšen status naj ima v bodoče njihova sekcija. Po razpravi so sklenili, da ustanovijo samostojno društvo s sedežem v domovini. Društvo se bo imenovalo Planinsko društvo »Triglav« Sevnica. V pravilih, ki so jih zatem sprejeli, so zapisali, da društvo »Triglav« Sevnica združuje zdomce, ki žive v Baden Würtembergu in ki so hkrati člani SKUD Triglav v Stuttgartu. Seveda so lahko člani društva tudi drugi občani v domovini, kot to določa statut PZS, s katerim so svoja pravila uskladili. Društvo bo združevalo zdomce tudi potem, ko se bodo vrnili v domovino. Živeli bodo širom po Sloveniji, njihov planinski dom na robu Bohorja pa bo središče, kjer se bodo zbirali in se srečevali.

Izvolili so upravni in nadzorni odbor društva, ki šteje sedemnajst članov, od teh jih živi že sedaj pet v domovini. Tako bodo laže skrbeli za dom in za njegovo ureditev. Društvo bo vodil Martin Dolinšek, ki je do sedaj uspešno vodil planinsko sekcijo.

Zbora, ki se ga je udeležilo prek 80 članov sekcije, so obiskali tudi člani vodstva SKUD Triglav, predstavniki konzulata iz Stuttgarta in trije člani UO PD Lisca iz Sevnice, ki so najbolj prizadevne člane sekcije obdarili s knjižnimi nagradami. Člani so s filmskim posnetkom predstavili bodoči planinski dom. Zatem pa so jim prikazali z barvnimi diapozitivi delovanje njihovega mladinskega odseka, planinske šole in posnetke iz izletov in pohodov po domačih in tujih gorah.

Ob zvokih slovenskega ansambla so se planinci zavrteli, prevladala pa je slovenska pesem ob obujanju spominov na prehojene planinske poti in ob snovanju načrtov za nove pohode.

Novemu planinskemu društvu, ki je že 131. po številu, želimo veliko uspehov. Še posebno se veselimo novega planinskega objekta, ki leži ob tako obiskani zasavski planinski poti med Bohorjem in Lisco.

Lojze Motore

ŠE O OBČNEM ZBORU PD RUŠE

Občni zbor ruških planincev dne 21. februarja 1975 je presegel običajno vsebino dnevnega reda. Navzočnost delegatov osmih planinskih društev in predstavnika PZS je podčrtalo pomen tega zbora. Dnevni red je obsegal poročilo o delu društva za 1974, o obstoju planinske koče na Pohorju – Ribniške koče –, o planinskem kodeksu, o varstvu okolja in o Ruški koči, o dopolnitvi statuta društva glede na novo ustavo SRS (delegatski sistem) in posvetilo pokojnemu častnemu članu društva, prof. Janku Glazerju, pohorskemu pesniku, ki je umrl 3. februarja 1975. Podelili so 12 častnih znakov PZS, dva zlata, šest srebrnih in štiri bronasta.

Predsednik Rafko Razpet je poročal o delu društva in podčrtal, da novi čas postavlja nove zahteve in potrebe. Nova ustava zahteva, da se tudi planinci vključimo v samoupravno telesno-kulturno skupnost.

Vse večja možnost delovnih ljudi in mladine, da izkoristijo prosti čas za rekreacijo v naravi, posebej še v gorskem svetu in čistem zraku, privablja v naše gore vse večje množice. Pri Arehu se bo razvil zimsko-športni center. Zato je nujno, da planinske vrline, navade in običaje posredujemo novim obiskovalcem, našim pionirjem in mladini pa damo znanja o planinah v vsakoletni planinski šoli. Letos obiskuje planinsko šolo, ki jo vodi

Edita in ji pomaga Stanko Poglajen, 61 pionirjev višjih razredov osnovne šole iz Ruš, Selnice, Bistrice in Limbuša. Na šolah delujejo pionirski planinski krožki. Članov je 1030; starejših 370, mladine 201, pionirjev 463. Prijavilo se je na novo nad 200 pionirjev.

Izletniška dejavnost članov: 5 izletov v naše planine, en izlet na Dachstein in dva memoriala – na Jalovec in Kamniško Bistrico – Kogel. Mladinci so imeli 17 izletov in pionirji štiri. Pionirjem, v razredih s 100% članstvom, plača društvo vse stroške izletov.

Mladinci so taborili na Jezerskem in ob Krnskem jezeru. Udeležili so se orientacijskih tekmovanj na Tojzlu in Smolniku. Upravni odbor šteje 23 odbornikov in tri člane nadzornega odbora. Izvoljen je bil stari odbor in se okrepil s štirimi mladinci. Delo so razdelili med odbore in komisije. Odgovorno delo bo imel gospodarski odbor pod vodstvom tov. Savickija, ki ima odobrenih 187 300 dinarjev za investicije v Ruško kočo. V 1974. letu je bilo investirano v Ruško kočo 356 402,15 dinarjev.

Bilanca na dan 31. 12. 1974 izkazuje 1 115 498,82 din aktive in ravno toliko pasive. Za 1975 leto predvidevajo 752 000 dinarjev dohodkov in 518 500 dinarjev stroškov. Društvo je založilo tudi značko Ruške koče in razglednice.

Razprave o planinskih postojankah na Pohorju se je udeležilo vsem osem društev: PD Maribor-matica, TAM, MTT, Železničar, Impol – Slovenska Bistrica, Fram, Lovrenc in Vuzenica. Navzočega predstavnika PZS tov. Bučerja so prosili, naj UO PZS ukrepa tako, da bo Ribniška koča ostala v planinskih rokah, saj so jo zgradili s prostovoljnim delom in finančnimi žrtvami predvsem mariborski planinci.

Zbor je potrdil predlog za dopolnitev statuta društva, izvolil delegata za skupščino PZS tov. Teržana in določil program dela za 1975 leto, ki obsega 14 točk. Med temi točkami je vključitev društva v proslave ob 30-letnici zmage nad fašizmom in pripravo za 75-letnico društva, ustanovljenega leta 1901.

J. T.

OBČNI ZBOR PD IDRIJA

Letošnji občni zbor PD Idrija je potekel v znamenju 30-letnice osvoboditve, saj bo društvo letos sodelovalo pri proslavah in pohodih po partizanskih poteh.

Iz poročila predsednika Marjana Rupnika je razvidno, da je bila društvena dejavnost zelo razgibana. Lani je PD Idrija slovesno proslavilo 70-letnico obstoja, prvič na slavnostnem občnem zboru, drugič s proslavo in srečanjem planincev pri Pirnatovi koči na Javorniku. To kočo so lani temeljito prenovili. Prav tako so opravili mnogo dela na drugih postojankah. Največje težave so imeli z oskrbniki na Hlevišah in na Javorniku. Na Hlevišah sedaj dežurajo odborniki, na Javorniku bo odslej koča stalno odprta, ker se je na razpis javil oskrbnik.

Najbolj so bili aktivni alpinisti in mladinski odsek. Še nedavno je bila ustanovitev alpinističnega odseka v Idriji le »pobožna želja«. Ker pa so nekateri mlajši planinci že aktivno sodelovali z alpinisti v drugih krajih, so ustanovili sekcijo tudi pri PD Idrija, Idrijski alpinisti in pripravniki so opravili že vrsto težjih vzponov v domačih in tujih gorah. Skrbijo tudi za vzgojo mlajših, alpinistično šolo obiskuje več desetin mlajših alpinistov. Pri Divjem jezeru v Beli so si uredili plezalni vrtec, tu imajo praktične vaje. Šolo vodijo priznani slovenski alpinisti.

Mladinski odsek je skrbel za vsestransko vzgojo mladih planincev. Organizirali so več izletov v bližnje hribe ter tudi v Julijce, Kamniške planine in Pohorje. Sodelujejo z uspehom na vseh orientacijskih pohodih in tekmovanjih. Mladinski odsek sodeluje tudi z mladinsko organizacijo v Idriji in sorodnimi društvi.

Letošnjo planinsko šolo v Idriji je obiskovalo nad sto mladih planincev. Mladinski odsek vodijo starejši mladinci, vodniki in mentorji na osnovih šolah.

Propagandni odsek je organiziral več izletov za starejše člane. Za najstarejše planince je bil verjetno najlepši izlet na Koroško.

Odsek je organiziral več predavanj z diapozitivi in založil barvne razglednice Vojskega in Javornika. Skrbi tudi, da je javnost vedno obveščena o delu društva. Lepo urejena oglasna deska skrbi za redno obveščanje. Markacijski odsek je markiral nekaj poti v okolico. Markirali pa so na novo tudi transverzalno pot čez Golake in jo temeljito očistili. Te akcije se je udeležilo 14 planincev.

Že pred nekaj leti začrtano planinsko pot ob roku idrijske občine bodo letos markirali. Imenovali jo bodo pot svobode. Tekla bo po zgodovinskih krajih mimo spominskih obeležjih NOB. Pri tem bo sodelovalo tudi PD Cerkno.

Idrijski planinci so se za letošnje leto zastavili obsežne naloge. Društvo ima 1522 članov, od tega dve tretjini mladine in pionirjev.

Janez Jeram

OBČNI ZBOR PLANINSKEGA DRUŠTVA TRBOVLJE

Dne 11. marca 1975 je potekal v delavskem domu redni občni zbor Planinskega društva Trbovlje, pri polni dvorani članov,

članic in predstavnikov društev in organizacij. PZS je zastopal prof. Janez Kmet. Pred začetkom občnega zbora je član društva Franc Princ predvajal barvni film o vzponu mešanega pevskega zbora Svoboda II. iz Trbovelj na Triglav, nato pa je zbor zapel planinsko pesem.

Predsednik Tone Sterniša se je v svojem poročilu pomudil pri 30-letnici osvoboditve, pri uspešni vključitvi v samoupravno telesno-kulturno skupnost Trbovlje, varstvu narave in okolja in splošnem pomenu planinstva v današnjem času.

Društvo je imelo 19-članski upravni odbor, 3 članski nadzorni odbor, 3 člansko disciplinsko razsodišče, nato pa še gospodarski in mladinski odbor, propagandni, izletniški, markacijski in alpinistični odsek ter odsek za varstvo narave. Število članov se je gibalo v zadnjih letih takole:

	Leto		
	1972	1973	1974
– odrasli člani	619	756	883
– mladinci	186	209	227
– pionirji	317	426	544
skupaj	1 122	1 391	1 654

V zadnjih dveh letih, se je število članov povečalo za 47,4 %, s tem se je društvo uvrstilo med najmočnejša planinska društva v Sloveniji, v Trbovljah pa je med telesno-vzgojnimi organizacijami sploh najmočnejše. Za tako visoko članstvo imajo precej zaslug tudi mentorji v šolah, največ pa je k temu pripomogla Frida Kajbič. Odborniki so imeli stalne stike s članstvom, v glavnem po društveni pisarni pri Bergerju. Administrativno delo se je zelo razširilo. Društvena knjižnica je postala bogatejša in privlačnejša za izposojevalce. Društvo je imelo številne stike s sosednimi društvi in organizacijami. V finančnem pogledu je dobro gospodarilo v svojem domu na Mrzlici in v društvenem poslovanju. V domu na Mrzlici je bilo opravljenih precej obnovitvenih in vzdrževalnih del, nabavljen del nove opreme za kuhinjo in spalne sobe. Z novim oskrbnikom je od septembra 1974 tudi obisk zelo narastel. V domu je potekala že deveto leto šola v naravi za učence petih razredov trboveljskih osnovnih šol.

Mladinski odbor (načelnik Vinko Pfeifer) je zajemal v svojih vrstah 47 % vsega članstva. Planinske skupine so organizirane v vseh trboveljskih osnovnih in srednjih šolah ter nekaterih delovnih organizacijah. Mentorji so opravili tudi v tem letu veliko delo pri vzgoji planinskega naraščaja. V letu 1974 se je 15 članov udeležilo raznih tečajev (vodniških, mentorskih itd.). Izobraževanje kadrov že daje sadove. Odbor ima 4 mladinske vodnike, 12 mentorjev in 2 instruktorja. Odbor je priredil 45 predavanj z diapozitivi in brez njih; na teh je bilo 1576 poslušalcev. Izletov in pohodov v domači in tuj gorski svet je bilo skupno 65 s 1076 udeleženci. Orientacijskih pohodov je bilo skupno 13 ter 3 tekmovanja s skupno 516 udeleženci. Na 8-dnevnem taborjenju je bilo 43 udeležencev. Internih razstav planinske fotografije je bilo 46, razstavljalcev 26. Posebno uspešen je bil planinski večer v osnovni šoli Trbovlje – pevski nastop, recitacije, film, humor, kviz; skupno jih je nastopilo 100, število poslušalcev 360.

Mladi planinci pogosto objavljajo svoje planinske spise v šolskih glasilih. Precej članov se vsako leto udeleži zimskega pohoda na Stol, pohoda ob žici okupirane Ljubljane ter pohoda po poteh partizanske Jelovice. Zelo uspešen je bil pohod po poteh sovražnih ofenziv – Sutjeska, Tjentište, Žabljak ter vzpon na Durmitor, uspešni so v akciji Pionir-planinec.

Prvič je bila uspešna tudi planinska skupina cicibanov. Izvedla je več izletov in orientacijskih pohodov – »iskanje zaklada«, vse prilagojeno razvojni stopnji.

Člani alpinističnega odseka (načelnik arh. Janez Bizjak) so opravili 56 plezalnih vzponov, od tega 5 vzponov VI. stopnje. Najpomembnejše je bilo prečenje ledenega grebena Bianco v Švici. Organizirali so tri turne smuke, enega z Gross Venedigerja. Odsek je obnovil del opreme. Izpeljal je dvomesečni alpinistični tečaj za starejše planince, začel pa je tudi z redno alpinistično šolo.

Propagandni odsek je seznanjal z novicami članstvo prek oglasne omarice, radia Trbovlje, časopisnih obvestil, priredil je tudi predavanje inž. Ščetinina o vzponu na Kangbačen, sicer pa je bilo več internih takih večerov.

Markacisti (načelnik Franc Kravogel) so vedno vzdrževali planinske poti na svojem območju, žal mnogokrat brezuspešno zaradi pogostih uničevanj.

Svojo vlogo je odigral tudi odsek za varstvo narave (načelnik Rado Kovačič) pri splošnih prizadevanjih za ohranitev narave (vikendi) in pri akcijah za čiščenje planinskih vrhov, ki so ga opravili mladi člani osnovne šole Trbovlje in izobraževalnega centra STT.

Odsek za izletništvo (načelnik Janko Simonič) je vzorno organiziral šest izletov za starejše člane, predvsem v visokogorski svet.

Med razpravo je arh. Bizjak pokazal osnutek in maketo novega doma na Mrzlici, če bi ga bilo treba postaviti na drugi lokaciji. Sprejeta so bila dopolnjena pravila PD Trbovlje, poleg tega pa še 22 drugih sklepov. Za predsednika društva in upravnega odbora je bil vnovič soglasno izvoljen Tone Sterniša. S tem je PD Trbovlje stopilo v 63. leto svojega obstoja.

Tine Lenarčič

OBČNI ZBOR PLANINSKEGA DRUŠTVA TRBOVLJE-KUM

Skoraj pet let je minulo od zadnjega občnega zbora društva, pa vendar se je kljub zelo slabemu vremenu v planinskem domu na Kumu zbralo več kot četrtina članov društva na občnem zboru.

Za delovnega predsednika je bil izbran ing. Ivo Pintarič. Predsednik društva Janez Ocepek se je v izbranih besedah in bogatem poročilu članstvu najpreje opravičil za tako dolgo odlašanje z občnim zborom. Kljub temu je bila planinska dejavnost bogata: vzdrževanje planinskega doma in njegove oskrbe, organizacija planinske šole, izleti za mladino in članstvo, nadelava planinskih potov. Pred vsem se je zadržal na novem financiranju planinske dejavnosti prek interesne skupnosti za telesno kulturo, saj je društvo v preteklem letu prejelo 20-krat več sredstev, kot pa jih je do 1973 prejemalo iz občinskega proračuna. Danes že sistem financiranja zahteva večje vsebinsko delo in večjo odgovornost pri porabi sredstev. Društvena pravila je zbor vskladil z novim zakonom o društvih, pooblastil je upravni odbor tudi za sprejem sprememb in dopolnitev, ki bi jih morebiti narekovala sprememba statuta PZS.

Novoizvoljeni upravni odbor bo vodil Bine Hauptman.

Marjan Oblak

»B« TRANSVERZALA (BRATSKA)

V mesecu februarju t. l. so se sestali markacisti iz krajev, kjer teče »Štajersko-zagorska krožna pot«. Imenujemo jo kar »B« transverzala, zraven običajne markacije ima namreč črko »B«, kar pomeni – bratska.

Sestanek je bil nujen, ker se pot slabo vzdržuje, posebno po Zagorju. Pot zajema južni del Štajerske in severni del hrvaškega Zagorja v skupni dolžini približno 105 km. Tako dolgo pot ne more vzdrževati eno samo planinsko društvo, zato smo sklicali planinska društva Loče, Poljčane, Majšperk, Rogatec, Krapina, Pregrada in Rogaška Slatina. Žal se posvetovanja niso udeležila PD Majšperk in Krapina. Na sestanku smo sklenili, da prevzamejo društva posamezne odseke poti in jih vzdržujejo:

PD Loče od KT-2 do KT-3 (KT-kontrolna točka); PD Poljčane od KT-3 in 4 do ceste Rogatec–Majšperk; PD Rogatec od ceste Rogatec–Majšperk do KT-6 na cesti Djurmanec–Ptuj; PD Krapina od KT-6 in 7 do mesta Krapine (ker še ni rešeno vprašanje odseka na 18 km dolgi cesti od Krapine do Pregrade, ostane pot nemarkirana, avtobusni prevoz od KT-8); PD Pregrada od KT-8, 9 in 10 do Sotle in PD Rogaška Slatina od Sotle do KT-11 in 12, nazaj na KT-1, dostop iz Rog. Slatine na KT-1.

Na priporočilo predstavnika PZS tov. S. Kosa smo sprejeli še nekatere sklepe glede dostopnih poti, ki morajo biti bolje vzdrževane in dobro opisane. Po možnosti se je treba izogibati cest. Naslednje posvetovanje bo sklicalo PD Rogaška Slatina po potrebi.

F. K.

PD »ŽELEZNIČAR« CELJE V DVEH LETIH SVOJEGA DELOVANJA

Planinsko društvo »Železničar iz Celja je mlado društvo, saj je bilo ustanovljeno šele pred dvema letoma na dan, ko je planinska organizacija Slovenije praznovala svojo 80-letnico. Ustanovljeno je bilo za vse sekcije na železniški postaji v Celju.

Po drugem občnem zboru se že vidijo uspehi društva. V prvem letu svojega delovanja je društvo organiziralo 14 izletov, naslednje leto pa že 17. Naj omenim le nekaj vrhov, ki so jih obiskali: Kum, Lisco, Nanos, Pohorje, Peco, Uršljo goro, Raduho, Stol, Slavnik in vsako leto izlet v Triglavsko pogorje. Slednji je bil tudi najbolj množičen. Organizirali so tudi skupno silvestrovanje v gorah. Ob dnevu železničarjev so se srečali s planinci-železničarji iz Ljubljane, Maribora in Zagreba na skupni proslavi na Pohorju.

Pri društvu deluje tudi planinska šola za pionirje III. osnovne šole v Celju, ki jih je za sedaj okrog 40. Ti pridno delajo transverzalo Pionir-planinec. Nekateri od njih so prejeli tudi že priznanje za prehojeno pot. Društvo skrbi za planinsko izobraževanje svojih članov in jih pošilja na razne tečaje.

Volje in vztrajnosti jim ne manjka. Čeprav so to planinci-železničarji, ki se zaradi svoje službe težje zberejo in gredo na izlete, vendar še najdejo čas za planinstvo. Ta vrsta oddiha je zanje še prav posebno potrebna.

Anica Breznikar

OBČNI ZBOR PD ZABUKOVICA

Prvega marca 1975 je imelo planinsko društvo Zabukovica svoj 25. občni zbor. Navzočih je bilo prek 250 članov, predstavniki sosednjih planinskih društev in planinskih skupin. Če izvzamemo pionirje, ki niso bili vabljeni na občni zbor – zanje pripravljamo v mesecu mladosti posebno prireditev – se je občnega zbora udeležil vsak tretji planinec oz. član našega društva.

Planinsko društvo se je v l. 1974 povečalo za 181 članov in danes šteje 440 pionirjev, 146 mladincev in 743 članov, ali skupaj 1329.

V letu 1974 je delo društva potekalo v več smeri: izgradnja postojanke, množično vključevanje novih članov v planinske vrste, izletništvo, skrb za množično rekreacijo delovnega človeka, vzdrževanje planinskih poti, predvsem dela Savinjske planinske poti, delo z mladino itd. Predsednik društva Miro Petrovec je na občnem zboru ugotovil: Da so člani društva vdani, se kaže v tem, da je lepo oskrbovanih prek 90 km markiranih poti, da sta bivaka na Gozdniku in Kamniku (točki na Savinjski planinski poti), da poleg stare planinske postojanke na Homu raste nova, da je bilo lani evidentiranih 2432 udarniških ur, da je vedno večji obisk na naši postojanki, kar je predvsem zasluga skrbnih oskrbnikov Balohovih itd.

Značilnost dela v društvu je tudi v tem, da intenzivno goji tradicijo NOB. Društvo organizira razne pohode po poteh znanih iz NOB in se udeležuje pohodov, ki jih organizirajo drugi. Najbolj množičen pohod je bil »Pohod spominov in tovarištva« ob 35-letnici ustanovitve SKOJ-a na našem področju. Pohod so organizirali planinci, pod borčevsko in planinsko zastavo je stopalo prek 200 planincev, borcev NOB, tabornikov, mladincev, pionirjev. Za kulturni program je preskrbela DPD Svoboda Griže, priložnostne govore ob poti so imeli prvoborci iz našega področja.

Zelo je razvito tudi izletništvo in hoja po različnih planinskih transverzalah. Omenim naj, da so lani prejeli častni znak za prehojeno Slovensko planinsko transverzalo Franc Čadej st., Franc Čadej ml., Emil Petrovec, Zasavsko planinsko pot je prehodil Mihael Miklavc, med 164 planinci, ki so prehodili Savinjsko planinsko pot, so člani PD Zabukovica v večini, veliko jih je, ki so pred koncem Zasavske planinske poti, Koroške mladinske poti itd. Posebno pozornost zasluži Zoran Umek, ki je kot deseti planinec prehodil Šaleško planinsko pot in ima za sabo različne planinske poti iz Hrvaške, med drugim pot čez Velebit.

Trije, Stanko Kotnik, Edi Petek in Matevž Oblak so se letos povzpeli na najvišji vrh Evrope.

Planinsko društvo je prek svoje delegacije povezano z Obč. konferenco ZSMS Žalec, ima delegacijo v koordinacijskem odboru PD občine Žalec in v Zvezi telesnokulturnih organizacij občine Žalec. Prek zbora za športno rekreacijo pošiljajo planinska društva svojo delegacijo v samoupravno interesno skupnost za telesno kulturo občine Žalec. Skratka planinci so tam, kjer se politika oblikuje (SIS TTKS) in kjer politika izvršuje (Zveza telesnokulturnih organizacij).

Program PD Zabukovica, kot vsi ostali programi PD občine Žalec, so del programa SIS za TTKS. TTKS tako finansira dejavnost društev. Zato se je tudi društvo vključevalo v razne akcije TTKS. Na občnem zboru je bila predvsem poudarjena akcija HODIM, 71 planincev je prejelo zlati oziroma srebrni čevljček. Letos se bo tej akciji priključila še trimčkova planinska pot – del Savinjske planinske poti. V l. 1975 so bila organizirana štiri predavanja, s povprečno 100 navzočih. Najbolj obiskano je bilo predavanje Mirka Šoštariča »Planinsko cvetje in varstvo narave«. 35 pionirjev je opravilo tečaj prve pomoči. Proslave v čast 30-letnice osvoboditve se pričnejo s Pohodom po poteh I. celjske čete, ki ga organizira Planinska sekcija pri Izletniku Celje.

Eden izmed glavnih sklepov občnega zbora je tudi bil, da se morajo planinska društva in planinske skupine čimbolj med seboj povezati. Planinsko društvo sodeluje tudi z jamarskim klubom »Črni galeb« Prebold. 6. 4. je bil prvi pohod v Ponikvanski Kras.

Na občnem zboru je bil ponovno izvoljen za predsednika Miro Petrovec, za blagajnika Anton Brilej, gospodar je ostal neumorni Milan Podveržan. Vsi ti imajo največ zaslug za uspeh društva. Po občnem zboru so si člani in gostje ogledali filme iz izletov Planinske skupine Aero Celje in se poveselili v planinskem vzdušju.

Franc Ježovnik

PRVI ZIMSKI POHOD NA SNEŽNIK IN ŠE »100 ŽENSK NA SNEŽNIK«

Že pred nekaj leti se je porodila v mislih nekaterih članov PD Ilirska Bistrica ideja o masovnem zimskem pohodu na Snežnik. In tako je planinsko društvo skupaj z družbeno političnimi organizacijami dne 16. III. organiziralo pohod, posvečen 30. obletnici osvoboditve Primorske in selitve partizanske bolnišnice Zalesje v varne snežniške gozdove. Zaradi mednarodnega leta žena smo pridružili še akcijo »100 žensk na Snežnik«.

V zgodnjih jutranjih urah so se na cesti nad bistriško dolino iz megle pojavili avtobusi in odbrzeli proti Sviščakom. Na ravnici pred kočo na Sviščakih smo se v splošnem živžavu zvrstili v kolono in se napotili v osrčje snežniških gozdov. Tedaj so se pojavile prve snežinke, kar pa veselega razpoloženja ni skalilo. Po gazi smo varno prišli na 1796 m visoki vrh. V koči pod vrhom nas je vse postregel s toplim čajem dolgoletni oskrbnik Jože Mateta. Za navdušene filateliste je bila vsekakor poslastica spominska kuverta z žigom, ki ga je izdala trenutno najvišje ležeča zimska pošta »66259 Vrh Snežnika«. Vsi udeleženci smo prejeli izkaznico z žigom in seveda udeleženke poseben obesek »100 žensk na Snežniku«. Pa ne mislite, da je bila številka simbolična. Korajžne udeleženke, med katerimi so bili tudi zrelejši letniki, so si zaslužile spominek, saj jih je med 260 udeleženci bilo kar 125.

Po počitku je bila na vrhu krajša slovesnost. Udeležence je pozdravil predsednik PD Milko Primc, o poti istrskega odreda in delu bolnice Zalesje pa je spregovoril nekdanji borec Jože Znidaršič. Na Sviščakih sta najstarejša udeleženka in najmlajši udeleženec prejela praktično darilo.

Marljivim organizatorjem, vrlim fantom MV, ki so pripravili pot, in vsem, ki so pomagali pri pohodu, velja iskrena zahvala.

Sandi Bubnič

NAJMLAJŠI PLANINCI V KRANJU SO ZBOROVALI

V sredo 19. februarja 1975 je sprejela dvorana občinske skupščine Kranj pionirje planince, ki so prišli iz okoliških in kranjskih šol ter vzgojnega zavoda Predvor z mentorji, da pregledajo svoje delo v preteklem letu. Pionirski občni zbor so obiskali tudi predsednik društva Franci Ekar, več članov upravnega odbora, mladinskega odseka, predsednica DPM Kranj Tončka Vodnik, zastopnik mladinske komisije pri planinski zvezi Boris Gašperlin in načelnica KO mladinskih odsekov Gorenjske Vida Markež.

Občni zbor je vodil Miloš Pelko. Načelnik Franci Benedik je poročal, da je odsek združeval 800 pionirjev iz 10 sekcij, kar je približno 1/3 vseh članov društva. Skupnih izletov je bilo šest, vseh izletov sekcije je bilo blizu 100. Na sejah in na izletih si mentorji izmenjavajo svoje izkušnje. Druži jih medsebojno razumevanje in tovarištvo, kujejo se vezi med mestno in podeželsko mladino. Vodilne misli pri delu so bile: mladini pokazati pot v naravo, dobiti do nje pravilen odnos, najbolj zdravo izkoristiti prosti čas, razvijati pravo ljubezen do domovine, do vseh pridobitev naših očetov, ki so s krvjo osvobajali ta košček sveta, in ceniti vse žrtve, ki so padale v težkih bojih s sovražnikom. Mentorji so ugotavljali, da jih družba ne pušča ob strani. Zlasti je presenetila velika pozornost upravnega odbora kranjskega PD in njegovega vodstva, ki je znalo prisluhniti potrebam planinske vzgoje med najmlajšimi. Srečanje, ki ga je upravni odbor organiziral lani pri Makeku na Jezerskem, je vse mentorje zadovoljilo.

Kranjski jamarji so ostali zvesti planinski mladini. Lani so jo popeljali v Križno in Taborsko jamo. S hrvaškimi planinci smo se srečali na Učki in potem še na Platku v Gorskem Kotaru. Z obiskom smo počastili 100-letnico PZH. Izlet na Matajur nam je odkril lepote obmejnega sveta. Trodnevni izlet v Julijce in na Triglav med počitnicami je bil edinstven, čeprav smo se borili z dežjem. Oživelo je meddruštveno gibanje za zbližanje mladine na Gorenjskem pod vodstvom Vide Markeževe. Skupni izlet na Notranjski Snežnik nas je povezal še z mladimi planinci iz Ilirske Bistrice in Kopra.

V planinski šoli, ki je trajala od februarja do maja, je poslušalo predavanja 30 učencev. Uspešno jo je končalo 19. Na današnjem občnem zboru so dobili diplome in značke. Podelil jih je zastopnik mladinske komisije Boris Gašperlin.

Tudi lani so se pionirji pridno udeleževali množičnih pohodov: spomladi na Planico nad Crn. grobom, ob dnevu mladosti je odšlo na pot partizanske Ljubljane 21 naših ekip, v jeseni pa so se pridružili odhodu na Križko planino pri Krvavcu, in se udeležili slovesnosti ob spomeniku padlim partizanom.

75-letnici našega društva smo posvetili prireditev Mladina in gore in nanjo povabili še delegate izredne skupščine Planinske zveze Slovenije, ki je isti dan zasedala v Kranju. Pionirji so tekmovali v znanju iz zgodovine PD Kranj in iz poznavanja gorenjske partizanske poti. Pripravili so tudi kulturni program.

Med letom so tekmovali tudi za znak pionir-planinec. Dvaindvajsetim je Boris podelil bronasti znak. Pri tej dejavnosti bi se morali planinci kdaj potruditi in pridneje pisati o svojih doživetjih v gorah, potem tudi višji znaki ne bi izostali. Največ planinskih predavanj na šolah je imel tov. Stane Gantar.

Sledila so poročila sekcij. Pionirji so prikazali svoje številne izlete in druge akcije. Sodelovali so tudi pri čiščenju okolja v dolini in v gorah, pomagali lovcem pri zaščiti živali itd.

Sledil je razgovor. Pionirji so želeli vedeti, kako bo letos z izleti in ali bodo res odpravljeni regresi.

Predsednica DPM Kranj Tončka Vodnik je nakazala različne oblike sodelovanja v letnih igrah vseh jugoslovanskih pionirjev.

30-letnico osvoboditve bomo proslavili na številnih tradicionalnih pohodih in jim priključili še izlet v Begunje, Drago in odhod prek Begunjščice v Završnico. Obiskali bomo vrsto spominskih obeležij in prehodili del gorenjske partizanske poti.

Marija Brudar

OBČINSKO SREČANJE PLANINCEV IN OBISK KOROŠCEV

Po pozdravnem govoru prim. dr. Šalamuna so nam Korošci predstavili svoje društvo.

Zgodovina planinstva na Koroškem ima 3 časovne mejnike. 1893 se je planinstvo ustanovilo. Leta 1900 je bila ustanovljena Ziljska podružnica. 1907. se je njen sedež preselil v Celovec in Ziljska podružnica se je preimenovala v Koroško podružnico. 13. 1. 1953 je pa postala samostojna organizacija.

Iz dejavnosti planincev s Koroške po drugi svetovni vojni:

1949 so na Komnici postavili križ v spomin 8 padlim borcem. Spomladi 1971 pa so markirali poti na področju Kepe. Vsi napisi so bili dvojezični. Ob nacističnem izbruhu so jih sicer nekaj uničili, vendar jih je večina ostala in ti so edini dvojezični napisi na Koroškem. Največji uspeh pa je prav gotovo postavitev postojanke na Bleščeči planini v Karavankah. Koča je odprta ob vseh sobotah, nedeljah in praznikih. Šest ekip po dva člana pa skrbi za oskrbo. Pozimi je postojanka zaprta, vseeno pa člani planinskega društva hodijo tudi v največjem mrazu na Bleščečo planino, da kočo prezračijo in prekontrolirajo, če je vse v redu.

Poleg bivanja v koči organizirajo izlete in hodijo po tako imenovanih »poteh prijateljstva«. Že nekaj let pa silvestrujejo v svoji postojanki. Povedali so, da so vsa silvestrovanja čudovito uspela.

Pokazali so nam zanimive diapozitive, ki so prikazali tamkajšnjo prelepo naravo, gradnjo koče, prve obiske, praznovanja, izlete in podobno.

Bojana Boh

NOVA KOČA V OSRČJU PLANIN POD KRNOM

21. november 1974 bo ostal v povojnem življenju in delu PD Kobarid trajno zapisan. Na seji, ki jo je vodil zelo prizadevni predsednik društva Oskar Šturm, je bil ob navzočnosti 12 članov upravnega odbora soglasno sprejet pomemben sklep, da bo planinsko društvo v prihodnjih nekaj letih skušalo s pomočjo vseh gospodarskih in družbeno političnih dejavnikov občine in PZS zgraditi novo planinsko kočo v osrčju petih planin pod Krnom.

PD Kobarid je v soglasju z občinsko skupščino Tolmin sklenilo, da proda dosedanji planinski dom na Vrsnem, ki naj bi še naprej deloval kot gostinski obrat za potrebe vaščanov in številnih turistov in obiskovalcev Gregorčičevega muzeja in rojstnega doma.

Nova planinska koča naj bi stala na območju planine Kuhinja in bi bila izhodiščna točka za Krn, do kamor bi bilo še 3 ure peš, in za vzpon na Batognice, Rdeči rob, Studor, k obema Krnskima jezeroma, na Bogatin itd.

Iz Vrsnega do nove planinske koče bi bilo dobro uro hodá ali nad 5 km slabe avtomobilske ceste.

Izvolili so 6 članski pripravljalni odbor: Oskar Šturm, Drago Kavčič, Vojko Rot, Jože Rakušček, Jožica Manfreda in Ivan Kurinčič.

Na isti seji je Pavla Ručna iz osnovne šole Kobarid poročala, da na osnovni šoli v okviru planinskega društva deluje planinska šola, ki je v dveh skupinah trajala od novembra do marca, skupno 32 ur. Za njo se je prijavilo 44 pionirjev.

Na seji je bila kooptirana v upravni odbor bolničarka Vida Slapničar, namesto dolgoletne zelo aktivne odbornice Zinke Vihtelič, od katere se je dostojno poslovilo planinsko društvo in ji poklonilo veliko sliko Krna. Požrtvovalna planinka odhaja na novo delovno mesto v rojstni Črni vrh. PD Kobarid jo bo pogrešalo.

Na zadnji seji 7. januarja letos je bil sprejet sklep, da se pod vrhom zahodne drežniške smeri na Krn zgradi odcep polplezalne poti iz zahodnih senčnih sten naravnost proti planinski koči 200 metrov pod vrhom Krna. Sklenjeno je bilo tudi, da bodo brezplačno dobavili in postavili 35 akacijevih ali kostanjevih drogov za napeljavo elektrike iz vasi Krno do nove planinske koče na Kuhinji.

Ivan Kurinčič

ANTON TOŽBAR – SEDEMDESETLETNIK

Trenta se je že nekajkrat spremenila. Pod konec 18. stoletja je prenehalo železarstvo, tedanji rudarji, topilničarji in kovači so postali pastirji in to ostali okrog 150 let. Pastirska Trenta z bornimi čomparskimi njivami in divjimi lovci še vedno živi v naših predstavah kot tista »prava« Trenta, čeprav se je medtem že spremenila, a še sami ne vemo, kdaj.

Anton Tožbar

Trentarjev je le še malo, pasejo ne in tudi od samih čomp ne žive več. Ne more biti drugače, vse se spreminja, zakaj se ne bi še Trenta?

V tem toku časa pa so vendarle dobrodošli postanki, ko se za trenutek ustavimo ter ob njih izmerimo hitrost časa. V Trenti ne moremo mimo imena Tožbar, saj ob njem pregledamo zdaj že nad sto let trentarske zgodovine. Danes je beseda o Antonu Tožbarju, ki se je rodil 29. maja 1905 in torej letos prazuje življenjsko sedemdesetletnico. Prav je, da se je spomnimo tudi planinci, ki sta nam dobro znana lovec na medveda in Kugyjev vodnik Anton Tožbar, pa njegov sin Anton, lovski čuvaj v trentarskem loviču Tržačana Alberta Bois de Chesna ter vodnik SPD, oče našega Antona, ki je ob očetu in sinu istega imena pač Anton Tožbar – vnuk. V mladosti je spoznal vse sončne in senčne strani življenja v Trenti, pastirovanje na očetovi planini Zapotokom, vrharjenje v travnatih strminah Prisojnika ter lovske užitke na lovih z Bois de Chesnom. Ta trentarski lovski najemnik ga je kmalu tesneje povezal s svojimi posli, med katerimi je bila od 1926. leta naprej na prvem mestu »Juliana«. Zrasla je na Tožbarjevem svetu in kdo bi ji lahko bil bliže od domačega Tone? V letih pred vojno je Tona prehodil vse Julijske Alpe na lovu za redkimi rastlinami in nastal je botanični vrt, kot ga opisuje Kugy v svoji zadnji knjigi »Iz minulih dni« (1944). Tona je bil Bois de Chesnov šofer in je nemalokrat prepeljal Kugyja v Ovčjo vas ali pa v Trento. V drugi polovici vojne je partizanil, po letu 1947, ko se je Trenta vrnila v domovino, pa postal uslužbenec Gozdarskega inštituta Slovenije, pozneje pa se spet popolnoma posvetil Juliani, vse do dokončne upokojitve l. 1967. Leta 1960 se je začela temeljita obnova vrta in spet je romal Tona z nahrbtnikom, vrečo in cepinom ter nabiral rastline. Prinesel je rušja, z bližnjega melišča pa Zoisove vijolice s Stola ali najmanjši jeglič z andezitnega Komna. Ne da se prešteti vseh nahrbtnikov gorskih rastlin, ki jih je znosil v dolino in ki je pozneje zacvetelo na gredicah Juliane. Ni mogoče vedeti za vse zabojčke ali vreče prsti, grušča ali peska, ki jih je znosil na svojih ramenih. Če je treba, popravi ograjo, saj še zna cepiti skodle, prekrije vrtno hišico, obnovi klopi in mize, izdolbe vodno korito, zamenja dotrajano vodovodno cev ali žleb. V vrtu ga srečujemo tudi po upokojitvi. Včasih nadomešča hčerko ali zeta, ki sta sedanja vrtna oskrbnika, vedno pa jima svetuje iz zakladnice svojega bogatega vrtnarskega in botaničnega znanja. Zeta, ki je prišel s Štajerske, je že vpeljal v skrivnosti naravnih rastlinskih vrtov Pihavca, Belega potoka, Čistega vrha ali Mlinarice, saj ga ni boljšega poznavalca trentarske cvetane. Naj mu ob sedemdesetletnici od srca zaželimo: Še mnogo nežnih brstenj in barvitih jeseni v domači Trenti, Tona!

Tone Wraber

ZNAČKA »LOŠKE PLANINSKE POTI« SLEPIM PLANINCEM

Komisija za »Loško planinsko pot« pri PD Škofja Loka je po predloženih dnevnikih o prehojeni poti ugotovila in potrdila, da je 16 dnevnikov last slepih planincev in njihovih vodnikov iz Ljub-

Na Čepulah

ljane. UO PD je na predlog komisije sklenil, da se osvojene značke »LPP« podele na primerno slovesen način.
Sobota 18. 1. je bila pusta in deževna. Slepi planinci so se pripeljali iz Ljubljane, člani komisije »LPP« pa iz Škofje Loke, ker so hoteli slepe tovariše spremljati vso pot iz Stražišča pri Kranju do Križne gore.
Nič omahovanja ne tipajočega koraka v temo, temveč zanesljiv korak izkušenega planinca, ki ve kaj zmore. Kmalu smo bili na Čepulah, po počitku pa smo prek Lavtarskega vrha in vasice Križne gore prišli do lovske koče.
Po kratkem pozdravu je predsednik PD Škofja Loka podelil 16 ličnih značk »Loke planinske poti« in jim zaželel še mnogo uspehov, veselja in sreče na planinskih poteh. V imenu slavljencev se je PD Škofja Loka zahvalil predsednik kulturno-športnega društva osnovne organizacije slepih tov. Stane Pirc.
Razumljivo je, da imajo velik delež pri njihovih uspehih požrtvovalni vodniki. Njihov vzornik je tov. Bizant Ivan, direktor Centra slepih iz Stare Loke. Slepi oz. slabovidni planinci imajo za seboj že mnogo zahtevnih vzponov po visokih gorah. Za bodoča pota imajo lepe načrte. Predsednik PD Železničar iz Ljubljane tov. Pavle Cigler, ki se tudi občasno udeležuje njihovih izletov, jim je takoj po kratki slovesnosti razdelil dnevnike »Zasavske transverzale« in »TV« transverzale, kar je njihov naslednji cilj.

Miloš Mrak

PLANINSKI KROŽEK NA GIMNAZIJI KOPER

Na koprski gimnaziji že več let deluje planinski krožek. Združuje v svojih vrstah poleg planincev še jamarje in tabornike. Pisana dejavnost je za gimnazijo zelo privlačna.
Največ zaslug za nastanek krožka ima mentorica krožka prof. Justinova. Po ustanovitvi je začel delati krožek s polno paro in v krožek je bilo včlanjenih 150 učencev. Pozneje se je ta številka ustavila na 100. V sezoni 1973/74 so bila organizirana štiri predavanja in trije izleti. Tradicionalni Slavnik je seveda prišel na vrsto. Letos pa je prišlo v vodstvu krožka do sprememb. Namesto Radenka Cupina vodi krožek Tomaž Gorenc. V vsakem razredu je zdaj predstavnik planinskega krožka, ki seznanja učence o načrtih odbora.
V šolskem letu 1974/75 je bilo organiziranih pet predavanj. Zlasti se zahvaljujemo tov. Branku Bratožu, ki je imel dve predavanji, o Komni, drugo pa o Savinjskih Alpah.
Organizirali smo dva izleta, na Vremščico (1026 m) pa v Dimnice in Škocjanske jame.
Začeli smo urejati planinsko omarico z izrezki iz časopisov, planinskimi fotografijami in obvestili za člane. V šolskem radiju sta bili dve oddaji.
Naš krožek si želi sodelovanja z vsemi podobnimi krožki v Sloveniji.

Tomaž Gorenc

NOVOSADSKI PLANINCI UPOKOJENCI NA SUVOBORSKEM RAJCU

Večja skupina planincev upokojencev je obiskala od 7. do 9. junija Suvoborski Rajac in opravila tridnevni obisk planincem beograjskega društva »Pobeda«.
Beograjski planinci so vodili novosadske planince po okoliških vrhovih, bili so na Rajcu (677 m ndv.), Suvoboru (856 m ndv.), na Dobri Vodi (602 m ndv.) in dr.
Gostitelji planinci društva »Pobeda« so storili vse, da bi se novosadski planinci vse tri dni prijetno počutili.
Pokazali so jim mnoge znamenitosti iz naše narodno osvobodilne vojne in prejšnjih vojn.
Priredili so jim tudi tovariški večer v planinskem domu na Rajcu in se z njimi poveselili.
V nedeljo 14. julija je bila na Rajcu že tradicionalna tekma koscev v narodnih nošah iz vseh jugoslovanskih republik.

Novica Ćirić – Novi Sad

POPRAVEK

Ker je tiskarski škrat kar za štiri svetlobna leta skrajšal vesoljstvo, naj se glasi druga polovica tretje vrste četrtega odstavka na strani 172 Planinskega Vestnika t. l. takole: »... s hitrostjo 300 000 km na sekundo že okoli 4 ½ leta ...«

OBVESTILO

Dnevno prejemamo dopise, s katerimi posamezniki želo, naj jim pošljemo naše edicije, značke i. p. To razpošiljanje bodisi po državi bodisi v tujino terja od nas precej časa in veliko stroškov, ki jih le redko kdaj dobimo povrnjene.
Odslej bomo naše edicije, zemljevide, značke i. p. pošiljali le po povzetju. Prosimo vse interesente, da to z razumevanjem vzamejo na znanje. Če pa se mude v Ljubljani, naj pri ljubljanskih planinskih društvih ali v pisarni Planinske zveze Slovenije osebno prevzemajo zaželene stvari in si s tem zmanjšajo stroške.

Planinska zveza Slovenije

ALPINISTIČNE NOVICE

SARAJEVSKA ALPINISTIČNA ŠOLA 74

Od 30. 10. do 8. 10. 1974 je organiziral alpinistični odsek »Sarajevo« pri Mestni planinski zvezi alpinistično šolo. Zdaj že lahko govorimo o specifični alpinistični šoli, ki ji dajejo pečat znani sarajevski alpinisti in gorski reševalci. Težišče je na pojmovanju alpinizma kot kulturnega, psihofizičnega pojava, ki vsakomur odpira široke možnosti za izražanje osebnosti.

Prijavilo se je 34 kandidatov. Vsi niso bili sprejeti, ker niso imeli ustreznega planinskega staža. Ta problem vsako leto postaja akutnejši, saj se v alpinistični tečaj prijavljajo ljudje, ki često nimajo nobenega planinskega staža in ne izkušnje.

Praktični pouk je potekal na Romaniji in v plezalnem vrtcu na Darivi. Tečajniki so opravili turo na Prenj z vzponom na Zelena glavo v zimskih okoliščinah. Teoretična predavanja so prišla na vrsto enkrat na teden, ponazarjali so jih diapozitivi. Preplezali so 3 smeri III–IV stopnje v Velikih stenah na Romaniji. Program šole je obsegal teme iz plezalske tehnike, zgodovine, sociologije, filozofije, organizacije alpinizma in planinstva, prve pomoči, nevarnosti v gorah, čitanje kart in orientacija, GRS. Šolo je opravilo 12 tečajnikov iz sarajevskih planinskih društev »Bukovik«, »Treskavica«, »Energoinvest«, »Željezničar«, »Bjelašnica«.

Instruktorji in predavatelji so bili: ing. Rašid Mulahusić (vodja šole), Muhamed Šišić, Miodrag Rakić, ing. Faruk Zahirović, Nusret Taševac, Slobodan Žalica, Drago Bozja, dr. Ljerka Kušec, Muhamed Hadžiabdić, Lazar Rusijan in Uzeir Beširević.

Slobodan Žalica

PETNAJSTIČ NA NANGA PARBAT

Nemški inštitut za raziskovanje v inozemstvu pripravlja za april 1975 petnajsto nemško ekspedicijo na Nanga Parbat (8125 m) po jugovzhodnem stebru, po najtežji poti, ki vključuje tudi 7000 m visoki greben Mazeno. In kdo bo vodja, če ne dr. Herrligkoffer, ki ima za seboj že tri uspešne ekspedicije na to »za Nemce usodno goro«: 1953 je s strani Rakiot prvi stopil na vrh Hermann Buhl; l. 1962 je nemško moštvo premagalo Diamir, zahodno stran. Pri tem so izgubili življenje Toni Kinshofer. Sigi Löw in Anderl Mannhardt; l. 1970 je stal na vrhu Felix Kuen, Nemci so zmagali 4000 m visoko pobočje Rupal.

V ekspediciji 1975 bodo sodelovali tudi Avstrijci in Švicarji. Jugovzhodni steber je popolnoma neznan. Osnovni tabor bo stal v Rupalu, steber bodo prijeli z dveh strani: po stebru, v glavnem s tehniko, in po Kinshoferjevi poti z jugozahodne strani, kjer bo v višini 6500 m aklimatizacijski tabor na tkim. ledeniku Felixa Kuena. Ta druga skupina naj bi prekoračila spotoma 7120 m visoki Mazeno-Peak.

Odpravo bodo spremljali znanstveniki, ki bodo proučevali višinsko fiziologijo, geologijo in geografijo, opravljali pa bodo tudi meteorološke meritve.

Financirali bodo ekspedicijo v veliki meri udeleženci sami, vsak bo moral zbrati več tisoč mark – kakorkoli že – prek svojih društev, s pozdravnimi razglednicami in drugimi viri. Seveda bo doktor Herrligkoffer potrkal tudi na vrata industrije in trgovine. Pozdravna razglednica stane 10 DM, imela bo posebno pakistansko znamko, adresanti jo bodo prejeli z avionsko pošto.

Ekspedicije se bo udeležil tirolski team z Everesta 1972, le Peter Perner bo moral ostati doma, ker se je pri babu težko ponesrečil, da so mu morali amputirati nogo. Imena drugih zvene novo, himalajzem posega po mlajših kadrih: Avstrijci Horst Schneider, Adi Sager, Hias Gradnitzer, Werner Haim; Švicarji – Hans Berger, Robert Allenbach, Rolf Hass, Nemci – Michl Anderl, E. W. Henke, W. Klimek, Sepp Maag, Seep Ries, poleg teh še sedem vrhunskih nemških alpinistov (po »Der Bergst« 1974/10). Ko bo ta številka PV na svetlem, bo ekspedicija verjetno že doma.

T. O.

POLJSKA SMER V TORRE TRIESTE

Poljski alpinisti so povsod, kjer se je treba izkazati. Med drugim so leta 1972 v dveh dneh splezali prvenstveno smer v slovnem Torre Trieste – v južni steni: J. Kella, J. Kukuczka, T. Laukajtys in Z. Wach. Smer poteka med Piussijevo in Carlessovo, torej v zelo slavni soseščini. V zgornjem delu zavije tako, da teče med Carlessovo in Cassinovo. Poljaki so zabili 150 navadnih klinov in 25 svedrovcev. Vsi raztežaji so V ali VI, umetna plezarija se suče povsod v mejah A 3.

T. O.

PONOVNO V ANDE

Februarja tega leta je odpotovala v Južno Ameriko petčlanska ekspedicija češkoslovaških plezalcev na čelu z »zaslužnim mojstrom športa« Ivanom Gálfyjem. Njeno zelo dolgo potovanje se bo začelo v brazilski državi Parana, nadaljevala pa bo 1400 km vzdolž vsej Argentine v Mendozo (vzpon na najvišjo goro obeh Amerik – Aconcaquo, 6959 m), v Bolivijo (vzpon na lepo ledeno goro Illimanni, 6500 m) in v Peru (jezero Titicaca, v višini 4000 m, kulturni spomeniki iz časa Inkov); pomembna postaja tu bo Huascaran, kjer bo odprava počastila spomin nesrečno preminule čs. ekspedicije iz leta

1970. Do teh krajev bi morali priti maja meseca, kar je za plezalske podvige razmeroma zgodnji čas. Pot ekspedicije bo šla naprej čez Ekvador in Kolumbijo v Venezuelo, odtod pa se bodo vrnili domov. Računajo, da bodo na poti posneli osem- ali desetdelni filmski dokument za čs. televizijo.

V. Benhart

NOVI VZPONI V MT. BLANCU

Solist Bernard Poulin je 20. avg. 1973 sam preplezal greben Peuterey od Brenve do sedla Peuterey. Na Grand Pilier d'Angle ga je srečal J. Afanassief, veliko ime zadnjih let.

Smer Cecchinel–Nominè, levo smer v severni steni Grand Pilier d'Angle sta kot tretja preplezala Angleža D. Renshow in J. Tasker. Ista dva in naveza P. Braithwate – G. Hibberd so v isti steni preplezali smer Bonatti–Gobbi.

Vodniki J. Coudray, Ch. Daubas in R. Renaud sta prva preplezala severni steber v Frêneyu (Gervasuttijev steber) januarja 1974. Dva dni so morali čakati v steni na boljše vreme. Vsega skupaj so devetkrat bivakirali. V zgornjem delu se niso mogli držati smeri zaradi plazečega se snega. Izplezali so direktno na vrh, večji del z vso mogočo tehniko.

Prvenstveno v Aiguille du Géant so začrtali A. Galbusera, E. Mauro in G. Mora 25. okt. 1973 v vzhodni steni, nedaleč od smeri Ottoz–Viotto. Nova smer je le 150 m »atletskega« nadelavanja s tehniko. V vendarle – v Mt. Blancu še ena prvenstvena več.

T. O.

GNEČA OKOLI TREH CIN

Tudi marsikakšen Jugoslovan, a posebej kar mnogo Slovencev jo je že doživelo. »Zgornja nebesa Dolomitov« so vedno bolj pod pritiskom sodobnega množičnega turizma. Okoli koče Auronzo se je razpasel parkirni prostor, po bencinu zaudarja kot v mestu. V »nebesa« se seveda ne pride zastonj: Vstopnina 1000 lir leta 1973. V koči se sedeči turist bije za stol, saj ni prišel stoje pit. Cene, a kdo bi še govoril o cenah in o poslovni morali! O dodatnih zaračunavanjih ipd.! Kamere, foto, daljnogledi, moda, razkazovanje »mondenost« in še vse, kar je tudi značilno za porabniško civilizacijo sedemdesetih let dvajsetega stoletja naše ere. Fantastične Cine so sicer v glavnem vedno enake, strme, gladke, ostrih kontur, spremenilo pa se je prvotno, prvobitno občutje, atmosfera je druga. Promet po stezah in po lažjih smereh je gost, vsaj v poletnih mesecih. Za te mesece vsaj zdaj ni pomoči, le ena: najti svet, ki ni odprt množičnemu turizmu.

Stoletni cilj planinskih organizacij je izpolnjen – ljudje trumoma hodijo v gore, Alpe so odprte s cestami, letališči, planinstvo je bilo pionir alpskega turizma, od katerega danes dobro živi Švica, Avstrija, Severna Italija in že se polašča dežel pod najvišjimi gorami na svetu.

Kje so že »pirati na vodo in čaj« in vendar se jih spominja še naša srednja, kaj šele starejša generacija! Planinstvo ni več stvar individualistov, postalo je del aktivnega dopusta, turizma, turistične kupčije. Velikanska sprememba, prav po tirih dialektike, orjaška rast v kvantiteto – in kaj zdaj? Kakšna nova kvaliteta? Vse je zrastlo iz nekih improvizacij, zdaj pa je vse plen sodobnega perfekcionizma, naj že gre za alpinistiko ali za potomce nekdanjih »šodrovcev«. Komande plezalskih navez v Cinah se mešajo med hupanje avtomobilov in grmenje motorjev, ki prodirajo skoraj do vstopov v slavne smeri. Na Matterhornu, na tem slavnem vrhu, je že nenapisan pravilnik: Več kot četrt ure se ne zadržuj! Kajti ob lepem vremenu gre na Matterhorn od jutra do noči – nekakšna procesija. Vse kaže, da je moda tudi v gorah diktatorica, ki z ljudmi nima težav. Morda je prav to dobro, kajti vrhovi in smeri, ki niso modne, čakajo na ljudi, ki gredo v gore s premislekom, večji del osamele, ponujajo prostor in »normalno« njegovo porabo.

Možna, a težja je še druga pot: uveljaviti potrebne ukrepe, pravila. Lahko jih je napisati, težje izpolnjevati, nadzirati. V stenah bi to verjetno šlo. V Elbsandsteinu so že prepovedali »kovačijo«, v Yosemitih poskušajo – že vpisujejo na vrhu: »Prvi vzpon brez klinov«, »Brez kladiva«, »Brez vsakega železa«. In že so našli tudi vpis: »Vzpon brez mamil«. V Alpah pa se tudi drami misel, da je prava lepota le v prostem plezanju.

Naj že bo kakorkoli, ne obupavajmo, ne obupavajmo nad mladino. Bo že našla pravo pot!

T. O.

S SVEDROVCI SI JE PRIDOBIL IME

Mirko Minuzzo spada med najvidnejše italijanske alpiniste. Živi v Breuilu (Cervinii) na italijanski strani Matterhorna, ki ima tu francosko ime Cervin – Cervino. Leta 1967 je nenadoma prodrl v prednje vrste svetovnega alpinizma, ko je z vodniškim kolegom v vzhodnem delu severne stene velike Cine naredil ekstremno smer. V 9 dneh sta gori vsilila 340 svedrovcev, doživela pa grajo, obžalovanje, posmeh. Toda svedranje se ni ustavilo, Minuzzo je bil potihem prišel med »najboljše svedre na svetu«. Seveda je plezal tudi drugačne ture, obenem pa se je uveljavil tudi v Himalaji, ko ga je

začel jemati na svoje ekspedicije Guido Monzino, mecen italijanskega ekspedicionizma. L. 1973 je vsemu svetu pokazal, kaj zmore v Himalaji. Bil je štirinajsti človek, ki je stopil na vrh tretjega pola, na Čomolungmo (8848 m).

T. O.

DVE PRVENSTVENI V PAMIRU

V vzhodni steni Pic Engels je l. 1972 s svojo navezo V. Malcev potegnil prvo smer. V. Nekrasov je isto leto prvi prečil grebena Pic Garmo z navezo. Isti sovjetski plezalci so v vzhodni steni Pik Komunistična Akademija splezali ekstremno smer. Oboje se je zgodilo v okviru proslav, ki jih je sovjetska alpinistična federacija priredila za 50-letnico Sovjetske zveze. Alpiniade z vzponom na 7495 m visoki Pik Komunizma se je udeležila tudi naša alpinistična delegacija in smo o tem obširno poročali.

T. O.

CIMA VERMIGLIO (3458) m V PRESANELLI

Manj znan v trumi dolomitskih vrhov je dobil lani v severni steni ekstremno »mešano« smer. Stena je visoka 700 m, deli jo strm ozebnik z naklonino 55–77°. 7. julija 1974 sta ga kot prva zmogla 50-letni C. Maffei in Heinz Steinkötter v 7 urah. Dostop dopušča Presanella iz znane Val di Sole po stari vojaški cesti, izhodišče za steno je Vermiglio, v višini 2298 m pa Rifugio Denza. Za omenjeno smer je najprimernejši čas od srede junija do srede julija. Maffei je prvi preplezal severno ostenje Presanelle, ki se razteza 2 km v šir. V Vermigliu sta plezala v vodstvu izmenoma. Na strmino 60° sta se že skoraj navadila, piše Steinkötter, proti vrhu pa se stena ustromi kar na 70°. Če ne bi bil svet »kombiniran«, bi ne imela kam »ugrizniti«. Tu ledni vijak, tam zanka okoli roglja, ki je gledal iz ledu, škripanje derez, zelo izpostavljen greben, skratka, pestra plezarija. Tri kline sta morala v smeri pustiti. »V steno sva vstopila kot sonaveznika, kot partnerja na vrvi, izstopila pa sva kot prijatelja«, je zapisal znani trentski plezalec Heinz Steinkötter.

T. O.

ŠE ENA ZA POLJSKO

Tri Poljakinje, dve samski Štefanija Egiersdorf in Danuta Gellner ter tretja poročena Wanda Rutkiewicz so ponovile severovzhodni steber Eigerja konec avgusta 1973. V steni so trikrat bivakirale. Njihova storitev je bila ocenjena kot edinstvena. Tako težke ture dotlej še ni opravila nobena ženska naveza, pišejo v Les Montagnes 1973.

T. O.

VARSTVO NARAVE

POŽREŠNOST IN POŽRTIJA

Tako pravi dokaj znani planinski publicist Edi Mokrejs v OBZ 1975/2, ko govori o politiki in njeni vlogi pri varstvu narave. Apokaliptična simbolika današnje družbe, ki samo sebe žre, kratkovidne, otročje družbe, ker »hoče takoj vse imeti«, je dvakrat grozljiva, ker je videti tako »normalna«.

Industrija je omogočila izobilje, to pa zapravljivo družbo, ki vedno sproti streže novim željam in potrebam.

Kažipot je tej družbi vselej maksimalni profit: zlato tele, okoli katerega se tare ena petina človeštva, medtem ko se drugi večji del človeštva mora vedno bolj hlastno dvizati za svoj eksistenčni minimum. Ali ne bo prišlo do katastrofe vsega sveta, se vprašuje Mokrejs? Razprodaja Alp je pri vsem tem majhna stvar. Nezavirana rast v omejenem sistemu nujno pride do svoje meje. Kaj bo odločilo? Pomanjkanje surovin, usihanje virov energetike, eksplozija prebivalstva na zemlji, opustošenje biosfere? Bolj ali manj omejeni strokovnjaki in tisti, ki jim je nepretrgana rast fetiš, malik, sicer pravijo: »Seveda, vsaka rast ima svoje meje. Ampak ne najprej v naši deželi (občini, firmi, interesni skupini itd.).« To je nekako tako, kot če bi rekli: »Očistite mi kožuh, vendar ne zmočite ga!« Ali očistite kakorkoli sosedovega, mene pustite pri miru. Ljudje se ne zavedajo več, kaj je egoizem, sebičnost, samoljubje. Zdaj se to imenuje: varovanje naših temelinih koristi.

Pri takem varovanju pa trpe sčasoma vsi.

T. O.

OSNOVE ZA VARSTVO GORSKE POKRAJINE IN NJENO IZRABO

V »Les Alpes« 1975/1 je Hans Weiss, vodja švicarske ustanove za varstvo pokrajine v Bernu svoja stališča nekako takole povzel.

1. Ne želimo in ne moremo zadržati socialne in gospodarske preobrazbe alpske pokrajine. Kolikor le morejo, naj Alpe vzdržujejo svoj lastni življenjski prostor. Nikakor naj ne postanejo rezervat niti v družbenem niti v socialnem niti v pokrajinskem pogledu (Izjema: nenaseljena področja, ki so vredna, da se zavarujejo in prilagode za delne naravne rezervate itd.).

2. Težišče vseh prizadevanj je človek, ne pokrajina. To ne pomeni, da se moramo sprijazniti z vsemi spremembami v pokrajini. Glavni kriterij je gospodarska korist za avtohtono prebivalstvo. S tega vidika je bilo marsikakšno rušenje pokrajine nepotrebno in negativno. Če neko gorsko področje degradiramo, mu vzamemo tudi lastno gospodarsko eksistenco. V tem je globlji smisel, da ohranimo »kvaliteto turizma«.

3. Perspektivno so interesi gorske in dolinske pokrajine identični. To se že zdaj uresničuje, vendar je treba to še izboljšati. Dolžnost planinske organizacije je, da podpira in pospešuje aktivno ohranitev pokrajine: Donos pokrajine naj gre v dobro domačinov.

4. Vse planiranje mora imeti to pred očmi. Odmiki od plana so možni, če je pri roki za kak del pokrajine podrobni načrt, ki ustreza splošnim zahtevam varstva narave.

T. O.

VARSTVO NARAVE IN VARSTVO OKOLJA – DVE STVARI?

Sta to res dva pojma, se vprašuje Adi Mokrejs v ÖBZ 1975/2. Kje neki poteka meja med obema? Človek je gotovo del narave in je podvržen njenim zakonom. Zakonu o vztrajnosti že nekoliko, to je težnji, da obdrži neko stanje ali smer nekega gibanja. Politična apatija – ali je to zakon o vztrajnosti, ki se polasti množic? (Mi govorimo o odtujenosti, ne o lenobi. Op. ured.). »Dokler gre, gre, ko bo šlo zares, se bodo že zbudili militantni roji gverilje, ki se bo tolkla za izboljšano biosfero. Kje pa je rečeno, da je katastrofa že za oglom,« tako nekako modrujejo ljudje.

Ribiška vojna med Islandijo in Anglijo je bila posledica razbrzdanega ropanja naravnih zakladov. Moralo je iti na nož, da so se stvari obrnile. Lokalni politiki zelo težko doumejo, da na primer 100 000 gostov majhni alpski občini ne prinašajo samo dohodkov, ampak tudi »odnašajo«, ropajo alpsko pokrajino. Čim več je turizma, tem več narave je ogrožene, tem več prvobitnega sveta podleže turistični infrastrukturi. Generacija, ki je odgovorna, take skrbi raje odlaga na prihodnje generacije, »degradacija biosfere«, po domače slabšanje življenjskega okolja, pa gre iz leta v leto navzdol.

Formula »boljše življenje, to je več avtomatike, več avtocest, več sekundarnih bivališč (= vikendov)«, je sprala naše možgane in zdaj lahko samo še »monetarno« mislijo; lepota, samota, tišina so postale nesmiselne (= iracionalne) vrednote, v človekovi duši zanje ni več prostora. Kam naravnati izrabo prostega časa? Eksplozija prostega časa nam grozi, če bo šlo tako naprej. Nedvomno bo prinesla velike probleme v življenjskem okolju.

Kdo bo te probleme reševal? Nekateri čakajo na močno roko nekakšne dobre, usmiljene diktature, čeprav bližnja preteklost kaže, da demokracija daje človeku mnogo več, pravi Avstrijec in namiguje na preteklost velikonemške države, češ »nekoliko dirigizma« bo pa treba za uveljavljanje varstva biosfere.

S takimi idejami se sooča nemška današnja mladina. Pisec Adi Mokrejs je namreč te probleme obdelal za mladinsko glasilo DAV (Der Deutsche Alpenverein) v letniku 1974.

T. O.

SPREMEMBE V GORAH, PLANIRANJE IN OHRANITEV KULTURNE POKRAJINE

V 11. št. »Les Alpes« 1974 je predsednik SAC dr. O. Meyer obširno govoril o tem, kako se je v zadnjem stoletju razširil delokrog planinstva, spremenile so se družbene razmere, zato so tudi naloge planinstva drugačne. Ker v Švici od turističnega prometa v gorskem svetu tudi precej kane v državno blagajno, vlada to tudi zna ceniti. Švicarski parlament je že dal soglasje za investicijsko pomoč v goratih predelih in za oblikovanje investicijskega fonda za te predele. Prispevki, ki jih je zvezna vlada pobirala za nekatere površine, bodo lastnikom povrnjeni že l. 1976 in 1977; zakon o prostorskem načrtovanju bo izenačil pogoje v narodnem gospodarjenju; olajšave so v zakonu o varstvu voda, s čimer bo olajšana prezidava nekaterih obstoječih poslopij zaradi zakona o varstvu voda. »Iz tega,« pravi predsednik SAC, se vidi politična volja, da oblast podpira hribovce in jim pomaga, da bi se rešili socialne in gospodarske zaostalosti. Komentator v »Les Alpes« se vprašuje, če Meyer le ni preveč

lahkoveren. Kaj pa če te olajšave ne bodo učinkovite? Za SAC, za planince ostane vprašanje: kako pomagati hribovskim kmetom a pri tem ne preveč spreminjati gorate pokrajine (vikendi ipd.)? Kako se izogibati dosedanjim napakam? Gospodarska prihodnost hribovskega sveta zavisi od tega, kako jo bomo ohranili in obenem izrabili. Gore niso zato, da bi se v njih ognili posledicam napačnega razvoja. Zdaj, ko stoji svet – tako se zdi – razviti svet pred dejstvom, da bo treba »rast« zavirati, je prostorsko planiranje najbrž pred ugodnejšimi razmerami. Morda bo to nekakšen oddih za ponovno razmišljanje, kaj hočemo narediti iz svoje dežele.«

T. O.

BERNER OBERLAND IN GOSPODARSTVO

»Les Alpes« 1974/12 poročajo o temeljitem poročilu gospodarske zbornice Berner Oberlanda za leto 1973/74. Planinski redakciji imponira obsežen pregled gospodarstva v pokrajini in analiza problemov. Živo so obarvane metode pri pospeševanju poljedelstva in planšarstva, turizma, gostinstva, obrti, trgovine in industrije, šolstva, domače obrti in gospodinjstva. Posebno pozornost je predsednica zbornice Margrit Zwahlen posvetila konjunkturnim vprašanjem in planinskim nalogam v občinah v zvezi z ukrepi za izboljšanje gospodarstva v goratem predelu, ki so za uspeh Oberlanda tako pomembni, saj so tu svetovno znani vrhovi Eiger, Jungfrau in soseščina.

Na svetovnoznanem Jungfraujochu je 21. oktobra velik požar uničil restavracijo in hotel. Minilo je več kot dve leti in še ni rana zaceljena. Jeseni 1974 prenočitvene zmogljivosti še niso bile obnovljene. Švicarji so seveda spravili na noge novo organizacijo te planinsko-turistične postojanke, ki bo odslej podrejena obratom v Interlakenu. Novi obratovodja je Charles Hunziker, član sekcije SAC Blümlisalp, upravljal bo tudi obrat »Eigergletscher«. Prejšnji obratovodja Sommer z družino je vse to vodil skozi tri rodove.

T. O.

IZ PLANINSKE LITERATURE

CLUB ALPINO ILTALIANA, SEZIONE DI GORIZIA, NOTIZIARIO SOCIALE, 1974

V Gorici je stara sekcija CAJ, ustanovljena deset let pred SPD, ki je svojo goriško podružnico postavilo na noge razmeroma v istem razdobju, kakor so nastajale naše podružnice SPD na Gorenjskem in Štajerskem, vse z neko zamudo, a vendarle z jasno narodno-obrambno usmeritvijo. Italijanski goriški društveni kroničar v časniški obliki prinaša marsikaj, kar zanima tudi nas, poleg tega pa obravnava tudi tisti del naših planin, ki so po drugi svetovni vojni pripadle Jugoslaviji po etničnem načelu in po zmagi naše NOB. Pisava imen je seveda nedosledna, v istem članku nastopa Bavšica s pravcato strešico na š in Plezzo za Bovec, starodavni slovenski kraj, mimo katerega so šle iz severa na jug in narobe mogočne struje mnogih ljudstev. V eni od številk beremo o 86. kongresu CAJ v Udinah (Vidmu), ki se ga je udeležila tudi PZS, o Vzhodnih Julijcih, kjer spet naletimo na transkripcijske in toponomastične nerodnosti (Kukova Špika, Monte Nero za Krn, Scarlatizza za Škrlatico in Jaluz za Jalovec). Precejšnjo pozornost posveča bilten varstvu narave, jamarstvu, favni in flori.

T. O.

ERNST HAECKEL KOT PLANINEC

Hans Barobek je v ÖBZ na literarno zanimiv način naslikal nekaj velikih osebnosti, ki so bile v tesni zvezi z gorami. Med drugimi je našel tudi popularnega Ernsta Haeckla (1834–1919), znanstvenika, ki ga svet izgovarja v isti sapi kot Darwina in Virchowa. Haeckel je bil namreč asistent pri Virchowu in se je kot tak loteval kar zahtevnih tur. L. 1855 je bil na Watzmannu, na Grossglocknerju. Staršem je pisal: »Če bi vi vedeli, kako mi telesno in duševno prija biti sam v gorah . . .« Sam je prečil verigo Visokih Tur, peš odšel v Ötztalske Alpe, prekoračil Hochjoch in izjavil, da bi za take užitke rad tvegal dvakrat tolikšne napore. Kot biolog, znanstvenik, umetnik, filozof in pisatelj je dosegel svetovno slavo. 1857 je promoviral z doktorsko temo »O tkivu ročnega raka«. Kot doktorja medicine ga

klinične izkušnje niso preveč zanimale. Ko je bil na Dunaju, je uhajal v Wienerwald, Raxalpe, na Schneeberg, se navduševal nad lepoto narave in se ukvarjal z botaniko. »Gozd, gore in vode so vplivale name,« je pisal 1856. Prava himna goram je to njegovo pismo: »Kako vse drugače je v gorah, kako vzvišeno in mogočno, skoraj bi rekel, nadzemeljska narava, človek je tam gori prost, sam zase, tako da pozabi na svojo malenkostno vsakdanjost; duša te tam v samoti in veličasti nezadržno vleče kvišku k nebu... čutiš, kakor da si v nadzemskih sferah, da si jim bližje.«

Leta 1866 je potoval na Kanarske otoke in se takoj navdušil za vzpon na Pic de Teyde (3730 m). Imel je deset spremljevalcev, vsi so odnehali izčrpani, tudi Haeckla je skoraj zvilo, omahnil je v sneg, omedlel, kri se mu je ulila iz nosa. »To me je spravilo k sebi,« je zapisal in natanko ob 12 sem dosegel sam ponosni vrh in mu z vriskom stopil na teme.«

Haeckel je zaradi svojih nazorov imel silovite in nasilne nasprotnike, moderni monizem je bil trn v peti vsem, ki jim prosvetljenost in napredek znanosti nista šla v račun. V naravi je videl skrivnosti in si je prizadeval, da bi jih razložil. Prav zato ga je gorska narava še posebej mikala.

T. O.

FRANZ SCHRADER

Pri nas je to manj znano ime, Francozi pa ga slave kot pomembnega predsednika svoje planinske organizacije. Rodil se je leta 1844 v Bordeauxu. Oče ga ni dal v šolo, zvest nekaterim Rousseaujevim naukom. Schrader pa se je učil sam: tujih jezikov, matematike in drugih ved. L. 1866 je spoznal Pireneje in se za 50 let zapisal goram, predvsem Pirenejem. Postal je orograf, izdelal mnoge precizne karte Pirenejev in z objavo Mont Perdu v Annuaire du CAF 1875 vzbudil veliko pozornost. Leta 1880 je že prevzel v Parizu vodstvo kartografije pri Hachette in ustvaril svoje življenjsko delo: »Atlas universel de géographie«, ki je izhajal od l. 1884 do 1911. Poleg tega je izdal mnoge druge publikacije, popularne karte, šolske priročnike, ki so jih uporabljali vse do leta 1930, in glasilo »l'Année Cartographique«. Zraven se je vsa leta posvečal tudi planinski kartografiji, geografiji, geologiji in topografiji, risal panorame in najrazličnejše planinske reliefe, razglede itd. Postal je zelo vpliven član »Société de Géographie de Paris in to – popoln samouk.

L. 1901 je postal predsednik CAF – kot mladenič je bil že predsednik sekcije CAF v Bordeauxu – in v tej funkciji razvijal med alpinisti patriotizem z geslom: »Z gorami za domovino«. Pospeševal je šolske izlete v gore in poskrbel za vrsto pripomočkov s področja, ki ga je dovršeno obvladal.

Leta 1903 ga je povabila argentinska vlada, da izmeri Aconcaguo. Kot topograf je dobil mednarodno ime. Leta 1918 je na Clemenceaujev poziv začel z novo izdajo svojega univerzalnega atlasa.

Umrl je leta 1924. Leta 1927 mu je CAF zgradil spomenik na Turon de la Courade. Tu je zdaj njegov grob, v vznožju slovitega Cirque de Gavarnie, ki ga je vse življenje imel najrajši. Gore so mu bile predvsem šola za oblikovanje duha.

T. O.

AKADEMSKI MEČ RAYMONDU LATARJETU

Znanstvenik, kancerolog, obenem velik muzik, član Akademije znanosti Raymond Latarjet je pred 25 leti organiziral prvi francoski visokogorski smučarski »rallye CAF«, predpisal zanj pravila, se sam tekmovanj udeleževal in s tem močno vplival na razvoj smučarskega športa. Dr. Latarjet pa je tudi član GHM (Groupe de Haute Montagne) in član francoskega Himalajskega komiteja, skratka za razvoj francoskega alpinizma izredno pomembna osebnost. Veliki športnik in znanstvenik je bil odlikovan z »epée academicien«. CAF je ob odlikovanju priredil velik sprejem, katerega so se udeležili stari Henri de Ségogne, med obema vojnama vodilni francoski alpinist, minister dr. Pierre Mazeaud in Maurice Herzog. V odgovoru na uvodni govor predsednika CAF Jeana Ch. Meyerja je Latarjet primerjal prvenstveno plezanje znanstvenemu raziskovanju: najprej je videti smer nepreplezljiva, nato se spremeni v najtežjo doslej preplezano, zatem jo mnogi ponavljajo, nazadnje utegne postati primerna za – ženske naveze. Od nepremagljive neznanke, uganke pride znanost do presenetljivih odkritij, ki sčasoma postanejo lekcija za – študente.

T. O.

V tej številki objavljamo naslednje grbe: Črnomelj (str. 313), Idrija (str. 327, 330), Slovenjgradec (str. 336), Radovljica (str. 338), Tolmin (str. 340, 354), Šoštanj (str. 344), Škofja Loka (str. 351), Vipava (str. 353), Konjice (str. 353), Bosna (str. 354).

RAZGLED PO SVETU

RAJE NA PETTISOČAK KOT Z VELIKO ODPRAVO NA 8000 m

Reinholda Obsterja smo menda v tej rubriki omenili enkrat samkrat v zvezi s Herrligkofferjevo ekspedicijo na Nanga Parbat. Drži se bolj v ozadju, čeprav spada med najboljše münchenske alpiniste. Ves svoj prosti čas porabi za plezanje, ne da bi pri tem iskal kakršenkoli zaslužek, čeprav bi ga lahko.

Leta 1960 – bil je star 18 let – je preplezal Livanosovo Cima Su Alto, nato Torre Val Grande in zahodni raz Busazze v Civetti pa velike smeri v Cinah. Leta 1964 je bil v Rupalu, 4000 m visokem pobočju Nanga Parbata. L. 1962 je začel plezati velike ledne smeri: Bumillerjev steber v Bernini, severno steno Ortlerja, 1967 severno steno Königsspitze, severno steno Matterhorna, pri Walkerju pa se mu je vselej kaj zataknilo. Preplezal je skoraj vse smeri v Severnih apneniških Alpah, posebno dobro pozna Laliderer in Kaiser. Mnogo je plezal v Berghellu in v Mt. Blancu. L. 1966 je v Andih stopil na edini še ne obiskani šesttisočak, 1969 je bil v ekspediciji na Annapurni, vrha niso dosegli pač pa dva sedemtisočaka (Roc Noir in Glacier Dôme). Odpravarstvo mu ne leži, češ da raje pleza v manjši skupini, ki se dobro ujema. Če je skupina velika, so napetosti nujne.

Leta 1972 se je potepal sam po Nepalu, 6 mesecev. Tako potepuštvo je avantura, ceni jo prav tako kot plezanje v steni. Po poklicu je orodjar, ni mu težko za kruh, zato si lahko prebira, kakor mu srce poželi. Jemlje si neplačan dopust ali odpove službo. Veliko fotografira, nerad predava, piše pa sploh ne, češ, da ni za to. S VW je potoval po Turčiji in Korziki. pred seboj ima v načrtu Azijo.

T. O.

600 DOLARJEV KAZNI ZA HIMALAJSKI VRH (Annapurna IV)

Leta 1974 je sekcija Oberland za svojo 75-letnico pripravila ekspedicijo na Annapurno II (7937 m). Vodil je Peter Bednar. Trije člani so se odpeljali iz Münchna s tovornjakom MAN, starim deset let, veteranom, ki jim ga je posodil doktor Herrligkoffer, dve meseca za njimi so odleteli drugi člani ekspedicije. Namesto na dovoljeni vrh I so šli spotoma na vrh IV. Nepalska vlada jih je kaznovala z globo 600 dolarjev in jim pokazala – vrata.

Bednar poroča o spremembah, ki jih je v zadnjih nekaj letih videti v Kathmanduju, v himalajskem trekkingu – turizmu, o vedno višjih cenah pri blagu, nosačih in šerpah. Vse kaže, da bodo zahteve šerp leta 1975 glede mezde in opreme zrasle še za 70 %.

Severna stena Annapurne II je 3 km široko pobočje, na levi strani nagrmadeno z vesnimi ledeniki, plaznicami in lednimi podori. V srednjem delu sta dva značilna stebra, strma, vendar manj izpostavljena objektivnim nevarnostim. Bazo so si uredili v višini 3606 m, tabor 1 in 2 v višini 4200 in 5050 m. Med moštvom in šerpami niso delali razlik, vsi so nosili po 15 do 25 kg, vsi so bili pri »isti skledi« in opremi. To se je obneslo. Tabor 3 in 4 so postavili v višini 6100 in 6950 m. Ledeni steber je bil napet, 45°–50°. Deloma pravi trdi led je terjal 1400 m pritrjenih vrvi. Pri tem delu jih je zajelo slabo vreme, morali so odnehati za en teden. Potem so dosegli zahodni greben Annapurne II in se odločili, da gredo na 7525 m visoko Annapurno IV. Od tabora 5 do vrha je bilo komaj 150 m višinske razlike in 600 m razdalje. Šerpe so to seveda opazili in javili takoj spremnemu oficirju. Ta je javil ministrstvu za zunanje zadeve, ki je takoj preklicalo dovoljenje za Annapurno II. Moštvo se ni smelo ganiti, tudi v tabor 5 ni smel nobeden. En član ekspedicije je močno ozebel in bil takoj evakuiran. Takoj so morali ustaviti ekspedicijo, čeprav so jim manjkali do Annapurne II le trije lepi dnevi. Oficir je ukrep podprl z grožnjo: Če ne bi ubogali, bi morali plačati 30 000 DM in iti za dve leti v zapor.

V dveh dnevih so demontirali pritrjene vrvi, se vrnili v Kathmandu in čakali devet dni na odločbo, ki se je glasila:

1. Dovoljenje za Annapurno preklicano takoj, 2600 dolarjev globe odšteti za nedovoljeno Annapurno IV (toliko znaša »permit«).

3. Udeleženci in sekcija Oberland izgube pravico, da se v prihodnje pojavijo s prijavo za kakršnokoli ekspedicijo.

Vsi udeleženci so se v zunanjem ministrstvu – opravičili. Bednar pripominja, da je Annapurna IV že pred Nemci imela obisk, da ni sveta gora, da ne stoji na meji in da je zelo blizu Annapurni II.

Zgodovina himalajizma ve povedati, da je E. Hillary brez dovoljenja prvi stopil na Ama Dablam (6950 m) in moral zato »odsedeti« dva dni in plačati 20 000 rupij. Annapurno IV so brez dovoljenja in brez kazni obiskali Japonci, Francozi pa so 1974 stopili iz Solo-Khumbuja na Ta-

voči in izginili iz Nepala, preden jih je doseglo ministrstvo. In še kaj, seveda. Lahko bi rekli: Kjer ni tožnika, ni sodnika ali tudi Quod licet lovi, non licet bovi (= kar sme Jupiter, ne sme vol; v nekem učbeniku je bilo poslovenjeno na pol po koseščini: Kar sme Apol, ne sme še vol!)

T. O.

KHUMBU HIMAL

Že desetletja se ta geografski pojem pojavlja tudi v našem glasilu. Povezan je z Everestom, z domovino Šerp, z ledenikom istega imena in še s tem in onim. A. v. Wandau iz Dunaja je v »Les Alpes« 1974/II o tem zapisal nekaj zanimivih opazk:

V višini 3500 m je tu kakih 100 hiš vasi Kumjung, 350 m nad Namče Bazarjem – dve svetovni znani šerpski vasi, kriv za to je Everest. Severozahodno od tod drži pot čez prelaz Nang-Pa (5716 m) v Tibet, za jake je skoraj vse leto prehodna, sol in volna prihajata iz Tibeta pa tudi budizem iz tibetskih samostanov, npr. iz Rongbuka. Kitajci so iz tega samostana pregnali opata, zdaj živi v Kumjungu, štiri ure stran od domovine. Pokrajina je menda res edinstvena in zato – menda vendar ne samo zato – so Japonci postavili hotel na grebenu med Kumjungom in Namčejem, 12 dni peš hoje od zadnje bencinske postaje v Nepalu. Cesar Hirohito je v oktobru 1973 slovesno odprl to japonsko turistično postojanko. Tudi »aeroport« za manjša letala, boljši od onega v Lukli, je tu – masiv Everesta – Čomolungme je že blizu prometnega žarišča, turisti že pljuskajo sem, ob potih se nabirajo smeti in nesnaga, začudene otroške oči so se spremenile v lokave, kajti v turizem se intenzivno vključujejo z beračenjem. Leta 1972 tega še ni bilo.

Avtor se je iz letala izkrcal v Lukli, sicer že opremljen s trekking – potnim listom, vendar njegov cilj ni bilo turistično vandranje pač pa obisk samostana Teng poče v stičišču štirih dolin, torej kraj z razgledom na najvišje vrhove. Predstojnik samostana jih ni sprejel – kako neki, saj velja za reinkarniranega Boddhisattvo, torej svetnika, ki je ubogal Buddho, se očistil, prišel do nirvane, se vrnil na svet, da bi reševal vse, ki še frlé v bleščavi pozemeljskih nečimrnosti. V Tengpoče so si ogledali lepe slike budističnega panteona, o stvarjenju sveta in še o marsičem, zaradi česar budizem ne izgublja na svoji mikavnosti. – Potovanje je razkazalo še marsikaj, kar spada k bližnji okolici Everesta, k domovini Šerp, med drugim je tudi vsebovalo vzpon na Island Peak (6189 m), v grebenu, ki se vleče od Lhotse Shar (8383 m) na jug. Obiskali so tudi Dingpoče, vas v višini 4400 m, kjer še uspeva ječmen, verjetno najvišje žito na svetu. Ogledali so si tudi Kumjung (3800 m), glavno središče Šerp. Tu je postavil Edmund Hillary, ki je prvi prišel na Everest, bolnišnico. Tudi vzdržuje jo sam. V tej vasi je tudi jetijev skalp, o čemer smo prejšnja leta dovolj in preveč pisali.

T. O.

EKG V HIMALAJI

Vodja prve francoske ekspedicije na Everest Gérard Devouassoux, zelo ugleden alpinist, je v Delhiju izjavil, da je njegova ekspedicija prva uporabljala aparate EKG. To je zbodlo dr. Herrligkofferja, da je svet opozoril, kako je svoja ekspedicijska moštva, šerpe in nosače od l. 1968 testiral do višine 6400 m z EKG. Ekspedicijskemu »grosistu« Herrligkofferju tudi ni bila všeč izjava, da bo francoska ekspedicija po možnosti do vrha Everesta prišla brez kisikovih aparatov. »To je prenapeta izjava,« se je javno uprl v »Der Bergst.« 1974/10. »Šerpe, ki stalno žive v višini 4000 m, teoretično že pridejo na koto 8848 m brez dodatnega vira za kisik, do višine 8000 m jim res skoraj ni treba nositi težkih kisikovih bomb. Alpinistom, ki imajo za aklimatizacijo komaj nekaj tednov na razpolago, pa bi prav lahko trda predla, tako početje bi lahko priklicalo – smrt«.

T. O.

NOVA SMER V ZAHODNI CINI

Naredil jo je od 5. do 20. 8. 1973 Thomas Gross sam. Po rodu je Slovak in živi v Ženevi. Poteka desno – zahodno – od velike strehe, v polovici stene prečka Cassinovo smer in po 440 m doseže ne več strmi severozahodni raz.

Vstopil je 25 m desno od Bauerjeve smeri. Po štirih raztežajih, nekateri so bili 55 m dolgi, je dosegel vodoravno polico Cassinove smeri, šel po tej na levo nekaj metrov in nato med Cassinovo smerjo in severozahodnim razom plezal v navpičnem, rumenem delu stene, nato štiri dolge raztežaje po sivem, trdnem, razčlenjenem, zelo lepem svetu dosegel severozahodni raz in po njem vršno kražno polico. V steni je pustil 50 klinov. Do srede 1974 ni bilo slišati o kaki ponovitvi.

T. O.

ZA MEJO GRE – NA PASSO CEVEDALE

Občina Martell se je odločila, da se bo borila za 50 ha visokogorske površine 500 m pod 3769 m visokim Cevedale. Občinski možje v Martellu pravijo, da je bila meja premaknjena leta 1950 na ljubo

občini Valfurva v provinci Sondrio in sicer le zato, da oskrbniku koče Casatti ni bilo treba plačevati davkov občini v Martellu. Krajevni poslanec je ta »krompir« izkopal zdaj in zahteva, da se teh 50 ha spet vpiše v kataster občine Martell, češ da tako kaže katastrska mapa Marije Terezije, saj je meja potegnjena po razvodnici od Cevedale do Suldenspitze, prav tako je zarisano v vojaški karti iz l. 1940. Šele po tem letu je geografski inštitut mejo potisnil z razvodnice 200 metrov v dolino pod Passo Cevedale. Mnogo je še živih prič, ki se spominjajo stare meje in se ponujajo za priče na sodniji.

T. O.

Z ZASEDANJA PODKOMISIJE ZA PLAZOVE IKAR

Podkomisija je zasedala 27. 9. 1974 v prostorih instituta za plazove GRS Nizke Tatre v Jasni na Slovaškem, ČSSR.

Na dnevnem redu je bilo 8 točk, ki so zajele dokaj obsežno problematiko, kar se je zgovorno pokazalo na seji, katere so se udeležili zastopniki Avstrije, Jugoslavije, ZRN, ČSSR, Poljske, Južne Tirolske, Italije, Francije, Švice, Bolgarije, odsotni pa so bili Španci in Švedi. Prvič sta sodelovala zastopnika Norveške in Kanade. Kot gost je prisostvoval direktor Raziskovalnega instituta v Jasni, dr. ing. Ladislav Knazovicky.

POROČILO O RAZMERAH V SEZONI 1973/73

V Švici je bila zima dolga in huda, štirikrat so zabeležili celo nov maksimum snežnih padavin, prekoračena so bila vse letna poprečja. Razmere so ugodno vplivale na snežno odejo, jo utrdile in okrepile, zato je bilo le malo škode zaradi plazov.

Ob nesrečah se je zopet izkazala tovariška pomoč, večino mrtvih so našli lavinski psi, eno nesrečo je zasledil helikopter.

Aparati niso prišli do veljave, ker tam, koder jih imajo, ni bilo zasutih.

V **Avstriji** je bila sezona izjemno ugodna, mrtvih je bilo le 7 žrtev plazov, medtem ko jih je bilo v prejšnji sezoni kar 61. Padavin je bilo malo, sneg se je dobro utrdil. Od 30 zasutih se jih je 19 rešilo z lastnimi močmi, tovariši so rešili tri žive, pes pa enega zasutega.

Aparatov za reševanje (Pieps I) je bilo na terenu že abilo, lastniki pa niso zabredli v nesrečo. Izjema so trije planinci, ki so zašli v stisko in od katerih sta bila dva opremljena s piepsom. Potek je zanimiv in poučen.

Smučarji S., A. in R. so med spustom sprožili plaz sprijetega snega. S., ki je vozil prvi, je izvozil brez škode, R. je bil povsem zasut, A. pa le delno ter se je s pomočjo S. rešil sam. Skupno sta nato iskala R. vendar jima pieps ni pomagal, ker sta iskala daleč od dejanskega nahajališča zasutega. Ob tej priložnosti je A. napravil usodno napako. Nehal je iskati, pri tem pa pozabil preklopiti na oddajo. Ko ga je malo kasneje zasul nov plaz, ga iskalci s piepsom niso več mogli najti, odkril ga je šele lavinski pes – mrtvega.

Služba za opazovanje snega in napoved plazov (LWD) deluje v vseh deželah Avstrije, kjer je to potrebno.

V **ZRN** se krepi dejavnost za zaščito pred plazovi in raziskavo snega ter plazov. Imajo 23 komisij za boj s plazovi, ustanovljena je bila znanstvena služba za plazove (Bayerisches Landesamt für Wasserwirtschaft).

Oblasti so že izdelale prve zemljevide območij, ki jih ogrožajo plazovi (Lawinenzonenpläne), in bodo rabili kot dokument za izdajo dovoljenj oziroma soglasij za gradbena dela.

LWD se je lepo uveljavil in obnesel. Odprli so tudi 12 novih odstrelievalnih žičnic, s katerimi si zelo pomagajo.

Z elektronskimi aparati ni izkušenj, na smučiščih uvajajo ostrejši režim, zapore prog, zelo cenijo lavinske pse.

Imeli so eno samo smrtno žrtev.

Italija ima osem con, v katerih dela LWD, ena cona je v Apeninih.

Lavinskih psov imajo že 84, aparatov pa še nobenih. Zima je bila v mejah normale, snega ni bilo posebno mnogo, obdobja plazov so bila kratka. Več nevarnosti je bilo februarja in marca, dosti je bilo plazov mokrega snega.

Maja so zabeležili tri mrtve na cesti, ki je bila zavoljo plazov zaprta za promet.

Pri napovedi plazov si pomagajo tudi z vojaško meteorološko službo, ki pa se s snegom ukvarja le zelo površno.

V **Južni Tirolski** je bilo 7 mrtvih, čeprav prve čase zime ni bilo nič snega. Prvi sneg je padel marca, snežilo je še konec aprila.

V rabi imajo okrog 100 piepsov, ki pa se še niso imeli priložnosti izkazati.

V **ČSSR** so zabeležili razmeroma toplo in dolgo zimo, ki je bila bogata s plazovi in nevarna. Vremenske spremembe so bile povsem neobičajne in ni mnogo manjkalo, da bi prišlo do pravih snežnih katastrof.

Strokovnjaki ugotavljajo, da območje ČSSR postaja nekaka vremenska ločnica. Snežne padavine so bile najizdatnejše v zadnjih treh letih, značilno je bilo, da so velike količine padle hkrati in niso imele niti priložnosti, da se uležejo, kajti podlaga je bila ledena.

Evidentirali so štiri obdobja plazov: november, januar, februar in marec ter štiri nesreče. Najhujša med temi je bila v Visokih Tatrah, kjer je zasula skupino 27 smučarjev, od katerih jih je 12 izgubilo življenje. Plaz mokrega snega je opravil svoje uničevalno delo potem, ko je prešel dno globeli, v katero je pridrvel iz strme grape in zdrvel po nasprotni strmini.

Jugoslovani smo poročali o muhasti zimi, pomanjkanju snega in nesrečah v Makedoniji ter v Prokletijah, kjer je umrlo 7 ljudi, med njimi dva alpinista iz Slovenije. Omenili smo nesrečo na Kaninskih žičnicah pri postaji C in posredno žrtev plazu nad Žagarjevim grabnom v Bohinju.
Po številu nesreč je bilo to obdobje med najhujšimi, kar jih pomnimo pri nas, omenili pa smo tudi premike v boju zoper plazove, ki pomenijo velik korak naprej v praksi naše GRS.

V **Franciji** je bila zima v primerjavi z normalnimi razmeroma revna s snežnimi padavinami. V glavnem je snežilo konec decembra 1973, februarja skoro vsak dan, aprila pa v večjih višinah.

LWD v Alpah in Pirenejih je izdala 250 biltenov, napovedi in svaril, poprečno 1-krat na tri dni, v nevarnih obdobjih pa po 2-krat v radiu, TV in časnikih. Bilo je še 10 posebnih poročil. Rezultati so težki. Zajetih je bilo 90 oseb, 61 zasutih, 24 poškodovanih, 26 mrtvih. Spontanih plazov je bilo malo, le 4, 24 so jih sprožili alpinisti in smučarji sami. Že ko je minil april, je bilo 19 mrtvih. Enaindvajset zasutih so odkrili s sondo, 11 s psi, od tega 3 žive. Osem so jih našli zavoljo vrvi (naveze), en zasuti pa je imel lavinsko vrvico. Bil je mrtev.

V rabi je že nekaj aparatov, vendar z njimi niso odkrili nobenega zasutega. Lavinskih psov imajo 44.

Mnogi ponesrečeni so bili težje poškodovani.

V **Bolgariji** je bilo malo snega in malo plazov. Imeli so enega mrtvega v plazu na Rili planini.

Poljski tovariši so zabeležili mnogo poplav, malo snega in nobene nesreče. Nikogar ni zasulo. Je-

zero Marskie oko pod Menguševieckim Stitom in Rysijem je zasul 300 m širok in 800 m dolg plaz 4,5 m na debelo.

Na **Norveškem** so bila tri značilna območja. Na jugu mnogo snega in nič nesreč, na zahodu malo snega in nič nesreč. Na severu so bile količine snega v normalnih mejah; plazovi so terjali dve smrtni žrtvi.

Nils Faarlund, prvi zastopnik Norveške v IKAR, je kot zanimivost omenil dve stvari.

Imeli so črn sneg, zasute iščejo z novim pripomočkom – bajanico.

Kanado sta zastopala dva Avstrijca, od katerih se s plazovi ukvarja Peter Fuhrmann, specialist za alpinistiko Narodnega parka Banff, Alta.

Teren je obsežen in težaven, težko je zvedeti za vse, kar se dogaja na 5700 km². Ponekod je bilo snega malo, v osrednjem delu in na zahodnem priobalnem pasu pa veliko in veliko plazov. Konec junija je bilo še zelo mnogo snega.

Razmere v tem svetu so v vseh pogledih nekaj svojskega. Ponekod smučajo turisti v predelih, kamor je mogoče priti le z letali. Pa tudi smučajo se tako, da jih helikopter vozi na start, odkoder potem vozijo po smučarskih progah.

Poskrbljeno je za elektronske aparate (Skadi, pieps). Slišali smo, da je v nekem primeru bilo zasutih okrog 30 ljudi, vse so našli prav s pomočjo elektronike, četudi se spričo razvoja v Evropi javlja zmeda: skadi in pieps, ki delata na enaki frekvenci, sta uporabna enakopravno, ne gre pa VS 60, ki dela na drugi frekvenci. Aparate uporabljajo zasebne, posojajo jih pa tudi na smučiščih, teh je nekako 330. Dnevno si jih smučarji izposodijo okoli 200 v vsej sezoni. Dokazano je, da so z njimi rešili žive ljudi, ni pa točnih podatkov.

RABA NAPRAV ZA ISKANJE ZASUTIH V PLAZU

Melchor Schild je poročal o močnih poslovnih težnjah in pritiskih proizvajalcev avstrijskega piepsa. Prodanih je bilo 10 000 aparatov, učinka pa še ni čutiti (ta ni odvisno le od aparata, temveč zlasti od tega, če ima aparate prizadeta skupina smučarjev). Eigenmannova fondacija preskuša novo izvedbo na zelo kratki valovni dolžini (Napoli 2), nekaj podobnega se dogaja v Jugoslaviji.

Stvari so torej precej zamotane, reši jih (pa še to le delno) samo saliden posvet strokovnjakov; zategadelj so člani podkomisije sklenili naslednje: **Vse odločitve odložimo do simpozija. Šele potem, ko bodo znani izsledki in mnenje simpozija, lahko preidemo k nadaljnjemu iskanju rešitve. Trenutno ni mogoče priporočiti ničesar od tega, kar je na voljo.**

Omenjena je bila vsiljiva propaganda v časopisju in RTV v ZRN in Avstriji, kjer na vse kriplje favorizirajo pieps, pri čemer glasniki posegajo po frazah, ki zavajajo nevedno publiko. Nikjer ni poudarjeno, da gre za pripomoček, za sredstvo tovariške pomoči, da so vsi ti aparati le visokokvalitetna »lavinska vrvica«, ne pa čudežna naprava, ki bo preprečila vse nesreče.

Kanadski predstavnik je povedal, da nima točne statistike o učinkovitosti aparatov. Pač pa lahko pove, da so aparate nabavili zelo hitro in da se obnesejo, brez njih bi marsikje ne obvladali razmer. Medtem ko za magnetne sonde vedo povedati le to, da se splah niso obnesle, imajo z radijskimi sistemi kup dobrih izkušenj.

Skadi je slab pri zelo nizkih temperaturah, ni se moč zanesti na baterije, ki se hitro trošijo, v sistem pa so (zavoljo dobrega kontatka) prilotane! Kup težav, ki jih pri piepsu ni!

Uvozili so tudi švicarske VS 60, s čimer pa nastane zmešnjava frekvenc.

Z aparati so opremljeni vsi delavci žičnic oziroma varuhi, čistilci prog. Aparate in pouk o uporabi dobe pri firmi, dosedanji uspehi so dobri.

Problem je, kako v bodoče premagati zmedo ob množici aparatov, frekvenc. Zlasti smučarji, ki smučajo s helikopterjem, nikakor ne morejo biti brez tega pripomočka.

Nils Faarlund iz Norveške je povedal, da jim je svetoval uporabo bajanice nek 70-letni mož. Odločili so se, da jo bodo temeljito preskusili. V praksi se je že izkazala, iskali so štirje praktiki, ki so ugotovili, da pokaže bajanica celo globino, v kateri se nahaja zasuti. Negativni so tuji vplivi: voda, kovine. Iskanje je počasno, mati plaz. Doseg je po dosedanjih ugotovitvah nekako 15 m.

PREDPISI O GRADNJAH V PREDELIH, KI JIH OGROZAJO PLAZOVI

Italijanski predstavniki so dali pobudo, da bi ugotovili, kako je v posameznih državah poskrbljeno za varnost gradenj. Kdo daje mnenje oziroma soglasje za gradnje v predelih, kjer bi objekte lahko ogrožali plazovi? Kdaj dovoljenja ni mogoče dobiti?

Razmere so silno različne, vsaka država ima kako posebnost. So take, kjer tega skrbstva sploh ni, medtem ko je drugod dognano že do podrobnosti.

Italija

V Italiji je od leta 1968 v veljavi predpis, da mora vsaka žičnica imeti veljaven dokument, h kateremu dajo mnenje: gozdarstvo, občina, CAI, zveza žičnic, smučarski učitelji.

Žičnica ne sme biti ogrožena od plazov.

Specialisti, ki dajo mnenje in izdelajo ekspertizo, še niso uradno priznani, postopek je zapleten in počasen.

Predlagajo delo po naslednji shemi, veljavni za strokovnjake CAI:

I. **Osnovni podatki**

1. Naročnik ocene,
2. Namen ekspertize,
3. Podatki o že opravljenih ukrepih.

II. **Podatki o ekspertizi**

1. Izvedenec, ki je izvedel ekspertizo,
2. Najbližja služba za opazovanje snega, napoved in proženje plazov (SOSNPP),
3. Kdo je izdelal ekspertizo,
4. Kdo je sodeloval pri izdelavi ekspertize.

III. **Oris problema in ozemlja**

1. Lega terenov, gorstvo, geografske posebnosti,
2. Oblikovitost terenov (višine žičniških objektov, smučarske proge),
3. Nagib pobočij in orientacija po straneh neba,
4. Terenske razmere (oblikovitost, trenje podlage, geološki pogoji, strmina, rast).

IV. **Klimatsko meteorološki podatki in plazovi**

1. Padavine, vetrovi, temperature, prevladujoča smer vetra, posebno izdatne padavine (po podatkih iz sedanjosti in preteklosti, osebne izjave, zapisi, kronike, itd.),
2. Kvantitativne in kvalitativne podatke o vremenskih pogojih (temperatura, veter, megla, snežne padavine in sneg) zbirajo LWD ali HMZ.

V. **Zaključki**

Podatki morajo biti resnični in točni. Če tega ni mogoče zagotoviti, je treba v mnenju navesti in opozoriti na potrebo po sodelovanju posameznih specialistov.

Švica

1. V Švici so službe za napoved plazov (LWD) in Institut za raziskavo snega in plazov (EISLF, Eidgenössisches Institut für Schnee- und Lawinenforschung) v Davosu. Institut dela proti plačilu;

če ima kdo problem, ki ni denarne narave (npr. občina, kanton), pa tudi brezplačno.
2. Podjetjem seveda zaračunajo. Tarifa je 350 ŠFr/dan.

Za žičnico v gradnji je nujno zvezno dovoljenje. Podjetje zaprosi EISLF za mnenje, na tej podlagi zahteva naročnik uradno dovoljenje pri oblasteh.

3. Gradbene družbe morajo zavarovalnici dokazati, da delavci niso ogroženi. Potrebno je strokovno mnenje EISLF.
4. Za železnico velja isto. Varne morajo biti zgradbe in proge.
5. Isto kot za gradilišča in železnice velja za žičnice, za naprave, zgradbe in smučarske proge.

Odgovoren je inštitut, pri ekspertizah za sodišče pa uradni opolnomočenec oziroma izvedenec. Strokovni delavec mora odgovoriti na konkretno vprašanje in ga utemeljiti. Če je treba zapre žičnico ali smučišče.

Kanada

Državni raziskovalni svet (National Research Council) daje mnenje brezplačno.
V nacionalnem parku poskrbi direktor (superintendent), da specialisti ugotove stanje, nato da mnenje.

Norveška

Zakonov na to temo še ni, za varstvo delavcev pa je potrebno mnenje in ustrezna odredba. Od leta 1975 naprej je zbiranje podatkov prevzel Geotehnični raziskovalni institut v Oslu, ki tudi daje strokovno mnenje za soglasja. Vendar to velja samo za varnost gradilišč, ne pa tudi za zgradbe in žičnice.

Poljska

Imajo službo za napoved plazov (LWD). Dovoljenja za gradnjo dajejo občinski organi, marsikje pa gredo stvari svojo pot.

Francija

Odgovornost je v rokah župana oziroma prefekta okraja. Ta svojo oblast delegira, prenese na svetovalce specialiste iz ministrstva za poljedelstvo, gozdarstvo, javna dela. Kar zadeva plazove, mu pomagajo specialisti ministrstva in nižjih enot. Gotovo zgradbo, objekt, pregledajo komisije v prefektovem imenu, ki lahko prepove ali odobri gradnjo.
Predpisi so in tudi kazni (primer Val d'Isere, kjer je župan kaznovan z globo 380 000 FFr.).

Zvezna republika Nemčija

Do nesreče na Zugspitze so stvari tekle po svoje, od tedaj dalje pa je stvar vzelo v roke ministrstvo za notranje zadeve. Zahtevajo varnost za zgradbe zimskošportnih objektov in za smučišča. Gradbeni inšpektorat skliče specialiste in zahteva mnenje. Na prizadetih in ogroženih območjih delujejo LWD in komisije za varstvo pred plazovi, v katerih so člani zastopniki žičnic, policija, GRS in drugi.

Avstrija

Za vse javne gradnje in zgradbe daje soglasje specialist deželne vlade za vode in hudournike.
Žičnice sodijo pod zakon o železnicah, o tem pa odloča ministrstvo za promet.
LWD zahteva varstvo za delavce, za katero skrbe komisije za varstvo pred plazovi, so pa težave, ker je LWD mlada institucija, ki v zakonu še ni zajeta.
Po zakonu nihče ne odgovarja za zaporo cest; stanje rešujejo komisije za varstvo pred plazovi in LWD.
K vsemu povedanemu še tole: zajeti in zaščiteni so objekti, zgradbe, žičnice, ne pa smučišča.

ČSSR

Posvetovalni glas in dovoljenje za mnenja ima v ČSSR samo GRS (Horska Služba), kar stoji tudi v njenem statutu. V tem okviru ima statut veljavnost zakona, kdor ima projekt in potrebuje soglasje najprej prosi za mnenje GRS. Ta da mnenje o plazovih, vremenu, megli in nasploh o nevarnostih na tistem območju.
(Zanimiv primer: Ko je športna zveza, katere član je tudi Horska Služba, hotela graditi hotel v Krkonoših, je HS dala negativno mnenje, ker območje večino časa ni uporabno za šport. Kljub intervencijam in želji vodstva, da naj HS da vsaj nevtralno mnenje, soglasja ni bilo).

Sklepna ugotovitev

Podatki, o kakršnih doslej še nismo razpravljali, so zelo zanimivi, ne pa sistematični, prav gotovo tudi niso v celoti točni in zanesljivi. Sklenili smo, da je do prihodnjega zasedanja potrebno razposlati vprašalnik in zbrati zanesljivejše podatke.

TO IN ONO

1. Povzetek razprave o nesrečah v sezoni 1973/74 smo združili v naslednji tabeli, ki, žal, ni popolna. Manjkajo številni delni podatki, podatki iz Švedske in Španije pa v celoti. Žetev smrti je bila obilna, vendar manjša kot v obdobju 1972/73.

Država:	Mrtvi
1. Avstrija	7
2. Bolgarija	1
3. ČSSR	14
4. Francija	26
5. Italija	4
6. Južna Tirolska	7
7. Jugoslavija	8
8. Kanada	3
9. Norveška	2
10. Poljska	–
11. Španija	
12. Švedska	
13. Švica	14
14. ZRN	1
Skupno	87

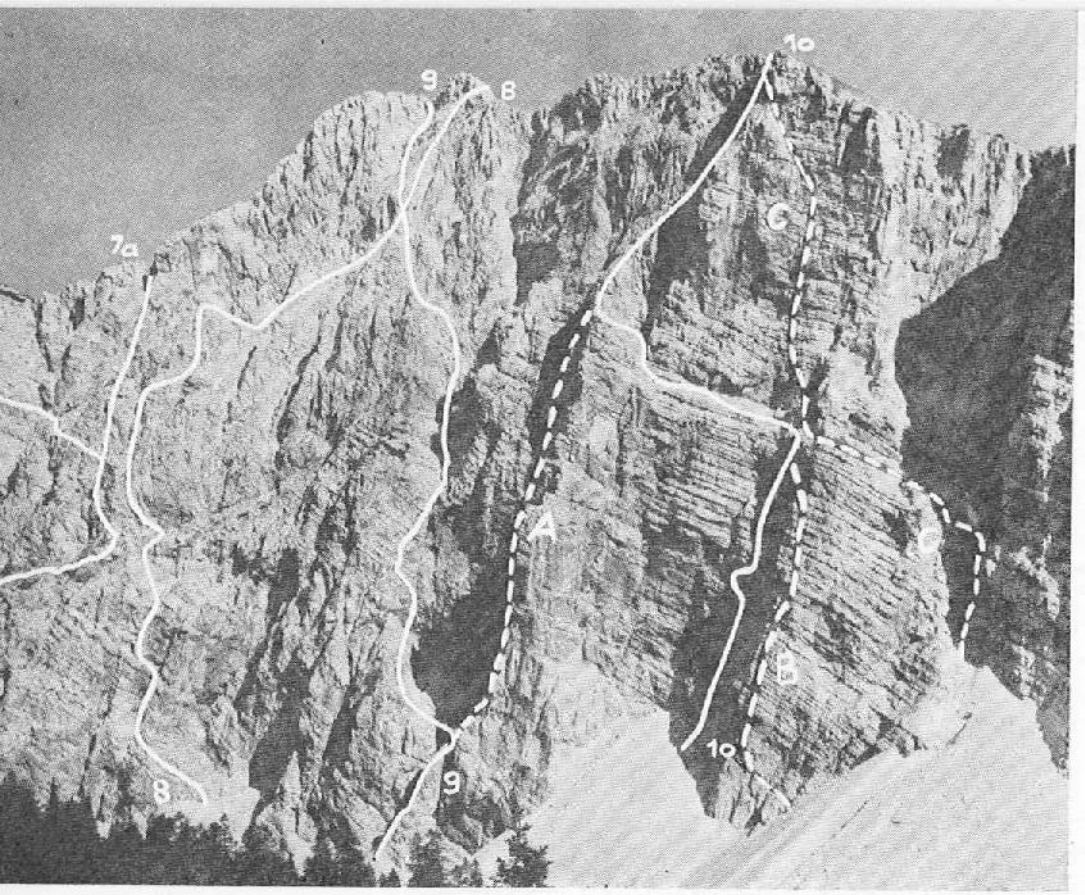
2. Elektronsko proženo minsko polje in strelne naprave.
Francoski udeleženci so poročali o poskusih z minskimi polji, katerih proženje poteka po kablih prek kodiranih električnih signalov, ki preprečujejo napačno proženje.
3. Druga izvedba je z nekaterimi izstrelitvenimi rampami. Na varen greben, pod katerim je treba prožiti plazove, nameste baterijo izstrelilnih cevi z ustrezno doziranimi projektili. Te prožijo na daljavo s kodiranimi elektronskimi signali. Stvar je še na preizkušnji. Tehnična izvedba je vsekakor možna, vprašanje je, kako zavarovati rampe, elektroniko in projektile pred nepoklicanimi.

4. Lovinska vrvica na balonu. Ugotovitve ustanove V. Eigenmann, da plaz lavinsko vrvico zasuje in da je verjetnost najdbe le okoli 20 %, so vodile francoske tovariše k zamisli, da bi vrvico povezali z zadostno trdnim balonom, ki ga ob nevarnosti na poteg z roko napihne vgrajena ampula s stisnjenim plinom. Balon in vrvica sta iz solidnega materiala, vgrajena v rokav velrovke oziroma anoraka.

Poskusi so pokazali, da balon v resnici ostane na površini plazu, videli smo filmske posnetke in se prepričali, da plaz balonu ne more zlepa do živega. Novo metodo raziskuje družba »Société d'Exploitation des Ballons d'Avalanches«, zastopnik Philippe Holder, 1., Arancarya – 74110 Avoriaz – France.

5. Melchior Schild je poročal, da je obisk tečajev IKAR na temo plazovi in reševanje iz plazov iz leta v leto dobro obiskan. Povabil je, naj pošiljamo svoje specialiste tudi v bodoče.

ing. Pavle Šegula

Iz kartoteke prvenstvenih vzponov

MALI DRAŠKI VRH – SEVEROZAHODNA STENA

A. Smer po stebru

Jože Hočevar in Vanja Matijevec, 5. 9. 1971.

Ocena: IV, 450 m (samostojne smeri je 250 m), 6 ur.

Dostop: Od Kovinarske koče po poti v Zgornjo Krmo in po grušču do stene. 2 uri.

Opis: Po direktni smeri (glej vodnik Plezalni vzponi, smer 109!) do značilne kotanje v spodnjem delu stene, kjer zavije ta smer v levo. Od tu poševno desno na raz stebra in po njem do škrbine. Dalje čez slabo razčlenjene plošče na polico in po njej levo proti grapi. Navzgor pod previs in poševno desno proti razu. Skozi kamin do police pod rumenimi previsi. Levo 50 m v grapo in po njej do vrha stebra, kjer se stena močno položi. Tu se smer priključi desni smeri, ki se vzpenja v glavnem naravnost proti robu stene. Kljub izredno drobljivi pečini je plezanje v tem delu lahko. Mogoče so številne varianta.

Sestop: Z grebena se spustimo prek travnatih vesin na bližnje sedlo med Malim in Velikim Draškim vrhom, kjer naletimo na markirano pot Lipanca–Velo polje. Po njej do Vodnikovega doma in prek Bohinjskih vratc v Krmo. Do Kovinarske koče 3 ure in pol.

B. Smer Krivic–Runovec

Bori Krivic in Franci Runovec, junija 1966.

Ocena: IV, 400 m samostojne smeri je 200 m), 6 ur. Trdna skala.

Opis: Smer poteka v območju stebra desno od desne smeri. Vstop po polici z desne. Tik pod veliko gredino sredi stene zavije smer s stebra levo in se priključi desni smeri. Dalje po njej še 200 m (II) do roba stene.

C. Prestol

Tomaž Jamnik in Nejc Zaplotnik, 9. 10. 1971.

Ocena: Zgornji del V, spodnji II, 350 m, 7 ur.

Opis: Smer vstopi v rdečo grapo med Velikim in Malim Draškim vrhom. Ko preplezamo nekaj zglajenih pragov, dosežemo široko gredino, ki pelje zložno navzgor proti levi. Po njej okrog roba. Tu stik z desno smerjo in smerjo Krivic—Runovec.

Takoj za robom navzgor čez prag na zgornjo polico (k). Po poči 15 m navzgor in po poličkí levo, nato pa navzgor prek pragov (k) do stojišča. Zdaj levo po krušljivi poči (zagozda) v dno zajede med steno in stebričkom. Dalje po zajedi, ki se spremeni v kamin, ta pa v poč. Po njej (k, zagozda) desno prek previsa in levo na stojišča pod rumenimi previsi. Levo po poličkí, pod strehastim nosom pa še dalje levo v žleb in po njem na krušljivo gredino. Ta nas privede levo v lažji svet, kjer poteka desna smer. To smer dosežemo tik pod robom stene.

Opomba: Spodnji del smeri C (grapa in gredina) je bil preplezan že preje in sicer skupaj z zgornjim delom desne smeri. Ta kombinacija pomeni najlažji prehod (II) prek ostenja Draških vrhov. O ponavljalcih drugih smeri nimamo natančnejših podatkov.

Mali Draški vrh — Severozahodna stena

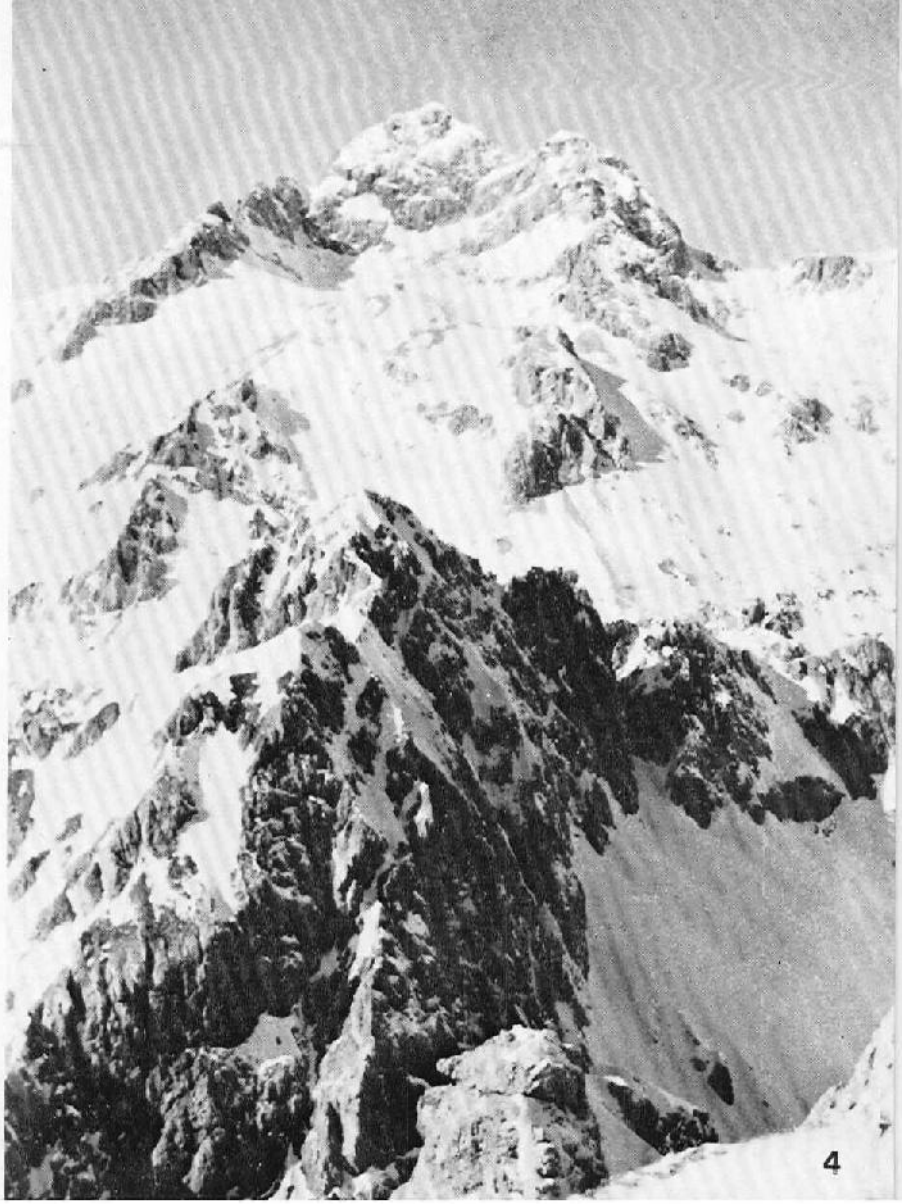
7: leva smer
7a: jeseniška varianta
8: smer Drofenik–Kajzelj
9: direktna smer
10: desna smer
A: smer po stebru,
B: smer Krivic–Runovec,
C: prestol

3

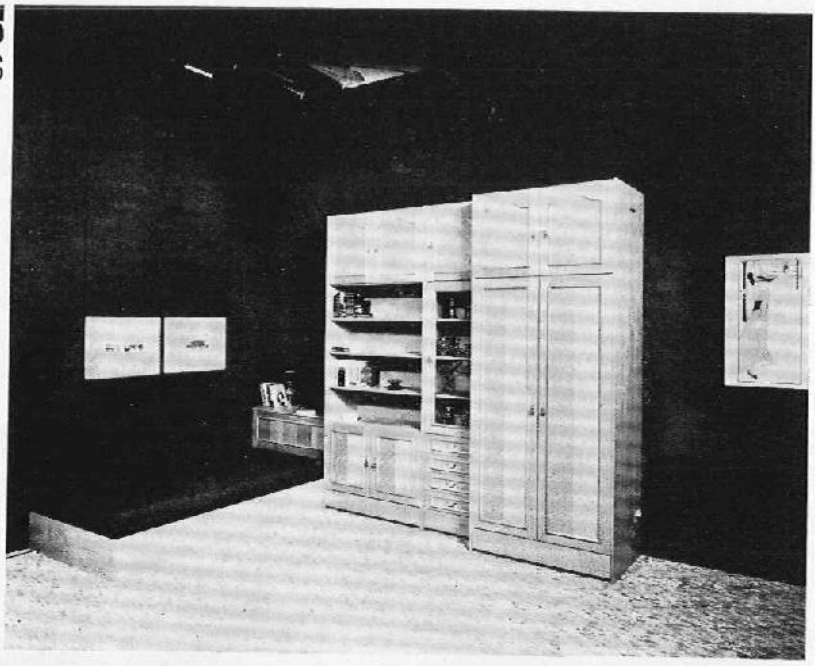

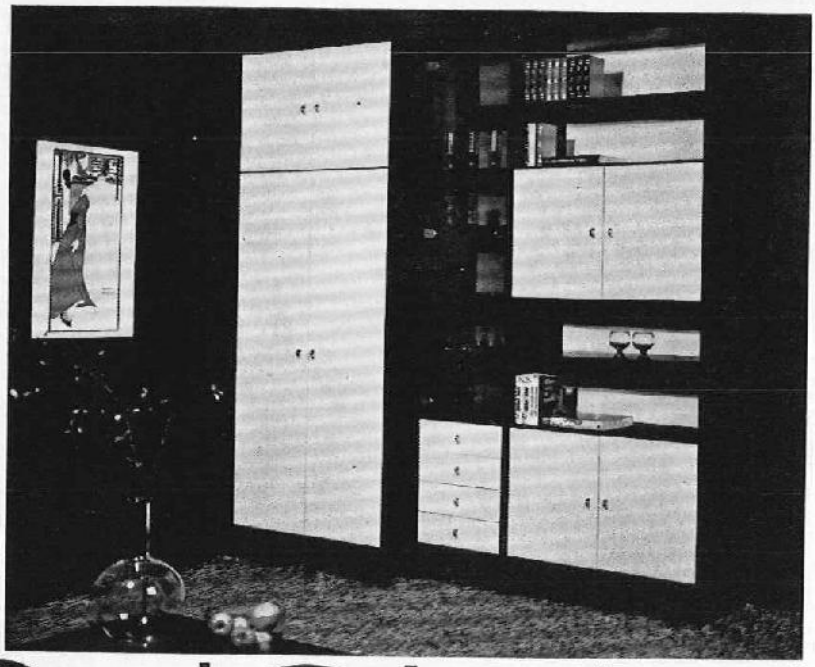
4

1 Pikušov stan na Donji ravni (Gojško planina) – Foto Vlasto Kopač
2 Motiv iz Centralnih Alp — Foto ing. Joco Bolant
3 Mišeljski vrh in Kanjavec — Foto dr. ing. Dušan Lasič
4 Triglav s Tosca — Foto dr. ing. Dušan Lasič
5 Vrh nad Hribaricami, Kanjavec, Velska dolina – Foto Ciril Praček

SLOVENIJALES
ALPLES

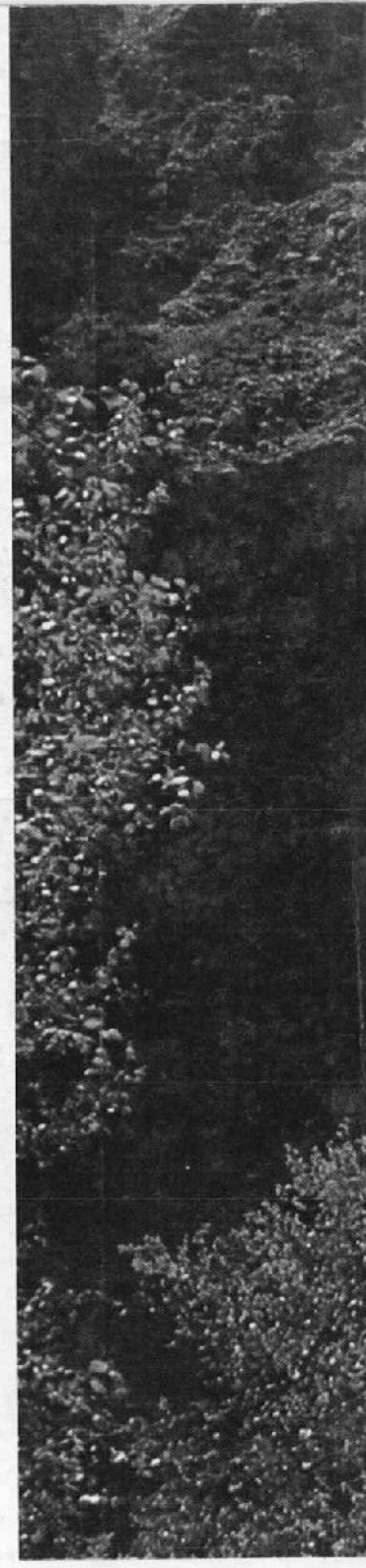

sistem

TRIGLAV

PLANINCI!

— Od sedaj tudi na najvišje vrhove sveta v planinskih hlačah NOVOTEKS!

— NOVOTEKS je za vas izdelal moške, ženske in otroške planinske hlače, ki so vsestransko uporabne tako po kroju kakor tudi po kvaliteti.

— Naj vam zaupamo, da je bila oblečena v naše planinske hlače tudi lanskoletna jugoslovanska odprava, ki je osvojila Kangbačen v Himalaji.

— Planinske hlače lahko naročite direktno v tovarni NOVOTEKS, tekstilna tovarna Novo mesto, Foersterjeva 10, n. sol. o.

Tabela mer za planinske hlače

moške planinske hlače							
številke	88	92	96	100	104	108	visoka normal. postava
	44	46	48	50	52	54	srednja normal. postava
pas	78	82	86	90	94	100	mere v cm
boki	96	100	104	108	112	116	

damske planinske hlače								
številke	72	76	80	84	88	92	96	vitka postava
	36	38	40	42	44	46	48	normalna postava
pas	62	66	70	74	78	82	86	mere v cm
boki	92	96	100	104	108	112	116	

Novoteks